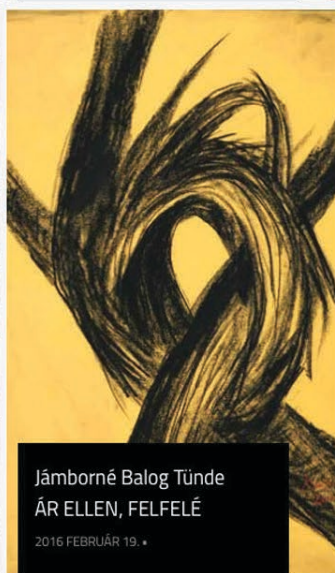

Liget

2016-2
február

TARTALOMJEGYZÉK [XXIX.évfolyam 2. szám]

IDEGEN FÖLD

Ács József AZ UNIKORNIS PATÁJA ALATT	4
Jámborné Balog Tünde ÁR ELLEN, FELFELÉ	42
Ágoston Tamás RENDES EMBER MINTHA SEMMI AJÁNDÉK MEGBÁNTOTT KAMASZ	52
Bíró Béla AGONIZMUS ÉS ANTAGONIZMUS	60
Birtalan Ferenc ADVENTI LEVESKE	73
Csongor Andrea TABLÓ	74
Czilczér Olga HAJSZÁL HÍJÁN	76
Tallár Ferenc CSATÁROZÁSOK KOMP-ORSZÁGBAN avagy hogy állunk az EU-val?	77
Z. Karvalics László EGY MÁSIK MAGYARORSZÁG FELÉ	94

HÁTHA BENYITNAK

Kállay Kotász Zoltán CSILLAG ÉS KAPU	98
László Eszter RÉSEK	100
Oberczián Géza SZATÓCS	104
Birtalan Ferenc JÉGSZONETT	107
Albert-Lőrincz Márton TIZENKÉT ÓRÁN ÁT	108
Lipták Ildikó DÉNES MÁR ALSZIK	109
Teklesz Botond VÁRAKOZÁS	117
Győri Orsolya HORROR VACUI	118

Kiadja | Liget Műhely Alapítvány
1122 Budapest, Kissvábhegyi út 4-6.
info[kukac]ligetmuhely.com

ISSN 1789-4980

Szerkesztők | Horgas Judit, Levendél Júlia, Horgas Béla
Tervezőszerkesztő | René Margit
Főmunkatárs | Szirmai Panni
Olvasószerkesztő | Bognár Anikó
Tudományos lektorok | Kállay Géza,
Kiss Lajos András, Victor András

Támogató

Ács József AZ UNIKORNIS PATÁJA ALATT

Horace Sutherland az ablak piszkos üvegének dönti homlokát a balkáni kora hajnalban. Az emberekkel zsúfolt folyosót a kerekek zakatolása, szuszogás, horkolás és átázott ruhák szaga tölti be. Néhányan ébren vannak és szintén kifelé néznek. Jó, mert még semmit sem kell felfogni abból, amit látnak. Egyelőre minden szürke vagy fekete, nincsenek színek.

Egymás hegyén-hátán fekszenek a szírek, ki a padlóra csúszva, ki mások hátizsákján, egy kopaszodó férfi a fürke üvegajtájának dőlve tátott szájjal alszik, mellén hatalmas felirat: Lonsdale.

Sutherland a márkával először Londonban találkozott. A ruházati cég arculattisztító kampányba kezdett, mert az európai neonáci csoportok kisajátították a termékeiket. Állítólag a szétnyitott dzseki alatt csak a NSDA betűk látszanak, a P-t mindenki hozzáképzeli.

fekete sörtől fellazult arcok

Horace, mikor tizenkilenc évesen a brit fővárosba került, eleinte magányosan élt. Egyszer a pubokat járva mégis belecsöppent valami születésnap buliba a Vauxhall Bridge környékén, ahol a felhangolt fiatalok maradásra biztatták. Éjjél után, fekete sörtől fellazult arcokba nézve beszélt a figuráról, aki csak körvonalaiban hasonlított hozzá. A mesélés inkább érthetővé kerekítette a dolgokat, és nem igazá. Alkalmi ivócimboráit azzal szórakoztatta, hogy az angol királynak köszönheti az életét. 1975-ben látta meg a napvilágot Újdelhiben, anyja a negyvenes évek elején egy brit diplomata és egy hindu nő házasságából született. Nagyszülei frigyét a külügy bizonyos megfontolások miatt támogatta, de az engedélyt – állítólag – csak VI. György személyes jóváhagyása után adta meg.

A sztorit persze elmosta a viccmesélés, aztán az önfenntartó röhögés, az egyre hangosabb trágárkodás, majd a hangadók kihunyásával mindenki pultnak, falnak, vécéajtónak dőlt, s horkolni kezdett. Egyedül Horace maradt ébren, a kulcsra zárt üvegajtón át figyelte, hogyan világosodik ki a Temze fölött az ég. A Vauxhall Bridge hídlábain türelmesen nézték a vizet az allegorikus bronzszobrok: a Mezőgazdaság, az Építészet, a Mérnöki Tudományok és a Fazolekesség alakjai. Az örök figurák már beletörődtek, hogy épp azok nem látják őket, akik átkelnek felettük, ezért lassacskán elfeledkeznek róluk. A túlparton hatalmasra hízott ultramodern erődítmény sötétlett, mint valami legokkockából kirakott királyi palota.

Horace legkorábbi visszatérő emléke, hogy háromévesen egy hatalmas asztal alá bújva, mint ókorból itt rekedt szent tárgyakat, dohányfüstszagú csontgolyókat markolászik, miközben fentről időnként éles csattanások hallatszanak.

Snooker. Az Indiában állomásozó haditengerészek találmánya, a szabályokat az afganisztáni harcokat, a kandahári ütközetet túlélte, majd az indiai hegyek közé, Udhagamandalamba helyezett főtiszt, Sir Neville Francis Fitzgerald Chamberlain öntötte végső formába. A sajátos sport fő kelléke, az idő, akkoriban bőven állt a gyarmati erők rendelkezésére.

Apja, Simon Sutherland szenvedélyes játékos volt, ő vitte le a snookerterembe, hogy már kétévesen szokja a levegőt.

– Hatalmas, ugye? Ez nem biliárdasztal, kisleány. Ide több kell. Sasszem, sebészkezd, fegyelem és állóképesség: csupa nemes tulajdonság.

Tíz év telt el, mire Horace felérte az asztalt, de kiábrándítóan ügyetlennek bizonyult. Nem érdekelte a játék, s ezzel szerfelett bosszantotta apját, aki mind nehezebben talált érdemleges partnert: invitálása elől a követség emberei rendre kitértek.

A család Csanakjapuriban, a mindennel tökéletesen ellátott diplomáciai enklávében élt. Ha a követség légkondicionált autóin vidékre utaztak, a kis Sutherland az ablak üvegének döntötte homlokát. Különös világ tárult a szeme elé, mely cseppet sem hasonlított a Nehru park környékére. Az Agrába vezető autótűt mellett a térszta puha sárban műanyag hulladékokból tákolt viskók sora kornyadozott. Az egyik nejlonsátor alatt bajszos férfi ült, meztelen felsőtesttel. Olajosfekete haját vándorfodrász nyírta kurta mozdulatokkal. Ez a kép élesebben megmaradt benne, mint a Tadzs Mahal finom kalligráfiákkal telefirkált hófehér homlokzata.

sem brit, sem indiai

Anyja közben súlyosan megbetegedett. Az orvosok áttéteket találtak a gerince mellett. Szenvedésteli hónapok következtek, majd csendben eltemették. Nagyanyja, Lina csak lányát és unokáját szerette igazán, Simonhoz sosem tudott közel kerülni. Nem találta a helyét, hirtelen öregedett, és a lánya után halt. Horace sokat nézte magát a tükörben, anyja és nagyanyja vonásait keresve. Nem volt ez az arc sem brit, sem indiai. Csúnyának, deformáltnak látta. A sűrű, fekete haj alól hűvös pillantású, csaknem közönyös szempár meredt rá. A távoli rasszok jellegzetességei, úgy tűnt, előnytelenül keverednek benne. Anyja és nagyanyja szegfűszeg-, fahéj- és kardamomillatú ölelései azonban ráhagyományoztak valamit. Mintha egy kérést súgnának a fülébe, tisztán

hallhatóan, de ismeretlen nyelven. Kereste, találgatta, mi lehet az üzenet, hiába.

Tízéves korában egyszer-egyszer egyedül ment iskolába a Panchsheel Margon: a British School épületéig negyedóra volt az út. Ha nem jöttek érte autóval, haza is sétált a széles fasoron.

A tanév vége felé, egy forró és párás májusi napon megszállta valami nyugtalanság, és az iskola kapuján kifordulva másfelé vette az irányt. Brit osztálytársai, akiknek durva tréfáit ki nem állhatta, vigyorogva mesélték, hogy a Connaught Place-en túl kezdődik az igazi világ: ott aztán minden megvan, amit a tisztára söpört Újdelhiből kitiltottak. A hinduk értetlenül néztek és a fejüket csóválták. Szerintük nincs ott semmi érdekes. Horace elindult a régi város felé, és igyekezett eszébe vésni az útvonalat, hogy visszataláljon. Egy óra múlva már a bazársoron járt a fullasztó melegben, biciklik, mopedek, motorok, riksák hangzavarában, olajbűzben. Tetszett neki az itteni élet közvetlensége és kiszámíthatatlansága, de a sűrű por és füst, a nyomakodó tömeg, az érzékeit elöntő áradat szinte ledöntötte a lábáról. Úgy érezte, a tágas, de üres Újdelhi helyett ez az igazi otthona, ez a föld, ahol mégsem tud megmaradni. Visszaindult. Maga elé motyogva, önkívületi állapotban figyelte az idefelé jövet megjegyzett utcasarkokat és elágazásokat. A módszer jó darabig bevált, aztán elkalandoztak a gondolatai – azon töprengett, mivel indokolja otthon a késését –, és nem vette észre, hogy rosszfelé fordult.

Ingét már csatakosra izzadta, de most még jobban kiverte a víz. Annyit azért tudott, hogy dél felé kell haladnia, tehát a lemenő napnak jobbkéz felé kell esnie. Nekivágott a mellékutaknak, s csakhamar kiért a legsűrűbb forgatagból. Fent, az épületek hullámlemezzel borított oldalfalai és zsíros piszokkal lepett rácsai fölött fekete villanyvezetékek liánrengetege futott. Itt acéltartókra tekeredtek, ott szabadon lógtak, hol kifeszültek, hol érthetetlen hurkokat vetettek. Kutya szaglászta a csempeburkolatát vedlő betonfal tövét. A szőnyeggel letakart raklapokon két férfi pihent felkőnyökölve. A szemközti beugróban a hatalmas szeméthalmok tetején hárman ültek kockás ingben polipropilén szövetzsákokon. Egykedvűen bagóztak, időnként nagyot köptek a földre.

Mire Újdelhi határához ért, elfáradt. Ha felnézett az égre, úgy látta, az alacsonyan álló nap mintha zsírpapíron át sütné. Tejüveg-ég osztotta szét a nehéz, kintől terhes világosságot. Az aszfaltjárdák közönyös nyugalommal futottak körbe egy szállodát, melynek előkertjében magányos, kiszáradt fa meredt ki a földből. Csonka ágairól keselyűk figyeltek.

Egy konferenciaközpontnak nevezett szögletes betonépület hátsó parkolójában tizenhat éves fiú rohanta meg, nadrágja, inge, szandálja éppoly barna volt, mint a bőre, csak fogai villogtak. Cipőpucolást ajánlott. Horace ijedten rázta a fejét, mert félt a számára érthetetlen megalázkodástól. Kézzel-lábbal mutogatta, hogy nincs nála pénz. A fiút viszont ez szemlátomást cseppet sem érdekelt, fejébe vette, hogy ezt a cipőt, ha törik, ha szakad, megtisztítja. Felnyitotta kefével, krémekkel, rongyokkal, dörzspapírokkal teli fadobozát, majd sarkán guggolva, szemében égő tűzzel, mohó mozdulatokkal dörgölni kezdte a fekete bőrt. Horace úgy érezte, megerősokolják. Az alkony fénye vörösre festette a szomszédos telket, ahol évekkal ezelőtt, az első kapavágások után félbemaradt az építkezés. A bokrok közt felszálló port magasba ragadta a meleg szél. A fiú egy örökkévalóságig tisztította a cipőjét, s ő egyre piszkosabbnak érezte magát. Mikor végre szabadult, sietve elindult a széles sugárút felé. A fiú a nyomában. Élénk karmozdulatokkal magyarázott, feltehetőleg azt, hogy a munkáért fizetség jár. Erre ő előbb meggyorsította a lépteit, aztán már futott, fel a parkoló lépcsőjén, át a poros telken, nem is mert hátranézni, csak szedte a lábát és nyelte-nyelte a barna levegőt: megesküdtött volna, hogy cipőkrémje van. Mikor a körforgalomhoz ért, az ívet követve futott tovább, emberi erővel hajtott és motoros riksák, robogók és évtizedekkel ezelőtt faközöldre festett, ütött-kopott buszok mellett, ajtajukon hurkákban préselődött ki a tömeg. Futott, s a buszok ablaka mögül egymáshoz préselődő barna arcok meredtek rá, szemük fehérje világított. Elkapta a tekintetét.

Csapdába került. Mintha kiegyenlíthetetlen adósság terhelné.

— Horace!

Megpördült. Northwind ezredes hajolt ki egy Bentley ablakán. A cipőtisztító fiú sehol.

— Hát te mit keresel itt? Szállj be!

Bevetette magát a hátsó ülésre. A kocsí, melynek belső tere rendkívül tágas volt, lágyan meglódult és besorolt a sugárút forgalmába. Az ezredes nem úgy vezetett, mint a kiabáló, gesztikuláló szikh sofőrök, hanem türelmesen, hűvös eleganciával.

— Apád nem örül majd.

Valóban. A tökéletesen illeszkedő hófehér bejárati ajtó halk kattanással csukódott. Apja a légkondicionált nappali közepén állt, önmaga szobraként, hibátlan sötétkék öltönyben, kezében brandyvel.

— Tudtommal még én felelek érted. Ha elcsavarogsz, rendkívüli mértékben megnehezíted a helyzetem. Jöjjön be, ezredes! Foglaljon helyet! Parancsol egy italt? Te állva maradsz — vetette oda Horace-nek.

Northwind ezredes helyet foglalt a fotelben, s a brandyt tenyerével melengetve rövid kiselőadást rögtönzött. Horace lehajtott fejjel nézegette az antik szőnyeg mintáit, a gyümölcszeik terhétől ívbe hajló, egymást ölelő faágakat.

bármikor kirobbanhat

– Ez többet nem fordulhat elő. Egyébként sem biztonságos, ha a fiú a diplomata negyeden kívül tartózkodik, de vedd számításba, hogy az Indira Gandhi elleni merénylet óta bármikor kirobbanhat az összetűzés a hinduk és a szikhek között. Maradjon csak itt. Az öreg Edwin Lutyens gondosan megtervezte ezt a városrészt.

Itt belekortyolt a brandybe és szigorú arccal Horace felé pillantott.

– Ebben a káoszba süllyedt országban, fiam, mi teremtettünk, úgy-ahogy, rendet. Közlekedési, hírközlési hálózatot építettünk, megnyirbáltuk a szélsőségeket, megfékeztük az erőforrások ostoba pazarlását, közigazgatást szerveztünk, civilizáltabbá, élhetőbbé tettük ezt a szubkontinenst, mert a saját maguk kormányzására képtelen fajokat azoknak kell felkészíteniük a szabadságra, akik már képesek önmagukat kormányozni. Aztán megbomlott a bizalom, megsértődtek. Most igazgathatják magukat.

Az ezredes kihörpintette a brandy maradékát.

– Tanuld meg: ők sosem lesznek angolok, mi sosem leszünk bennszülöttek! A kettőt nem lehet keverni.

Az üres poharat letette a dohányzóasztalra.

Most az apja fordult feléje.

– Az iskolába kocsival hoznak-visznek. És fél évig nem mészh itthonról sehová. Remélem, érthető voltam.

Horace a büntetés első napjaiban sértetten csellengett a házban. A könyvtárszobában leemelgette a polcra a különféle atlaszokat, történelmi, kultúrtörténeti munkákat. A tudós fejtegetések száraz szövege helyett a képeket nézegette. Régi hanglemezeket talált, a nagyanyja hallgatta. Időnként felrakosgatta a bakelitkorongokat, közben a tasakban mellékelt füzeteket lapozgatta. Úgy érezte, a klasszikus indiai zene egyszerre sűrű szövésű, mint Ódelhi forgataga, és teljesen üres, mint a szeméthalmokon gubbasztó férfiak tekintete.

európai viselkedés

A könyvtárszobában, a vaskos albumokat lapozgatva döbrent rá, milyen keveset tud az országról, amelyben él. Hindu osztálytársai gazdag családok jóeszű gyerekei voltak, nekik saját közigazgatásuk nyelve a legfontosabb. Az európai viselkedés státuszuk messziről látható jelének számított. Sosem beszéltek hinduizmusról, buddhizmusról, szikhizmusról, dzsainizmusról, se az iszlámról. Egyedül a lapított orrú Vinod Kumar lógott ki a sorból: ő szenvedélyesen foglalkozott a hindusztáni zenével, maga is tablázott, rendszeresen szerepelt az iskolai koncerteken.

A fél éves büntetés Horace érdeklődését új irányokba fordította. Történelmi és vallási tárgyú könyveket lapozgatott. Nem szórakozás volt ez, nem is kíváncsiság, hanem menekülés.

A felnőttkor küszöbére érve értette csak meg, hogy az utcákon tolongó rengeteg ember mind élni akar, de ez az igény itt nem magától értetődő. Az ember a legolcsóbb, és mindenki bizonyítani akarja, hogy szükség van rá. Ezért a legapróbb részfeladatokra is ajánlkozik valaki, s azzal, hogy elfogadjuk a munkáját, voltaképpen igent mondunk az életére. A bennszülöttek végeláthatatlan, zsibongó sokaságát ez a finom háló fogja össze. Ez a pókhálószerűség olyan, akár Ódelhi kábeldzsungele Újdelhi körzővel-vonalzóval rajzolt rendjéhez képest. A fejlett ipari országokban a hálót megtervezik: gépekből, alkatrészekből és logisztikai fegyelemből, csomópontjaira kapcsolják, függelék módjára, az embereket, itt viszont minden vérből-húsból-idegekből áll, talán még a járda is, amit a lábával tapodnia kell.

Elovasott néhány terjedelmes történelmi munkát: nem mindent fogott fel belőle, de a részletek merőben más megvilágításba helyezték a múltat, mint Northwind ezredes. A brit behatolás bizonyos vonatkozásaiban csakugyan civilizáló-békítő-rendező misszió volt, de kezdetben kizárólag a Brit Kelet-Indiai Társaság érdekeinek és gyarmatarun nyerhető hasznának biztosítását szolgálta, s ha ezek az érdekek az etnikai-vallási szembenállások kiélezését kívánták, habozás nélkül megtették. Hízogó vélemény volna a briteket a hagyományokat lábbal tipró, kíméletlen elnyomóként ábrázolni. Mikor megértette az ördögi taktikát, összeszorult a gyomra. India tarkabarka lakosságát a széteső és lesüllyedő Mogul Birodalomban is a növekvő létbizonytalanság és az elharapódzó erőszak fenyegette. Mégis sokan hordozták az együttműködés és önfeláldozás szellemét, s mögötte valami ősi bölcsességet – amelyet a mohó Nyugat később a divatcikkek és egzotikus fűszerek mintájára importált.

Apja elégedetten figyelte szorgalmát és kibontakozó történelmi érdeklődését. Azt javasolta, Horace a tizenkettedik osztály elvégzése után jelentkezzen a külszolgálati munkatársakat képző iskolába, ahol, előzetes tájékozódása alapján, szívesen fogadják majd. A Chatham House szerint sok jól képzett munkatársra van szükség mostanság, főleg arab nyelvterületen.

– Gondolkozzunk reálisan – folytatta. – Northwind ezredes úgy tudja, a főbiztos hamarosan visszavonul a diplomáciai életből, és egy nagy befektetési bank igazgatótanácsában fog dolgozni. Ez a másik lehetőség, a bankszakma. Ott is lenne, aki a karriered egyengetné, s arról a vonalról aztán már nagyon magasra lehet kanyarodni, az ENSZ-be, sőt feljebb is...

Horace kamaszként biztos volt benne, hogy apja semmit sem ért abból, kicsoda ő valójában, ezért a javaslatait tartózkodással fogadta. Hogy számvitelt, könyvelést, statisztikát tanuljon, elképzelhetetlennek tűnt. A protokoll világáért sem rajongott, a kilátásba helyezett történelmi tanulmányok viszont érdekelték, arabul is szívesen

megtanult volna, ezért rövid habozás után a külszolgálati iskola mellett döntött.

Apja lakást bérelt neki Londonban, így a nyarat már a szigetországban töltötte, szókezdő, szóközbeni és szóvégi írásjelek, magnókazettáról lejátszott zárhangok és emfatikus mássalhangzók társaságában. Bár apja a lelkére kötötte, hogy egyszer-kétszer keresse fel rokonaikat, az efféle udvariassági látogatásokhoz nemigen fűlt a foga.

A Brit-szigetek időjárása hideg volt, szeles és szeszélyes, úgy érezte, a nyirkos levegőben valami készül. A metró zsúfoltsága ismerősnek tetszett, de itt mindenki tartózkodóan viselkedett, s másokkal elsősorban a modern munkamegosztás gépezetének közvetítésével érintkezett. Az emberi életek nem nyilvánosan, egymásba tolva folyatódtak, munkája végeztével mindenki külön rekeszébe tért.

egy csipet Ódelhi

Délután negyed hatkor még egy díszletváros kiürült utcáin sétált, fél hatkor indult a forgatás: hirtelen mindent elleptek az irodák ajtajain kitóduló tömegek. A munka és az otthon világának határmezsgyéjén, a pubok bárpultjainak dőlve beszélgettek a City alkalmazottai, megteltek a fényes üzletek. Horace idegenül bolyongott a sokaságban. Inkább egy csipet Ódelhit keresett.

A Brick Lane piacán leállított lakókocsiból kínaiak árultak gong bao csirkét két fontért műanyagdobozban, de a bőrkabátok közt lejjebb sétálva ismerősebb ízekkel találkozott: mangó lasszit, naant, curryt, pakorát lehetett kapni.

Az igazi Ódelhit, az újdonságok burka alatt továbbélő múltat, Anglia múltját máshol kellett keresnie. A rozsdáövezetben, a korán kezdett ipari forradalom relikviái, bezárt gyárak gépzsírtól fekete berendezései, savanyú, olajszagú levegője, porszakállas vashálói között. A csatornáknál, a dohos-penészes metróalagutakban, a tetszetős felszín alatt kísértetként dolgozó gépekben. Ez volt London: nemcsak a nyájas közparkok alkották, de a kültelki vasmonstrumok is. A 18–19. század, a szénbányászat és a vaskohászat gyermeke, itthagya a fullasztó, izomszakasztó munka emlékműveit.

Az emberektől idegenkedett, inkább az utcákat róttá botladozva, mindenféle terv nélkül, megesett, hogy egész napon át, mintha egy térben szétteretett hatalmas könyvet olvasna, hat-nyolc-tíz nemzedék kőbe-fába, vasba, aszfaltba-betonba-üvegbe foglalt, egymásra írt gondolatait. Élményektől részegen tért haza, de villanyoltás után nehezen szabadult a gondolattól, hogy egyre távolabb kerül az élettől. Nem kicsúszik a kezei közül — soha nem is tudta megragadni. Azzal áltatta magát, hogy majd éli, ha megismerte — mintha létezne efféle haladék.

Apja fél év múlva otthagya Indiát és Londonban folytatta a munkát, de a fiú megtarthatta bérelt lakását. A hosszú évekig tartó kemény nyelvtanulás mellett rengeteget kellett olvasnia, időnként meg-megszédült, de tartotta a tempót. Tudta, hogy egyszer át kell tekintenie, mit végzett, de ennek még nem jött el az ideje.

Barátja is akadt az évfolyamon, kopaszodásra hajlamos, sovány, bajuszos srác, James Stilton, akivel véget nem érő, s jórészt fölösleges vitákat folytattak történelmi kérdésekről. Egy őszi szombat délután beültek a Vad Elefánthoz címzett kocsmába. Férfimódra beszélgettek, személyes témák nélkül. Mikor a szó az ópiumháborúkra terelődött, felizzott a társalgás: ez volt Horace vesszőparipája.

- Nem tudom eldönteni – vetette fel Horace –, hogy a Társaságnak a kereskedelmi érdek volt-e fontosabb vagy a hatalomszerzés.
- Miért állna szemben a kettő egymással?
- Mert a százötvenezeres fegyveres sereg fenntartása a Társaság költségvetésének kétharmadát felemésztette, miközben súlyos adósságok terhelték.
- Rendet teremteni, civilizálni pénzbe kerül, ilyesmibe senki sem vág bele, csak ha némi hasznot remél tőle.
- Civilizálni? Hiszen rabszolgáinkat alkalmazták. Nem telepítették oda a fejlett textilipari technikát, és megtiltották a kivitelét. Nekik csak a nyersanyag kellett. Meg az elfoglalt területek után beszédett, az ott élőket elnyomórító földadó. Mire volt ez jó? Hiszen így összességében kevesebb volt az adóbevétel.
- Ellenőrzésük alá vonták a gazdaságot. A végső cél az volt, hogy mindent, amit termelnek, exportáljanak, és mindent, amit fogyasztanak, importáljanak. A teljes és tökéletes függés. Ha akarod, kereskedelem, ha akarod, hatalomgyakorlás.

Horace eltöprengett.

kiépítéd a keresletet

- De az adósságai elől menekülő Társaságnak épp a magas költségek miatt kellett új bevételek után néznie. Ezért kezdett a nyomorgó Bengáliában ópiumot termesztetni.
- Pontosabban azért, mert a kínai teaszállítmányokért csak ezüsttel tudott fizetni. Nem volt egyensúlyban a kereskedelmi mérleg. A gazdag császárnak nem kellett az angol áru, amit Lord Macartney odaszállított, még ajándékba se. Valamit el kellett adni nekik. Az ópium a hollandoknak Jáván már bevált. Ha egyszer kiépítéd a keresletet, rendkívül rugalmatlanná válik. Minden körülmények között hajlandóak fizetni érte. És ott tízszer akkora városok vannak, mint Európában.

A pultos szó nélkül tette James elé az ételt.

- Steak. A kedvencem. Kérsz belőle?

Horace elfintorodott. Nem volt vegetáriánus, de jobban szerette a könnyű ételeket. A témától amúgy is görcsbe rándult a gyomra.

- Ópium. Pontosan tudták, mi a hatása.
- Mondom. Rugalmatlan kereslet.
- Ne viccelj. Tönkreteszi az embert.

James zavartalanul evett tovább.

- Senkinek sem kötelező ópiumot fogyasztani.

Horace hirtelen nagyon elfáradt. Hátrasimította sűrű, fekete haját.

- Nem mondd komolyan, hogy ez a civilizálás.

Megérkezett a pohár John Smith. A tejeskávészínű keverék alján vastagodásnak indult a barna réteg, a folyadék tetejére sárgásfehér hab gyűlt. James belehörpintett, és letörölte a bajszát.

- Hogyan változtatsz meg egy évezredes, megkövesedett életrendet? Hogyan számolod fel a Mennyei Birodalom örök fennállásába vetett babonás hitet? Az örökletes ostobaságot, a barbár elzárkózást? Valahol bele kell hatolnod, fel kell bontanod. Hatalmas terület, óriási népesség, katonai erővel nem győződ. Így alig lépsz a földjére, mégis magad felé fordítod az ezüstáramlás irányát.

Horace az üres limonádéspohárba meredt.

– Különben értelek – tette hozzá James. – De tárgyilagosan kell szemlélnünk az eseményeket. Úgy, ahogy történtek és történnek. Nincs, nem lehet más kiindulópontunk.

Horace szokásával ellentétben most koktélt rendelt. James fellelkesült.

– Gin Fizz? Blue Arrow? Flying Dutchman? Gimlet?

– Mindegy. Egyiket sem ismerem.

Mikor az ital megérkezett, megmarkolta a jólesően hideg poharat.

– Régen azt hittem, sokat fordult a világ azóta. Ma már nem vagyok ebben olyan biztos.

– Jön a huszonegyedik század. Hidd el, Horace, nagy változások készülődnek. És még csak sejlenek a körvonalai.

Időközben besötétedett. Lassan mozgó autók piros lámpái siklottak a hideg üveglapok túloldalán. Szemközt roppant háztömb feketéllett.

James söröspoharát megragadva feléje hajolt.

– Tudod mit jelent igazán a dolgok mélyére hatolni? Közel jutni a történelem izzó lényegéhez, a kohó tűzéhez? Oda, ahol a jövő formálódik? Tudod, mi a legnagyobb kihívás? A beépülés. A fedett akció. Mikor a bőrödet viszed a vásárra, de bízol az önuralmadban és a tökéletes felkészültségedben. Itt hablatyolhatsz a vizsgákon, kisapám... ott nem lehet hibázni. Bármifajta tudás próbatétele, s egyben bizonyítása a terepmunka.

- Terepmunka?
- Nem érzed, hogy ezzel az éjjel-nappali tanulással milyen passzivitásba süllyedünk? Hájasodik az alfelünk. Egy szalmaszálat nem teszünk keresztbe.
- Még nem tudunk eleget.
- Van intenzívebb képzés is.

Horace fürkészőn nézett James szemébe, de nem állta moccanatlan tekintetét.

- Kimegyek – szólt.

A hűgyszagú vécében a fehér csempének vetette hátát, és lehunyta a szemét.

limonádézott

Fél perc múlva kicsapódott az ajtó, két szekrény nagyságú néger csörtetett be, kék pufidzekiben, nagy hangon húzták egymást, közben beálltak a vizeldébe és hangosan csobogtattak. Horace dolgavégezetlenül kifordult az ajtón és visszament az asztalhoz. James furcsa módon a lányokról kezdett beszélni, ő hallgatott, limonádézott, aztán megivott még egy koktélt.

- Neked sose volt barátnőd?
- Nem ismerem eléggé a nőket.
- Így nem is fogod.
- Az is lehet, hogy túl sokat várok a dologtól, és ezt ösztönösen megérzik.
- Erre a nők szoktak panaszkodni.

James a zakója zsebébe süllyesztette a kezét.

- Most mutatok valamit. Jelentősebb, mint amilyennek látszik.

Nyitott markában öt-hat fehér tableta világított.

- Egyszer neked is mintát kell vened.
- Én? Soha.

Felállt, gyors léptekkel kiment a vécébe és vizelt. Mire visszabotorkált az asztalhoz, James már nem volt ott: mindent kifizetett és elment.

Az utcán Horace arra lett figyelmes, hogy a tárgyak körvonalai a szokottnál kissé élesebbek, de sehol nincs derékszőg. A jelzőlámpák, bár a szokottnál fényesebbnek és nagyobbak látszottak, nem változtatták meg a színüket. Anya hajolt le babakocsiban ülő, szőke gyerekéhez, de közelebb érve látszott: szélrázta bokor az, meg esőtől nedvesen csillogó pad. Ez nem az ital hatása. James mesterkedett valamit?

Hazaérve alig talált bele a kulccsal a zárba. Fel se kapcsolta a villanyt, csak lerogyott a fotelba, és meredten bámulta a dohányzóasztal papírkupacát, legfelül egy gimnáziumi verseny emléklapjával. Az ablakon behulló lámpafény csíkjá épp a British School emblémájára esett: körbe foglalt szárnyas egyszarvú emelte mellső patáit. A nyitott könyv mögül szigorú tekintettel figyelt a felkelő nap. Na, persze. A tudás fénye.

Az állat... Yeats egyszarvúja volna?

Forgott a világ. A ferde vonalak közt egyensúlyát veszítve, bútorokba fogódzva elbotorkált az ablakig, résnyire nyitotta, és beleszagolt a hűvös, füstszagú levegőbe. A szemközti jótékonyági ruhaboltban is sötét honolt.

Annak idején, az iskola Irodalmi Hetén előadást tartott egy teozófiába és okkultizmusba merült ír költőről. Egyik korai színművének címe az Arany Hajnal Rendje *practicus* nevű beavatási fokozatában a *Végítélet* tarot-lapjával

együtt feltárló szimbólum: *Monoceros de Astris*, *A csillagokból érkezett egyszarvú*. Ebből lesz Yeatsnél az apokalipszis bestiája. Mintha most falhoz szögezte volna ez a szarv: „A világot hadseregekkel nem tudjuk elpusztítani, ezért a fejünkben kell lerombolni, a fejünkben egyetlen pillanat alatt elemészteni” – úgy tűnt, a mondat most őt emészti el. Az utcán az ír mester alakja tűnt fel a lámpák alatt egy ló nyergében. Zakózsebe fölött fémtábla a rendi nevével: *Demon est Deus Inversus*. Fehér haja fénylett, szemüvege csillogott, húsos, lefittyedő ajkán furcsa mosoly. Egyszarvún lovagló fehér angyalok serege a nyomában. Kardcsattogás, fegyverzaj: mind a jövő ígérete. Prédikálj a világ elpusztításáról! A költő kezében izzó fénnel világított egy csomag indiai ópium. A házak azelőtt párhuzamos falai most összetartottak: a végtelen távoli enyészpont mind közelebb került. A világkorszakokat katalogizáló költő homokszínű sivatagi öltönyében rezzenetlenül jegyzetelt. A fejében egy hang darálta: „Széthull minden; már nem tart a közép; / a földet anarchia dúlja szét, / vérszín ártatlanság áldozata megfúl; / hitehagyott a jó, s a rosszakat / a meggyőződés szenvedélye fűti.” A romokból új emberfaj emelkedik ki. Valahonnan a magasból már zuhan lefelé az egyszarvú hatalmas patája, mely rövidesen eltíporja a világot.

Másnap rosszul volt. Az előadóteremben kérdőre vonta Jamest.

- Olyan sokáig voltál kint a vécén, hogy már nem győztelek várni.
- Mit tettél a poharamba?
- Miért tettem volna bármit is?
- És mik voltak azok a tabletták?
- Én csak némi agyfényesítővel kínáltalak, de azt is visszautasítottad.

váratlanul lerobbant autó

Horace maradék lelkesedése a külügyi pálya iránt hetek alatt szétporlott. Megint ott találta magát apja előtt, s a szőnyeg mintáit figyelte. Simon Sutherland most is brandyvel a kezében állt, és úgy nézett a fiára, mint egy váratlanul lerobbant autóra. Azon töprengett, hogyan lehetne megszerelni.

— És mi lesz az arabbal? Három év munkája fekszik benne.

Horace kinézett az esőbe.

— Nem tudom... Visszamegyek Indiába.

Az apja elsápadt, táncoltak a rágóizmai.

— Te tudod. De meg kell keresned a kenyered.

Eltöprengett.

— A Bradleynek van egy szállítmányozó cége Mumbaiban. Beszélék velük. Két hónap alatt betanulsz a mostani vezetőnél, aztán viheted tovább.

— Nincs kereskedelmi végzettségem.

— Arra a beosztottaidnak van szüksége.

Horace meglepődött. Nagyobb ellenállásra számított, ezért elbizonytalanodott. De apja intézkedett, s Horace a következő vasárnap már a Heathrow reptéren várta gépe indulását.

A tíz kilométeres magasságban hangtalanul suhanó Boeingen ülve az járt a fejében, hogy vereséget szenvedett, és most menekül. Idegen szerepben, mások ruháját, mások életét magára öltve járt-kelt: olyasmit vállalt, ami lehetetlen. De még a menekülését is az apja szervezte, az új szerepet pedig megint csak nem rá szabták. Az egyetlen pozitívum, gondolta, hogy visszajut Indiába. Talán ott kezdi majd az új évezredet. Bár az efféle, önkényesen kijelölt kerek számoktól, az igazat megvallva, semmit sem várt.

Mumbai repterének forgatagában Mr. Peters, egy kis termetű, lófogú férfiú fogadta, igen szívélyesen. Megmutatta a lakást, amit a cég bérelt neki egy jobb környéken. Elkalauzolta neonfénnel kivilágított szupermarketekbe és savanyú szagú, félhomályos antikváriumokba, ahol megsárgult Penguin-sorozatok és magazinok poros kupacai között régebbi kiadású történeti munkákra bukkant.

soha nem adták önmagukat

Mr. Peters gyorsan eligazította a munkahelyi teendőiről, az áruk bejáratott pályán mozogtak, többnyire csak rá kellett bólintani az alkalmazottak döntéseire, és közvetíteni az angol anyacég néha meglepő kívánságait. A két hónap alatt sokat vacsoráztatták — csupa ismerős íz! —, Peters lánya, Mary, érezhetően megkedvelte, de Horace minden vendégszeretet ellenére feszengett köztük. Ha szerepet játszik, hogyan adhatná önmagát? Brit diplomaták a kettőt a lehető legnagyobb természetességgel tartották egyensúlyban: soha nem volt teljesen külsődleges, amit játszottak, de soha nem adták önmagukat. Ő meg mindkét oldalfalhoz úgy súrlódik, mint egy gyári hibás alkatrész. Egyáltalán: ki is az az önmaga?

Petersék elutaztak, s onnantól egymaga állta a sarat a Bradley and Partnersnél. Közvetlen beosztottai, Singh és Narayan a mássalhangzókat ropogtatva, fejüket ingatva számoltak be a fejleményekről, a határidőkről. Faxokat és emaileket böngészett, próbált kiigazodni, s még mindent figyelmesen elolvasott, amit az indiaiak elébe toltak.

A tél és a nyár ugyanolyan meleg volt. A kemencéből előcsapó májusi forróságot, amit Delhiben megszokott, itt, az óceán partján nem ismerték.

A munkaidő végén átöltözött, elhagyta az üzleti negyedét és kockás ingben, könnyű nadrágban belevetette magát a

tömegbe. Túrta a koldusok és utcagyerekek nyaggatását. Ha adott, azért követték, ha nem adott, azért. Hagyta, hogy megbámulják, s ő is megbámulta a piros buszokra nyomakodó helybelieket, a cikcakkban haladó forgalmat, s az ismerősen izzasztó melegben ő is a fémedényekből tűzforrón üveg poharakba mért, tejes-fűszeres masala teát itta. Az odasereglő vásárlókat a chaiwala bódéjának hátfaláról egy kifakult, tavalyelőtti naptár mellé rajszögezett istenség tartotta szemmel: az elefántfejű, egyagyarú Ganésa. Horace poharát két kezébe fogva leült, hátradőlt a kockás ronggyal leterített hokedlin, tarkóját a mocskos türkizkék furnérlapnak döntötte, és lehunyta a szemét. Itt fog élni az óriásvárosban. Lesüllyed a fenékre, mint egy tóba dobott kavics.

Már épp beleszokott a nagyváros életritmusába, mikor behívták a konzulátusra egy fokozott körültekintést igénylő üzlet lebonyolítása miatt.

Ült a légkondicionált szoba puha, borvörös foteljében, és várta a megbízott tárgyaló érkezését. Bénító lámpaláz kerülgette, mint valami amatőr színészt. Biztos volt benne, hogy most lelepleződik az alkalmatlansága.

Aztán nyílt az ajtó, és belépett rajta: James Stilton!

- Jó napot! — nyújtotta a kezét mosolyogva.
- Hát ezt... Te meg hogy kerülsz ide?
- Taxival. De félre a tréfával.

Szigorúan bizalmas ügyről volt szó. Nagy-Britannia felújított Wildcat harci helikoptereket fog szállítani az indiai kormánynak. A Pakisztánnal fennálló feszültségek miatt az üzletet nem szabad nagydobra verni. Publikusan csak szállítógépeket vásárolnak. A Bradley and Partnersen keresztül bonyolódna az ügylet. Horace értetlen arcát látva Stilton türelmesen elmagyarázta a teljes üzletet.

– Nyilván hallottad, hogy India gázüzemű erőművet épített a közelben az amerikaiakkal. Enron, General Electric, Bechtel... Rendben. De honnan érkezik az erőműbe a gáz? A nagy importőr Kína szorításából szabadulni igyekvő, más vevőket kajtató Türkmenisztánból? Ahhoz csővezeték kell, 1800 kilométer Afganisztánon és Pakisztánon át. Az amerikaiak szerint persze jobb volna a tankhajón érkező cseppfolyósított földgáz, amit ők szállítának. Már ki is építették a csatlakozópontot, hogy kész helyzet elé állítsák a indiaiakat. Sajnos, a cseppfolyósított földgáz kicsit drága, és kérdés, hogy az erre a célra létrehozott vegyesvállalatnak hajlandóak-e magasabb árat fizetni az itt termelt áramért. Versenyképesebb volna a tankhajón idehozott gáz, ha valamilyen, egyelőre ismeretlen okból, nem lehetne megépíteni a csővezetékét. Mondjuk háború vagy polgárháború zajlana az érintett területeken... Esetleg fellángolna a Kasmír miatt parázsló konfliktus. De az energiapolitika csak az egyik tényező... nem is sorolom tovább.

- Mi közünk nekünk az amerikaiakhoz?
- A cégekhez és a hitelezőkhöz van közünk.

Horace a makulátlan falak és a kristálycsillár helyett a szőnyeget nézte.

- Nem lehetne ebből a helikopterügyből kimaradni? Vagy Londonban már előkészítették?
- Kár finnyáskodni. Az energia globális probléma, globális megoldást kíván. A gyarmati időknek viszont vége. Nem alkalmazunk nyers erőt. Azt akarják, Bombay legyen újra Mumbai? Tessék. Az Altamont Road hivatalos neve legyen S. K. Barodawalla Marg? Hát persze! Miért ne? Mit számít? Hadd izmosodjon a nemzeti büszkeség! Csak a természetes folyamatokat kell felerősítenünk a megfelelő pontokon.
- James. Vegyél le a sakktábládról. Ha lehet.

Stilton többet nem jelentkezett. Horace várta, mikor értesítik Londonból, hogy a továbbiakban nem tartanak igényt a munkájára, de semmi sem történt. Ugyanazokat az árukat szállították, mint eddig, ugyanúgy vitakoztak a lassú hatóságokkal, és ugyanolyan könnyen fizették a kenőpénzeket.

A városban a tumultus nagyobb volt, mint valaha. Kedvenc antikváriumának kínálata szűkült, aztán hirtelen be is zárt, a lelakatolt, rozsdás redőny repedésein át csak a felszaggatott padlóra lehetett látni. A tulajdonos feltehetőleg meghalt. Úgy képzelte, a felhalmozott könyveket elégették, mint az özvegyeket.

a guru

Rezzetetlenül haladt el az utcasarkok kék nejlonsátrai mellett: a hatalmas tornyokba rakott úti- és szakácskönyvek, tarka borítós bestsellerek nem vonzották. Odahaza hajnalban és esténként jógázott. Három hét szabadságát egy ásramban töltötte, amerikaiak, európaiak, ausztrálok között. Félidőben kérte a gurut, hogy a nyugatiak helyett hadd meditálhasson bennszülött indiaiakkal. A mester szélesen elmosolyodott.

— Ez nem lehetséges. Maguknak a saját terheiktől kell megszabadulniuk.

Horace körkérdest intézett a jógacsoport tagjaihoz. Egybehangzóan állították, hogy bár kíváncsi természetük és nyughatatlanságuk miatt már számos ásramban megfordultak, helybelivel soha sem találkoztak.

A monszun vesztett erejéből. Mumbai üzleti negyedében sorra nyitottak a vadonatúj vendéglátóhelyek. Horace

fejében hetek óta a guru mondata keringett, s egy szeptemberi estén, csak hogy ne otthon üljön, s a torkára ülepedett keserű ízt valamivel lemossa, betért az egyik sörözőbe. Lám, ahogy telnek az évek, lassacskán beletörik az angol szokásrendbe. Nagy belmagasság, sötétkék falsíkok, halogénlámpák, ívben hajló bárpult: ebben a percben bárhol lehetne a világon, de annak sincs jelentősége, hogy itt van – a helyek megtartó szövődéke mindenütt foszladozott, mint az utcai teafőzők ezerszer átáztatott muszlinkendői. Amibe minden és mindenki behullik, most kezd csak forni, mint a gázlágon lobogó víz.

Mexikói és angol konyha, kivetítőn európai sportmérkőzések, dübörgő popzene. Honnan lehetne tudni, hogy ez a hely Indiában van? A pultosokról? Az ajánlatból, hogy ha indiai sört fogyaszt, minden harmadik ajándék? Sajtos-chilis ropogóst evett. A mangó lasszi aligha lehetett húzótermék: híg volt és műízű. A pultosok a sarokba húzódtak, telefonáltak, a távirányítót kapcsolgatták. A zenét leállították. Hirtelen a CNN élő adása jelent meg a kivetítőn. A füstölő felhőkarcoló képei alatt valamelyik szemtanú beszélt.

„Egy gép húzott el a fejem felett, olyan hangosan, hogy fel kellett néznem, és akkor láttam, hogy bevágódik egyenesen a World Trade Centerbe. Hatalmas láng csapott ki, aztán minden tűzbe borult. Ott, ahol most egy hatalmas, repülőgép alakú lyuk tátong.” „Az északi oldalon van, ahol a gép becsapódott?” „Igen.” „A gépből nem sok jutott ki az épületből.” „Nem, bent rekedt.” „Szóval bent van az épületben. És sok a lehullott törmelék, Winston?”

Horace nem hitt a fülének. Winston. Nahát! Orwell hőse, mint szemtanú?

Lenyelte az utolsó falatot.

„Úgy tűnik, nem. Az ütközéskor minden az épület belsejébe zúdult... De pillanat, keresek egy helyet, ahonnan jobban látok... A lyuk úgy hat-hét emeletre terjed ki...”

narancssárga tűzfelhő

A képen közben tisztán látszott, hogy egy második gép belerepül a másik toronyba, az átellenes oldalon hatalmas narancssárga tűzfelhő dülled ki, mely egy szempillantás alatt sűrű fekete füstfelhővé alakul. A kommentátor a navigációs berendezések hibájára gyanakodott.

Horace azonban tudta, mit lát.

Az egyszarvú patájának nyomait.

Egy óra múlva a láthatatlan állat mind a két felhőkarcolót a benne tartózkodókkal és a mentésükre érkezett tűzoltókkal egyetemben betonporrá és ócskavassá tiporta. A Wall Street sarkán a fejvesztve menekülők közt egy férfi ült mozdulatlan fehér lován, zsávoly egyenruhában, és rendületlenül írt jegyzetfüzetébe, mialatt betérítette a déli toronyból arcába robbanó szürke cement. Az északi oldalon az azbesztporral teli füstgomoly végighömpölygött a Hudson partján, keresztül Tribecán, Greenwich Villagen, Sohón, Chelsea-n, át az éttermeken és az eseményt megörökítő leendő múzeumok helyén, át a Madison Square Gardenen, át a vasútállomás túloldalára, a számozott utcáig, a Hell's Kitchenig. A pokol konyhája. Színről színre látta, pedig semmit sem kevert az italába.

A következő héten Horace meggyőződött, hogy Winston felbukkanása nem volt véletlen: Óceánia látványos háborút hirdetett Kelet-Ázsia és a terrorcsoport rejtőzködő vezetője ellen. Bár a tévécsatornákon fényképükkel együtt bemutatott állítólagos merénylők egyiptomi, libanoni, emirátusi, többségükben pedig szaúdi állampolgárok voltak, elsőként mégis Afganisztán került a célkeresztbe. Decemberben Újdelhiben a Parlament épületéhez hamis beléptető matricával behajtó fegyveresek autójukat nekivezették az alelnök kocsijának, kiszálltak és lövöldözni kezdtek, az egyik merénylő mellénye felrobbant, mikor az őrség agyonlőtte. A terroristák kasmíriak voltak. Pakisztán és India is fegyveres erőt vonultatott fel az Ali Bhutto és Indira Gandhi egyezségében harminc évvel korábban meghúzott tűzszüneti vonalon, a 99-es puccsal hatalomra került pakisztáni tábornok kijelentette, hogy joguk van Kasmírra.

A világ felbolydult. Horace azzal védekezett, hogy munkáját igyekezett a lehető legracionálisabban felfogni: mindent optimalizálni kell, a hinduk agya gyorsabban jár mindenkinél – igaz, cselekvésük annál komótosabb. Nap nap után, kelleetlenül bár, de nyakába vette az igát, s elkönyvelte, hogy mást, jobbat egyelőre nem tehet.

Mikor az Egyesült Államok a Tartós Szabadság néven ismert hadművelet folytatásaképpen 2003 márciusában lerohanta Irakot, Horace a szállítmányozás biztonsága érdekében óráról órára követte a fejleményeket. Más cégekkel egyeztetett, nézte a televíziós haditudósításokat, és éjszakánként a sivataggal álmodott, ahol a homok alatt sűrű, fekete tengerként hullámszik az olaj, míg odafenn a régészlapátot elhajító Arabiai Lawrence vezeti a villogó fogú arabokat az Oszmán Birodalom ellen. Mert bár Mohamed próféta egyesítette az ellenségeskedő törzseket, s állammá szervezve nagyhatalommá tette őket, de a halála utáni évtizedekben utódlási viták kezdődtek, meghasadt az egység kárpitja, s újra felszínre bukkantak a törzsi viszályok, immár vallási köntösben. Talán csak a Korán kánoni szövege akadályozta meg, hogy a népek elinduljanak a szektákká porladás útján. A homoktenger alatt hosszú évszázadokig érintetlenül pihent a hajdani dús vegetáció és fauna sötét üledéke, a láthatatlan, csak modern technikával felszínre hozható fekete arany, amelyre a britek mohón rávetették magukat. Belekapaszkodtak a sivatagi népek megosztottságába, s igyekeztek, nehogy a siíták és szunniták a meghasadt kárpítot véletlenül összevarrják. Külön-külön mindenkinek megígérték a jogos jussát. Az anhidrites sóközetek csapdájába zárt legnagyobb jura-kori üledék fölött ma abszolút monarchia trónol, s egy ófundamentalista vahabita szekta képviselőjében öröklik a politikai stabilitás és a biztonságos kitermelés fölött. A vallási parancsok szigorú betartása persze csak a széles alsó néposztálynak kötelező, a kiválasztottak már itt a földön átélhetik a halál utánra ígért

örömeiket.

Horace látta: ahogy a homok és kő rétegei takarják a kőolaj mezőit, úgy nyúlik el a nyilvánosság elé virágszőnyegként hintett politikai beszédek mind vastagabb, a mélyben már rothadásnak indult kérge alatt a tényleges politikai csaták sötét világa – járataikban maffiák és titkosszolgálatok szervezkednek. A fekete pénz, akár az Arab-tábla mészkőrétegeinek szivacsos-likacsos üregeiben megülő szénhidrogének, ezerfelől csordogál és láthatatlan tavakba gyűlik a felszín alatt. Amerre jár, fegyvereket és kábítószerrel mozgat, zsarol és beszerkez, besűg és provokál, felforgat és kábít.

fehér elefánt

Utánanézett, hogy áll a gázerőmű ügye. A magas árak nyomán jogviták keletkeztek, közben egymást érték a műszaki hibák és leállások. A helyzet rendeződéséig üzemem kívül helyezték az erőművet. Végül az állam szolgáltató cégei vásárolták meg a „fehér elefántot” — így nevezik a drágán fenntartható és veszteséget termelő beruházásokat. Világos, hogy a cég csak úgy tudná az áramot olcsóbban előállítani, ha a cseppfolyósított gáz állami dotációban részesülne (ami kifejezetten tetszene az amerikaiaknak).

Vagy sikerülne máshonnan gázt szerezni.

2008-ban India keretmegállapodást kötött Türkmenisztánnal, Afganisztánnal és Pakisztánnal egy gázt szállító csővezeték építéséről. Nyáron bomba robbant Kabulban az indiai követségnél, állítólag a pakisztáni titkosszolgálat

keze volt a dologban, szeptemberben mégis tető alá hozták az újabb indiai-pakisztáni megállapodást, és Kasmíron át megindult a kereskedelem.

A bajszos Singh és a szemüvegét tisztogató Narayan, a nagy öregek, nyugdíjba mentek. Utódaikat, két fiatalembert, maguk ajánlották, s tanították be. Tekintélyük mégsem volt akkora, mint mestereiknek, ráadásul a hivatali személycserék miatt is többet kellett költeni korrupcióra. De hiába olajozták a gépezetet váltig, nem volt mit örölni. Rájuk ereszkedett a pénzügyi válság fojtogató köde. Nem keresték az okát, hiszen nem oszlathatták széjjel. Mintha átok ülne mindenen, visszaesett a világgazdaság, a kereskedelmi forgalom indexei áttörték a padlót. A Bradley is kényszerű elbocsátásokba fogott és felmerült a mumbai-i képviselő bezárása. Horace-t elfogta a szorongás, de fel is lélegzett, mintha kényszerzubbonyból szabadulna.

November végén épp leszaladt egy közeli kávézóba, mikor a szomszéd háztömb felől fegyverropogást hallott. Mumbai több pontján fegyveresek nyitottak tüzet civilekre. A kivonuló biztonsági erők a Tadzs Mahal luxusszállodában elbarikádozott túszejtő csoportot több napig tartó harcban tudták csak legyűrni. Az akcióknak százhatvan ember esett áldozatul. Az egyetlen élve elfogott merénylő azt vallotta, hogy mindannyian egy pakisztáni terrorszervezet tagjai voltak.

India most már kénytelen volt felfüggeszteni a tárgyalásokat Pakisztánnal.

Londonból közben megérkezett az utolsó parancs: a súlyos veszteségeket szenvedett Bradley felszámolja mumbai-i képviselőjét. Horace Sutherland elbocsátotta munkatársait, utolsó teendője az iroda értékesítése lett volna, de akinek maradt pénze, az nem akart versenyhátránnyal indulni: nem régi építésű, foszladozó irodaházban, hanem a sorra épülő új acél-üveg toronyházakban, a pénzügyi cégek és követségek szomszédságában keresett helyet. A Bradley telepét végül Horace meglepetésére a brit konzulátus vette meg, mint mondták, raktárnak. Szolgálati lakását is fel kellett számolnia.

Megint mérleget készített. Elhatározta, hogy apjától többet nem kér segítséget. Lerázta magáról az idegen munka nyűgét, de Indiában, úgy érezte, viszontagságos dolog volna alulról kezdeni. Be kellett vallania, hogy a metropoliszban kialakult életformája inkább nyugati, mint keleti. Lakást bérelt Londonban, megvette a repülőjegyet, és szándékosan nem készített semmilyen tervet. Búcsúképpen lement reggel a partra, sétált egyet az óceánt fékező roppant betonkaréjon. A egyformára öntött csontakúpok mint elmeszesedett és megkövesedett őslények partra vetett tetemei heverték. Néhány betontömbön friss vérfoltok vöröslöttek. Hogy ember vagy állat vére, nem lehetett tudni.

Mumbaiban vadul tombolt a felhőkarcoló-építési láz. Mintha az egyre emelkedő emberóceán korlátokon átcsapó hullámain is öntött betontömbökkel kellene megtörni. Egy gigászi állkapocs égnek meredő fogait látta a parton magasodni. Vajon mikor csattan le a felső?

Míg a London felé tartó gépen ült, Horace újra elmerült a jógairodalomban. „Az ég világossága nem látható, mert az ég világossága a szemben rejlik.” „A gondolat megtisztítása révén repülni lehet. Újjászületni az égben. Az ég nem a fölénk boruló kék kupolát jelenti, hanem a testet mint mennyei palotát.” Ha lenézett, a lassan elúszó felhőcáfatok közt időnként áttűnt a parában úszó föld, a szürkésbarna hegyek, a szántók.

vadidegen alakok

Londonba érve berendezkedett az aprócska walthamstowi lakásban, és nekilátott, hogy a világra borított háló elektronikus nyomvonalait bejárva felkutassa régi diáktársait. A név alapján indított keresés sokszor sovány

eredményt hozott: egy-két publikációs kivonat, egyetemi névsorok, ennyi. Máskor túl sok volt a találat: konferenciák csoportképei, vadidegen alakok a kerti grillnél, diadalmasan magasba emelt karok egy erdei futóversenyen. Amit csak a hatalmas anyahajó mélybe merített vonóhálója felfogni képes. Aztán a kereső egy internetes hírportálra vitte: a cikk mellé helyezett képről felismerte egykori osztálytársát. Vinod Kumar! Újságíró lett belőle? Emailt küldött, másnap már jött a válasz, telefonszámmal. Időpontot egyeztettek azzal, hogy a találkozóra Horace javasoljon helyszínt.

Szabad csatangolásra vágyva nekieredt a városnak. Az újonnan nyílt divatos helyek másként festettek, mint amit a kilencvenes években látott: vagy rideg funkcionalitásra törekedve üveggel, fémmel, geometrikus bútorokkal berendezett antiszeptikus úrhajóbelsővé alakították ezeket, vagy az új divat jegyében összehordtak tücsköt-bogarat, s tréfából régmúlt idők kallódó, vagy helyükről kiszakított tárgyait aggatták a falakra dekoráció gyanánt, felszabdalva, szétbontva, átfestve, ferdén kettéfűrészelve. Pianínóra szerelt avított sörcsapok, mennyezetről lógatott nagykapák, talicskák, gereblyék, paraplék, biciklivázak, deklasszáldott, szerepükből kiesett, helyüket hiába kereső, kiürült, lecsupaszodott tárgyak figyelték az asztalok hasonszőrű népét: a Vauxhall-híd szobrai meredtek ilyen szomorúan az Temze vizébe azon a tizenöt évvel ezelőtti hajnalon. Horace-nek elment a kedve a keresgéléstől. Egy SMS-ben átengedte a választást osztálytársának.

Végül egy patinás, 19. századi sohói kocsmá, a Kutya és Kacsa előtt találkoztak, Constable és Rossetti kedvelt helyén. Minthogy a cégéren még a kobaltkék víz partja, a zsombékos is az örökkévalóság arany színében csillogott, a jelenet perverz mozdulatlanságot sugallt. A megdermedt Kutyanak a zsákmány szemlátomást elérhetetlen, a Kacsa élete meg állandó menekülés.

A bejáratnál földimogyoró-olaj szagát érezték. Az emeleti George Orwell szalonban ültek le a fenntarthatóság jegyében nem halászott, hanem horgászott tőkehalból készült fish and chips-re, tengeri köményes tartárral és mentás zöldborsópürével. Evés közben Kumar elmesélte, hogy közgazdásznak tanult, majd részt vett egy hírportál megalapításában. Az ázsiai anyagok mind átfutnak a kezén.

— Én egy szállítmányozási cég lerakatát vezettem Mumbaiban — mondta Horace —, ők lényegében csődbe mentek. Na, nem miattam. Most szeretnék valami másba fogni. Talán újságírásba. De ha már épp itt ültünk le, előrebocsátom, eszemben sincs a politika frontján hinteni a maszlagot. Főleg a történelem érdekel.

— Téged ismerve mondhatnám, hogy írhatnál például cikkekből lenyitható rövid, tömör keretes anyagokat — kapta be Kumar a zöldborsópüré maradékát. — Ismeretterjesztés. Valamit tudnánk is fizetni. Gyorsan kell dolgozni, amíg friss a hír. Mondhatnám ezt is. De...

— De?

— Ma már egészen másképp megy az újságírás. Indítanod kellene egy blogot. A hirdetési díjakból befolyó pénz attól függ, mekkora forgalmat generálsz. Ha senki sem olvas, te fizetsz a szerverért. Ha színvonalasak az írásaid, felkerülsz a portálunkra, megugrik a forgalmad, s a bevételnövekedés a fizetséged. Nekünk meg bővül a szellemi bázisunk anélkül, hogy hagyományos értelemben foglalkoztatnánk.

— Értem — itta ki Horace a savanykás almabort. — Maradjunk a keretes anyagoknál.

Fizettek, aztán a Soho Square-en át elsétáltak a Tottenham Court Road-i metróállomásra. Kumar attól kezdve skype-on küldözgette a lehetséges témákat, Horace, ha épp a gépnél volt, megírta a háttéranyagot és elküldte. Cserébe szivárgott valamicske pénz.

Nem rossz, gondolta. De nem is igazán jó.

régi nagy könyvesboltok

Ha nem volt kedve otthon ülni, Londont járta. Nem emberek társaságát kereste, hanem a régi nagy

könyvesboltokat. A Foyles eldugott emeleti tematikus szekcióiban tizenöt éve úgy lehetett turkálni a régi, poros könyvek közt, mint az antikváriumokban. Most hátrahőkölt, mikor belépett: az áttervezett bolt inkább belsőépítészeti bemutatóteremhez vagy lakberendezési áruházhoz hasonlított. A könyvkínálat másodlagossá vált. Mai divatszerzők. Mintha idegen földön járna.

Persze. Senki nem olvas mást, mint az internetet.

Új telefonját ismeretlen számról hívták. Kilépett a Charing Cross Road hűvösébe.

Az apja volt. Honnan tudta meg a számát?

- Egy ideje már itt vagy, de nem jelentkeztél.
- Itt vagyok.

Apja a terjengő csönd hallatán diplomatahangra váltott. Megérkezésének megünnepléséről beszélt, és meghívta vacsorázni szombat estére az új lakásába.

A város másik végébe metróval is jó egy óra volt az út. Horace szorongott. A Green Parknál szállt át a Piccadily vonalra. A Gloucester Road megállótól tíz percet sétált a kertes mellékutca csendes békéjéig.

A makulátlan homlokzatok mögött csend honolt. Apja vigyorogva nyitott ajtót.

- Na mi van, öregfiú?

Ahogy megölelte, férfikölni illata csapott az orrába. Csaknem tíz éve nem látták egymást. Apja elegáns hófehérre őszült, hibátlanul borotvált arcán sülő kelt tészta vagy naptól száradó, márgás föld repedéseire emlékeztető vékony barázdák futottak, annyi különbséggel, hogy ezek néha megrándultak. A fiú udvarias közömbösséggel megtekintette a nagyköveti rezidenciák stílusában berendezett lakást, majd leültek, hogy elfogyasszák az étteremből hozatott fogásokat. Horace vacsora közben óvatosan anekdotázgatott a Mumbaiban töltött évek sztorijaiból.

- Az a fő, hogy itt vagy — töltött apja újabb pohár Cabernet Sauvignont. — És most mihez kezdesz?
- Nem tudom... Szeretném jobban megérteni a világot.
- Horace, ilyesmit tizenhat évesen mond az ember, te meg harminc fölött jársz.

A fiú hallgatott.

— Éveken át dolgoztál a Bradleynél. Csak ezt kéne kamatoztatnod.

Csend.

— Ismered te a világot alaposan. Legfeljebb nem szereted. Takargatsz valamit. Te tudod, hogy mit.

Horace akkor töviről hegyire elmesélte a Stilton-féle ajánlatot az Indiának szállítandó harci helikopterekkel.

- Amit ti üzletnek neveztek... engem nem érdekel.
- Nevezünk?
- Neveztek. Lehet, hogy én se fogalmazok egyenesen, de ti hivatásszerűen mellébeszéltek. A politikusok színészek. A tehetségesebbek talán a színielőadás rendezői. De a darabba, pláne a repertoárba semmi beleszólásuk. A diplomácia? A legálságosabb duplafedelű játék. Semmitmondó közhelyekkel etetni, s közben rezzenetlen arccal megzsarolni a vacsoravendégeket, mert a pénz beszél. Használhatatlanná tenni a nyelvet. Ezt szeretném végre megérteni.
- Derék ambíció. De csak másodlagos tevékenység. *Mi* cselekszünk, *te* pedig megérted. Így csak visszhang lehetsz. Szükségtelen és észrevétlen, senkit sem zavaró visszhang.

– Engem az igazság érdekel.

– Az igazság! Senki sem tudja, hol rejtőzködik a siíták imámja, aki Allah parancsára vár, hogy helyreállítsa a világban az igazságot. Vagy te Krisztust várod?

Horace hallgatott.

– Hagyjuk ezt — zárta le a témát az apja. – Mit innál?

otthontalan

Odakint eleredt a csendes eső. Horace a sötét Gloucester Roadon gyalogolt a metró felé. A város idegennek, otthontalannak rémlett, az út végtelen hosszúnak, a metró csempézett folyosói, terelőkorlátjai vágóhídra, az alagútnyílás a pokol kitátott szájára emlékeztették.

A Walthamstow Central végállomástól a High Street viktoriánus házsorai közt vitt az útja. A kilométer hosszan elnyúló utcai piac már fél hatkor bezárt. A környéken a zárt üzlethelyiségekbe szorult vissza az élet: már csak az indiai étkezdék, a grillbárok és a kebabosok tartottak nyitva. Pakisztáni és karibi arcok néztek rá az üveg mögül. Mintha Mumbait porciózták volna ki a kockákba. A konyhákban, a hulladéktárolókban errefelé szabadon járnak-kelekednek a csótányok, egerek, patkányok, az étkezdék forgalma azonban ettől nem csökken, mert a vevők nem kényesek és a pénznek sincsenek bővében.

Hazaérkezett.

Egy ősz indiai férfi mondott beszédet a harmincéves, VHS-ről digitalizált szemcsés fekete-fehér felvételen. „Ki vagyok én? Olyan fontos kérdés ez?” Az emelvényen üldögélő madárcsontú kis öreg izmai szemlátomást megereszkedtek. Cipőgombszeme alatt hatalmas táskák. „Mit számít, ha elmondom, ki vagyok én? Ez csak merő kíváncsiság. Ha kint ácsorogsz az utcán egy étterem előtt, és elolvasod az étlapot, azzal nem laksz jól. Ezért nincs sok értelme elmondani, ki vagyok. Először is: én senki vagyok. Ez minden! Ilyen egyszerű. Én senki vagyok.”

Zseniális az öreg, gondolta. Egész életében a spiritualitás iránt érdeklődő, de nyugati észjárású emberekkel vitatkozott, úgy tűnt, teljesen hasztalanul. Nem tudni. „Az ismeretek elsajátítása is az utánzás egy formája. És belsőleg is utánzunk, de ezt mindannyian tudjuk.” Csakhogy nekem végképp nincs kit-mit utánozni, kit-mit követni, gondolta Horace. „Hogy rátalálj magadra, ahhoz önvizsgálat kell. Te vagy az emberiség történelme! Ha ezt belátod, rengeteg életerőt, energiát, szépséget és szeretetet kapsz. Ezáltal megérted, hogy életed nem pusztán küszködés a Föld egyik eldugott sarkában. Te az emberiség része vagy!”

Itt azért mintha kisiklana a dolog.

Vinod Kumar jelentkezett skype-on, hogy nincs-e kedve kedden elmenni vele egy sajtótájékoztatóra. Az ENSZ megbízottjai tartják a menekültkérdésről. Az esemény nem tűnt izgalmasnak, de szeretett volna személyesen is szót váltani hajdani iskolatársával. Unta, hogy csak billentyűzeteken keresztül érintkeznek, mintha a börtönben falakon, fűtéscsöveken morzéznanának.

Kedd délelőtt egy olasz kávézóban találkoztak. Horace előjött a farbával. A bedolgozást unja, blogot indítani semmi kedve. Vinodnak szeme se rebkent, csak hindu módra a fejét ingatta.

– Nem gond. Csinálhatsz fényképes tényfeltáró riportot. Első kézből tudósíthatnál valamiről. Kevesen vannak, akik jól csinálják.

Horace egy ötfontost tett a pultra a királynő mocskosra fogdosott képmásával, aztán átvonultak a színházba a sajtótájékoztatóra.

a menekültáradat

Hamarosan megérkeztek az előadók. Az asztal mögött James Stilton és az Újdelhi óta jócskán meghízott, májfoltos, kopaszodó főbiztos meg a hófehér hajú Northwind ezredes. Az ENSZ megbízottai. Egyiküket egy nagy befektetési bank, másikat egy olajipari óriásvállalat munkatársaként mutatták be. A hatásosan felépített beszédek arról szóltak, hogy az előttünk álló időszak egyik fontos kérdése a menekültáradat befogadása. Az öregedő Európának a korábnál sokkal nagyobb szerepet kell vállalnia a humanitárius válság megoldásában. Kiszámított szünetek, felelősségteljes körbetekintések. Horace-nek minden önmérsékletére szüksége volt.

– Annál is inkább – folytatta Northwind –, mert a bevándorlók biztosítják az újabb gazdasági felemelkedést – bármilyen nehéz is ezt elmagyarázni az európai országok lakosságának.

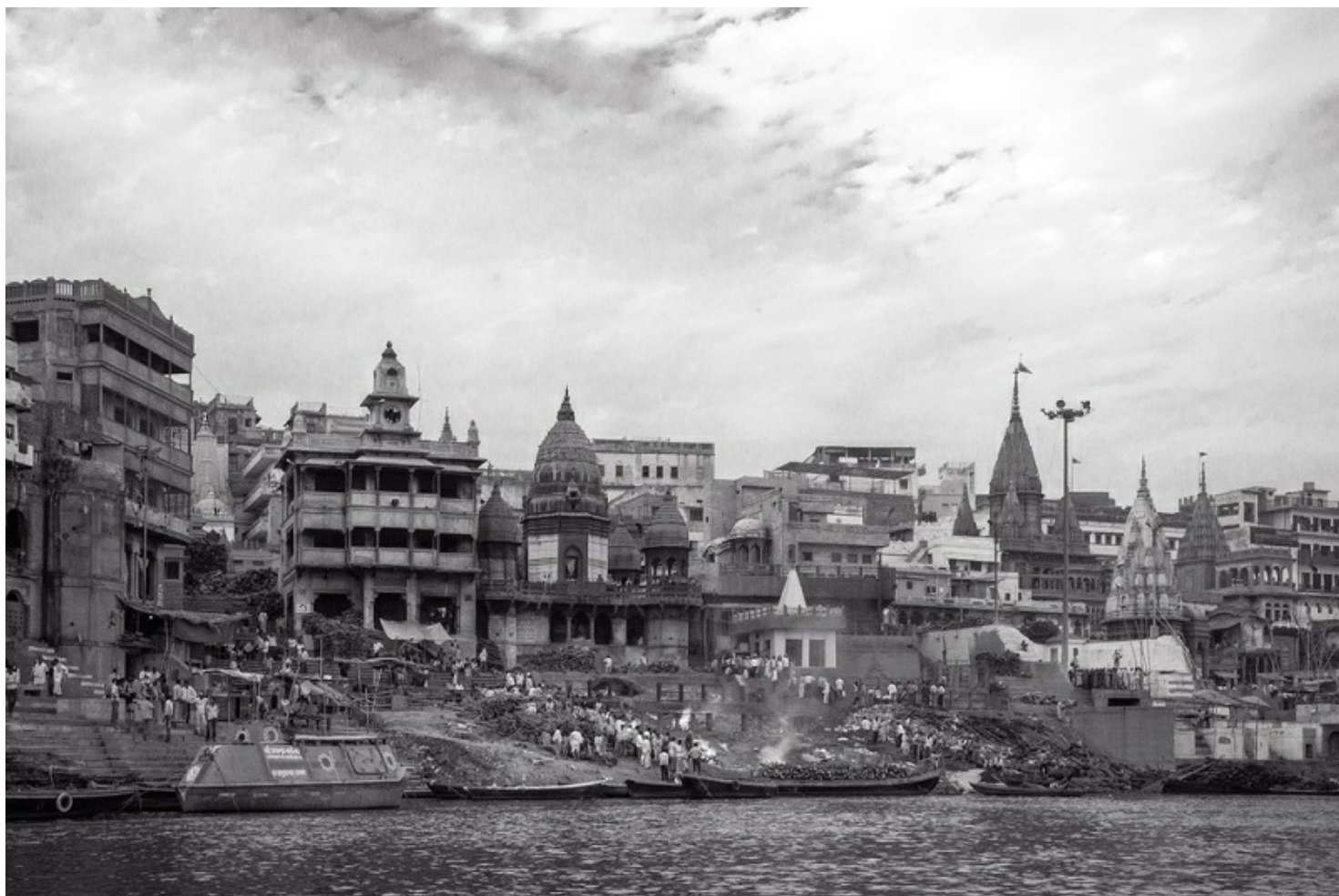
Horace derékban megtört testtel kioldalazott a széksorok közül és sürgősen elhagyta a színháztermet.

Másnap felhívta Kumart, hogy elnézést kérjen.

- Ódelhi mocskában üldögélve ezerszer tisztábbnak érezném magam, mint itt.
- Meglehetősen ritka álláspont.

Horace-nek nem volt kedve kifejtetni, hogy London az iszlám terroristák fő toborzó- és elosztó központja, hogy Guantanamóról szabadultak tartanak előadást, majd szót kapnak a jogvédők, aztán az agitátorok, a beszervezett fiatalok pedig megindulnak a Közel-Keletre, hogy fegyveres csoportokhoz csatlakozzanak. Egy Abu Hamza nevű prédikátor már a kilencvenes évek végén a terrortámadások mellett érvelt a Finsbury mecsetben, egy Közel-Keletet átfogó kalifátus létrehozását sürgetve. Elképesztő külsejű, szakállas, félszemű, kampókezű figura, hogy az angolszász kultúrában nevelkedett gyerekek biztonsággal felismerhessék benne az ősellenséget. Hook kapitány, a gonosz kalóz lengeti acélszerelvényeit, a felnőni sosem tudó Pán Péter Sohaországából. Fontosabb mondásait a sajtó is megszellőztette. „Allah szereti azokat, akik hisznek Benne. Benne, aki megöli azokat, akik nem hisznek benne. Ha ez a muszlimoknak nincs így, mert nem kedvelik a vérontást, ott valami baj van”.

Aztán jött az arab tavasz. Horace meglepődött a médiában terjesztett elnevezésen. A tavaszi ébredés helyett neki úgy tűnt, rettenetes erő szabadult el, amely sötét búvópatakként behatol mindenhová, csak a legnyomorultabbakat kerüli el ideig-óráig, de aztán őket is kisöpri, belőlük is földönfutót csinál. Egyre csak Stilton, a főbiztos és Northwind ezredes szavai keringtek a fejében. Olvasta a Wikileaks-en William Roebuck, az Egyesült Államok szíriai ügyvivőjének 2006 decemberében kelt diplomáciai táviratát a felforgatás lehetséges módozatairól. Mik a kormányellenes propagandához használható valós, vélt, felnagyítható, illetve kreált problémák, kik alkotják a tüntetésekre mozgósítható legagresszívabb csoportokat, milyen nemzetiségi és vallási ellentéteket lehetne felszítani az országban (kétségtelenül az a legolcsóbb, ha saját maguk üzik el saját magukat a földjükről). Mindez milyen fényes sikerrel valósult meg! Majd megtalálta két óriáscég, a Goldman Sachs és a Google friss közleményét, hogy pár millió dolláros adományokkal (néhány alkalmazott bónuszának megfelelő aprópénzzel) segítik az Európába érkező tömegek ellátását, miközben az otthonukhoz közelebb eső ENSZ-fenntartású menekülttáborokban a pénzhiány miatt már az elviselhetetlenségig csökkent az élelmiszer-fejadag. Ezért vágnak neki annyian az embercsempészek felfújható csónakjain az életveszélyes tengeri útnak. Csak arról lenne szó, hogy a megtevesztésből és saját befolyásából élő spekuláns gigabank így púderezni és rúzsozza magát – hátha elhisszük, hogy emberi arca van? Megtehetné ezt más témával is. Mi érdekük fűződik hozzá, hogy a szülőföldjüktől elszakítottak nyomorán, kiszolgáltatottságán csak Európában enyhítsenek, és ott se nagyon? Nem valószínű, hogy az emberi megaláztatás fájna nekik, mert a pénzügyi válság nyomán megindult kilakoltatási hullám áldozatait például szóra sem méltatták. Mi közük hozzá? Nyilván annyi csak, mint a messzi táborokban élő síregek, szomáliaiak, szudániak fejadagjaihoz. De hát persze ők, éppen ők, a leghidegebben számítók szabadon szónokolhatnak gondoskodásról, együttérzésről, segítőkészségről. A Google már az arab tavaszról is kivette a részét: nem végezhetnek félmunkát.

A gyökértelen, kallódó vagy földönfutóvá lett emberek mostanában a dizájnerekkel terveztetett Iszlám Állam szintársulatától kapnak identitást és életküldetést. Fekete pénzen vett fekete zászlók alatt feketén termelik ki a fekete olajat, s feketén adják el. Szállítmányozó ismerőseitől tudta, hogy az olcsó csempészáru a kurdok felügyelete alatt kerül a Kirkuktól Ceyhanig túlnyomórészt török területen futó csővezetékbe, onnan a Földközi-tenger partjára, ahonnan tankhajókkal szállítják tovább, és Máltán szivattyúzzák át a vevőknek. Az áru egyharmada Izraelbe tart. Az úgynevezett dzsihadistákat Amerika-szerte borzadva emlegetik, ám fegyverraktáraikat sehogy nem sikerül lebombázni. Mint a második világháborúban a légerekbe vezető vasúti pályák: mind épen marad.

Azért akad még egy kérdés. Itt ül egy walthamstowi bérlakásban a matracán, és ezeken töpreng. Mire jó ez? Az lesz belőle, amit apja mondott: visszhang.

új szisztéma

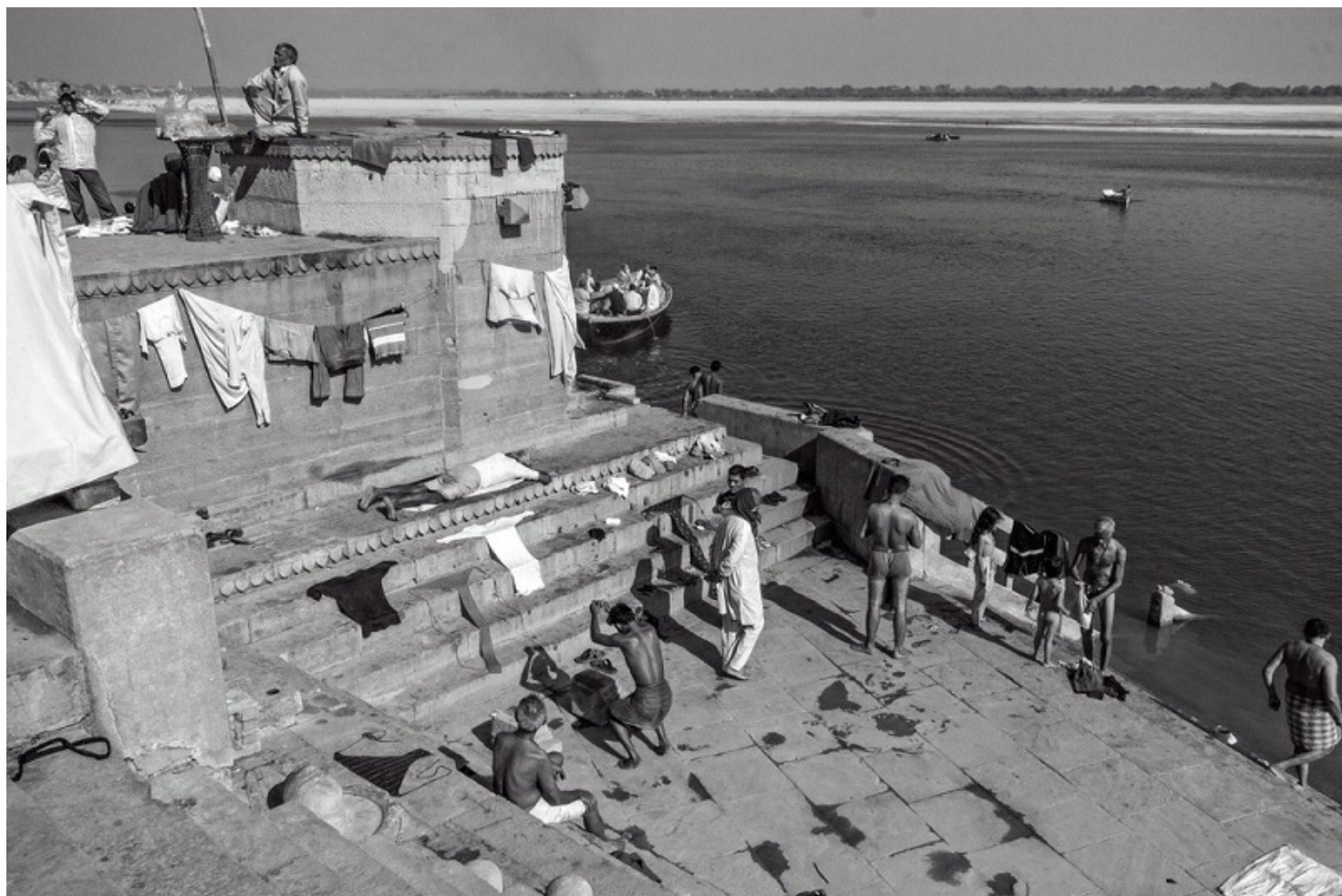
Ugyanazon a hálón követi az eseményeket, amelynek távoli ágbogai összerántották a főtereken tiltakozókat vagy közös cél felé tereli a háborúk és forradalmak elől menekülők áradatát. Az új szisztéma anonimitást biztosít: olyanok hálózata, akik egyébként semmit sem tudnak egymásról. Az értékes ritkaföldfémeket rejtő Afrika mélye egy húron pendül Ázsia sziklás felföldjeivel, a sivatagok poklán áttörők a szavannák tanácstalan népével, a lebombázott, víz, gáz, áram nélkül maradt családok a bizonytalanságba csömörlött, kiégett középkorúakkal, árvák a kalandorokkal. Milliók dőlnek jobbra-balra: ahogy az eke fordítja ki szántáskor a földet. Felbomlott, szétfeszlett a társadalmak szövete, s bár ezt a felbomlást és szétfeszlést szemlélni tébolyító, megfékezni éppúgy nem lehet, mint a kontinenslemezek egymásnak ütközését. A tudat, hogy mindez emberek műve, beleszólásra, beavatkozásra csábít – s nemegyszer épp ez idéz elő végzetes földcsuszamlást. Azt sem hihetjük többé, hogy amit a híradásokban

látunk, csak másokkal történhet, velünk semmiképp, mert a széthullás következményeit már a bőrünkön érezzük.

Már nem nyugtatta meg a csavargás. Futni próbált, éjszaka, koromsötét utakon tágra nyitott torokkal harapni és behabzsolni a sötétséget, belélegezni és lenyelni, átpréselni magán a fekete anyagot, megemészteni és egyenletesen kiüríteni. Igyekezett nem elfutni előle... de nem járt sikerrel, mert megcsúszott a járdaszegélyen és elesett. A nyálkás úton elsistergő autó kis híján keresztülhajtott rajta. Hogy bokaszalagjait kímélje, inkább jógázott. Böjtölt, s a novemberi ködben napokig ki se mozdult otthonról. Csontsoványan, de rendkívül éberül ült a padlóra terített memóriahabos ágybetéten, és már-már beleélte magát a toborzottak helyzetébe. Mint egy üres töltényhüvely, várta, hogy megérkezzen a töltet és kilőjék valahová. Bevételei nem voltak, pénztartalékai megcsappantak.

Egyszer csak csörgött a telefon. Kumar volt.

– Mi újság? Rég hallottam felőled. Van egy neked való feladat: megnézni közelről, kik, honnan és hová menekülnek. Egy notebook meg egy mobiltelefon és küldheted is az anyagokat. Gyere be hozzánk holnap tízre, lent leszek a hallban.

Egy hétig közparkokban gyakorolta a fényképezést, kocsmákban, kávézókban a képek feltöltését. Arab könyvei, régi kazettái már eltűntek, de talált helyettük interaktív, digitális tananyagokat. Még éjfélkor is ott ült a laptop mellett. Az esze nem forgott elég gyorsan, de jó füle volt, ezért kifejezéseket ismételtetett a géppel. Aztán nullára tekerte a hangszórót és a hirtelen csöndben elsorolta: *,innah muta'akhhkir ,akhadh taksy ,astatie ,an ,asl ,iilay jrand sintral,*

,innah muta'akhhkir ,akhadh taksy ,astatie ,an ,asl ,ilay jrand sintral...

Végiglátogatta a menekülttáborokat, ahol a fehér aprókaviccsal felszórt, végtelenbe nyúló térségeken, a hőség ellen fehéresszürkén, mint a napszítta csont, szigorú mátrixba szervezve álltak az ENSZ és a török katasztrófavédelem sátrai, fémkonténerei. Másutt kohósalakra épült a szellemváros. A Vörös Félhold egyik sátortáborát lekövezett utak szegélyezték, a közeli hegyvonulat heverő sárkány roppant testeként sötétlett.

Török kísérője büszkén mutogatta a rögtönzött tábori iskolákat, és érezhetően neheztelt, hogy elmaradnak az elismerő szavak. Mintha temetésen dicsérné a fejfát, a koszorúkat, a szépen elegyengetett földet.

menniük kell

Kilis, Antakya, Gaziantep. Más ez, gondolta, mint India egymásba kapaszkodó emberfűrtjei. A helyükről kitépett emberek menthetetlenül tömeggé válnak, a tömeget pedig csak számokkal lehet leírni. Az emberi minimum rácsán fogják fel a semmibe hullókat: az otthontalanság és a tétlenség táborai. Munkát hivatalosan nem vállalhatnak, a területet csak saját felelősségükre hagyhatják el, azt a keveset, ami az élethez kell, kívülről kapják – van, aki már évek óta. A helybeliek, akiknek meg kell dolgozniuk a betevő falatért, az ingyenélőt látják bennük, s ha a forrás elapadni látszik, nem marad más választásuk, menniük kell. A tábor kerítésén kívül pénz nélkül, lejárt útlevéllel kallódók koldulnak, esetleg gyöngén fizetett feketemunkát vállalnak. Berendezkednek a beláthatatlan időig húzódó ideiglenességben. Tulajdonképpen *nincsenek*.

Van, aki visszafordul Szíriába: ott legalább valakiként halhat meg. Akinek eldugott pénze van, nem akarja felélni, hogy aztán koldussorba süllyedjen. Inkább a tenger. Törökországban csak az Európából menekülők kérhetnek menedékjogot, a vendéggént várakozók nem. Irány Izmir vagy Leszbosz. Kétszázötven euró a biztos halál vagy letartóztatás. Ennyit kell leperkálni a rendőrségi kapcsolatok híján próbálkozó, kenyéren és hagymán vegetáló afgánok ladikjáért. Ezer-kétezer a hely a maffia kisebb-nagyobb gumicsónakjaiban.

A sátorvárosok lakói egykor volt életükkel, régi otthonukkal álmodnak, s ha felébrednek, se hiszik el, hogy nincs meg, akkor se, ha még le tudták fényképezni a szétlőtt törmelékkupacot. Rezeg a világháló, hírek és rémhírek terjednek. Hirtelen kikristályosodik a cél. Ha már mindenképp rengeteg pénzt kell kiadni, s az élet minősége múlik rajta, legyen a legjobb termék, ami a piacon forog: Németország. Hirtelen mindenki, mint magától értetődő úticélról beszél, minden közkezen forgó útvonal-leírásnak az a végállomása. Senki sem tudja, honnan jött az ötlet, kik számították ki, hogy az oda menekülők járhatnak a legjobban, s kik terjesztették el mint evidenciát, de közvélekedéssé vált, amit a teljes bizonytalanságban most már senkinek sincs különösebb oka megkérdőjelezni.

Egyenletesen szívárog Németország felé a növekvő tömeg. Mennél többen vannak, annál kevésbé lehet megállítani őket, de annál arctalanabbak, annál fenyegetőbbek. Egyedi elbírálásra semmi esély.

Halálos veszedelmek árán, saját pénzükön űzik magukat mennél messzebb a szülőföldjüktől. Akik anyagi vagy politikai hasznot húznak a háborúból, eszükben sincs, hogy véget vessenek neki.

Ennyi elég is lesz első cikknek, gondolta.

Izmiri szállásán megírta, csatolt hozzá néhány képet a menekülttáborokról, és elküldte Londonba Kumarnak. Hátradőlt a széken. A folyosókról érkező dörömbölő zaj és kiabálás állandósult. Ha épp elült a beszéd, akkor is szüntelen csoszogás hallatszott, ajtócsapódások, mint egy kísértetkastélyban.

A felszínes alvásból ébredve látta, hogy már világosodik. A szomszédból vitatkozók hangja szűrődött át a meszelt falon. Az első cikken túl van, gondolta, de mindezt megírhatta volna Londonból is. Lement a panzió elé az utcára, méregette a parkban heverészőket. Közben befutott egy zsúfolt busz, rengetegen szálltak le hatalmas táskákkal. Horace a mobiltelefonján kattintgatni kezdett. Két borostás férfi rontott rá, az egyikén fekete kardigán volt, a másikon a sötét zakó alatt csíkos, V-nyakú pulóver, kihajtott gallérú barna ing. Kis híján kivették a kezéből a telefont. Nem értette dühödt kiabálásukat. Maga is meglepődött, hogy beugrott neki egy arab mondat: „Segíteni szeretnék”. A két férfi csodálkozva hátrább lépett, tanácskozott, aztán mondtak valamit, amit nem értett. A busz utasai közül előkerült egy fiú, aki tudott angolul. Mindannyian frissen érkezett menekültek. Nem bíznak senkiben.

– Nézze meg – mutatott a fiú az ácsorgókra –, ezek nem családok. Ezek csak túlélők. A hozzátartozóikat megölték, de nem tudták eltemetni őket. Agyonlőve hevernek az utcán, vagy a rájuk dőlt ház romjai alatt. Mit tud maga segíteni?

Horace eloldalgott. Nem jött szájára a mondat: „Újságíró vagyok”. Pedig arabul is megtanulta.

pedig bezárta

Visszament a panzióba, ahol a szobáját nyitva találta, pedig emlékezett, hogy bezárta. Hátizsákja, notebookja sehol. Lement a recepcióra, panaszt tett. A pult mögött álló fiú meghallgatta, aztán eltűnt a függöny mögött. Hamarosan előkerült egy nagy darab bajuszos férfi, maga a tulaj.

– Be kellett volna zárnia az ajtót, ha lemegy az utcára.

– Hiszen bezártam, de mikor visszaértem, nyitva találtam.

- Akkor rosszul zárta be.
- Kulcsra zártam.
- Ezek szerint nem.

Horace gyomrát összeszorította a félelem.

- Mehet a rendőrségre, ha gondolja – tárta szét a karját a tulaj –, de nekik most kisebb gondjuk is nagyobb annál, mint hogy magával foglalkozzanak.

Eldöntötte, hogy nem tesz feljelentést. A görcs máris oldódott.

- Tessék reggelizni – intett a férfi a pult túloldalán.

Be lehetett látni az étkezőbe: frissen sült kenyérlángos, tálakban joghurtos uborka, sajtok, dzsemek, felszeletelt zöldségek, olajbogyó, a fémhengerekben tea, kancsóban ayran.

- Indulnom kell.

A tulaj némi keresgélés után a pultra csapta a számlát. Horace elképedt. Kétségbeesve tapogatta a zsebeit. Szerencsére a pénztárcája nála volt. Fizetett és távozott. Az iratai viszont, most már biztosan tudta, a hátizsákban maradtak. Már csak azért is a rendőrségre kell mennie, mert útiokmányok nélkül maradt. Beleírta az összes képviselőt számát a telefonjába, ott van az izmiri konzulátusé is. De nem. Nem hívja fel őket.

A piacra ment lődörögni, a félköríves téglafalak alatt üzemelő tarka bazársorhoz. Millió apró, csillogó tárgy, és egyikre sincs szüksége. Élvezte a szabadságot, furcsa, keserűen édeskés íze volt, mint valami halálos méregnek. Hívja fel Kumart? Akkor elkezdődik a szervezkedés, hogy kimentsék innen, pedig egy porcikája sem kívánja az egész hercehurcát. Semmi köze ehhez a bazárhoz se, ez is jól van így. Ő is csak olcsó kis kő, ami, ki tudja, mikor, kihullott a foglalatából.

Ostoba akart lenni, ostoba, mint a föld, egynemű, egylényegű a porral, ahonnan vétetett. Eltűnni, elkeveredni, mindörökké. Előkotort kétezer eurót, s a bazársor trafikjában, ahol mentőmellényeket árultak, puhatolózott, kit kell felhívnia.

Közömbösen viselte a hánykolódást a fekete gumicsónakban. A megérkezés után, mint a többiek, ő is felhívta a csempészeket, hogy igazolja a teljesítést, aztán kikapcsolta a telefont. Beszálláskor úgy tervezte, a szigeten eldobja, de most mégis zsebrevágta. Három nap gyaloglás következett. A vizespalackokkal közeledő turistáknak egy szóval se jelezte, hogy angol, s eléggé egzotikus arcvonásokat örökölt, hogy ne tűnjön ki a sorból. Együtt várakozott velük az athéni kompra. Egy fa villanyoszlop tövében aztán szóba elegyedett egy szír férfival, aki a közeledő front elől menekült. A beszélgetés feloldott benne valamit, s maga számára is váratlanul elmesélte, hogy járt a panzióban.

– Melyik panzió? – kérdezte a szír.

– Altin Safak.

– Azt hiszem, az rajta volt a listán.

– Milyen listán?

– Kaptam egy anyagot a neten, milyen helyeket kell Izmirben feltétlenül elkerülni. Azt írták, ott a nőktől természetben hajtják be a szoba árát.

zajongó tömeg

Horace a fehér épületekkel pettyezett hegyvonulatot nézte az öböl túlfelén. Hamarosan megérkezett a komp, s az irdatlan acéltorok nyelte magába a zajongó tömeget: ujjatlan pólós, izzadt, kopaszodó férfiak, kockás inges fiúk, fekete hidzsábot viselő nők, pettyes ruhás kislányok teste préselődött egymásnak, mintha egy láthatatlan kéz nyomná őket hátulról. Kinek a keze?, töprengett Horace, miközben kifelé evickélt a tumultusból. Beszélgetőtársa épp ellenkezőleg: egyre beljebb fúrta magát a tömegbe.

A kőmellvédre újsgátrók kattogtatták gépeiket. Teleobjektívvel fényképeztek, hogy hatásosabb legyen.

Horace leült a járdaszegélyre. Egy napot kellett várnia a következő kompra. A tömeg akkor sem volt kisebb, de benne legalább megérett a szándék, hogy a testek közé vesse magát, beszívja kipárolgásukat. Ment, amerre a többiek: autóbuszokkal át Görögországon, aztán Macedónián.

*

Horace Sutherland az ablak piszkos üvegének dönti homlokát a balkáni kora hajnalban. Az emberekkel zsúfolt folyosót a kerekek zakatolása, szuszogás, horkolás és átázott ruhák szaga tölti be. Néhányan ébren vannak és szintén kifelé néznek. Jó, mert még semmit sem kell felfogni abból, amit látnak. Egyelőre minden szürke vagy fekete, nincsenek színek.

Egymás hegyén-hátán fekszenek a szírek, ki a padlóra csúszva, ki mások hátizsákján, egy kopaszodó férfi a fülke üvegajtájának dőlve tátott szájjal alszik, mellén hatalmas felirat: Lonsdale.

A menetrenden kívül közlekedő szerelvények átka, hogy sok helyen megállásra kényszerülnek. A menekülteket szállító vonat így csak estére ér a határra. Szomjasan, fájó háttal, zsibbadt lábakkal kászálódnak le a peronra, ahol a rendőrök az alkonyi fényben a gazzal borított dimbes-dombos mező felé terelik őket: a bokorcsoport mögé kanyarodó ösvény a horvát határhoz vezet. A túloldalon már ezren üldögélnek, szállítóeszközre várva. Sötétedik. A régiek türelmetlenkednek, Horace viszont egykedvű mozdulatokkal teríti pokrócát melléjük, a transzformátorház tövébe.

A többiek tartanak valahová. Neki ez a hely éppolyan jó, mint a többi.

Muzsikára riad. A sötétben újabb ötven-hatvan ember érkezik Szerbia felől. Néhányan mobiltelefont lóbálva közelednek, a kijelzővel világítanak maguk elé. Valaki zenét harsogtat a beépített hangszórón, de a többiek leintik. Csendben vonulnak a vasútállomásra. Horace kinyújtózik a pokrócán és a csillagos eget nézi, ezt az észrevehetetlen lassúsággal forgó, változatlan kulisszát és néma szemtanút. Míg a Sarkcsillagra mered, lapockáján érzi az idegen föld dimb-dombjait. Lehunyja a szemét, és hagyja, hogy a talaj lehúzza, magába szívja.

alkalmi tábor

Hajnalodik. Minden csupa harmat. A gyér világosságban néhányan már a holmijukat rendezgetik. Fázni: belső döntés. Igyekszik elnapolni. Aztán összecsomagol, és az alkalmi táboron keresztülvágva, a széthányt ruhadarabok között elindul az állomásépület felé. A kukoricás szélén az ENSZ menekültügyi főbiztosságának türkizkék mobilvécei sorakoznak, ajtajukon matrica: óvó kezek kupolája borul elárvult, társasjátékfigurára emlékeztető, kar nélküli gyermek fölé.

Délután hangos kiáltozást hall. Százak ugranak talpra a hírré, hogy nem vonatok, hanem buszok jönnek. Meglódul a tömeg, de aztán kiderül a félreértés. Fekete fejkendős, fekete ruhás, tornacipős asszonyok ereszkednek vissza a kiégett fűre, a beton virágtartón kockás inges, baseballsapkás fiatalember ül, palackból iszik, a peronon keménykötésű figurák állnak atlétatrikóban a napon, lábuknál hátizsák. Méltatlankodnak. Arab beszédfoszlányokat hoz a balkáni szél, néhány szó, kifejezés értelme felvillan előtte, aztán a hangokkal együtt szétfoszlik. Fogytán az élelem, a tömeg pedig egyre nő, már majdnem akkora, mint Mumbai pályaudvarának valamelyik peronján. Szerencse, hogy Indiában megtanulta a türelmet és az egykedvűséget.

Váratlanul vonat érkezik. Mindenki talpra ugrik, vállára kapja a hátizsákját és megrohamozza a még le sem fékezett szerelvényt. Horace az állomásépület falánál maradvá figyel, ahogy az emberár megtölti a kocsikat. Hangosbeszélőn hirdetik, hogy lesz másik vonat is, de nehéz meggyőzni azokat, akik nem férnek fel. A szerelvény meglódul, és kihúz az állomásról.

Két óra múlva buszok jelennek meg, majd tűnnek el. Aztán mégis előkerül egy vonat, Horace is felszáll. Most nem keresi senki társaságát. Ötszáz kilométerrel korábban angolul beszélgetett a fülkébe zsúfolódott útitársaival, akik elmondták, a németek bármikor lezárhatják a határt, ezért sietnek. Addig kell átjutniuk, amíg szabad a bejárás. Senki sem akar kinn rekedni. Mobiltelefonjukon mutogatták szétbombázott házaikat, s azt mondták, Európában van remény rendezett életre. Németország gazdag, majd csak találnak munkát, vagy egyelőre legalább minimális segélyt. De eluralkodik a gyanakvás, ki lehet a tálibok és ki az Iszlám Állam embere. Kiugrott katonák is vannak közöttük, minden oldalról, akik dezertáltak, illetve felhagytak a harccal. Aki perzsául beszél, magyarázta egy fiatalember, arról az arabul beszélők nem tudják megállapítani, iráni, kurd vagy afgán, amazok meg az arab dialektusokat nem tudják megkülönböztetni. Akinek nem értik a nyelvét és nem hajlandó angolul megszólalni, kiszolgáltatja magát az ellenséges tekinteteknek.

Horace meghallgatja őket, és nem beszél a kétségeiről. Aligha hinnék el, hogy nem csak a háború áldozatai. Fogalmuk sincs, kiknek milyen mondataiban voltak és lesznek szavak.

A nap megint lemenőben, mire a magyar határra érve leszállítják őket a vonatról. Újabb veszteglés az előző kontingenssel. Állítólag buszokat küldenek értük. Van, aki elhiszi, van, aki nekiindul a szántóföldeknek, vagy a vasúti töltés mentén próbál Ausztriába jutni.

semmi köze nincs

Neki semmi köze ezekhez az emberekhez. Semmi köze ezekhez a gallyakból, szemétből tábortüzet rakó, gumipapucsban guggoló, nejlonszatyraikat szortírozó csoportokhoz, se a sínek közt tarkabarka pólókban kilométer hosszan vándorló családokhoz, se az ezüstös hajú, egyenletes léptű, napszitta családapákhoz, se a holmijukat asztalterítőbe csavarva cipelő, fejkendő asszonyokhoz, se a partoldalban pokróccal a hónuk alatt, túraszandálban fölfelé kapaszkodó, csíkos gatyás dagadt nagykamaszokhoz, a mobiltelefon-töltés után rohangálókhöz, a várótermi padon farmergatyában, bakancsban végigheverőkhöz, se a szétterített kockás segélypokrócokon határozatlan időre berendezkedőkhöz, se a márkás sportcipőben, nyugati melegítőben, tökéletesen borotvált téblábolókhöz, akik mintha csak edzésre szaladtak volna le – mindenkin a legjobb ruhája van, még a legszegényebbekben is –, semmi köze nincs se a kívülről a vonatablakon bemászó, a zsúfolt kupéba fejjel előre megérkező fiatalokhoz, se a tömegben előretolt, és a rendőrkordonhoz vagy a vonat rozsdapiszkos oldalához préselt rózsaszín melegítő, copfos kislányhoz és maszatos kisöccséhez, se hasztalan ordításukhoz. Semmi, de semmi köze ezekhez az ígért földjére igyekvő emberekhez.

Vagy mindannyiukhoz köze van. De ez a világ csak az unikornis patája alatti egyenlőséget ismeri, a kitaszítottság, az atomizáltság, a nincstelenség egyetemességét és egyenlőségét.

Lassan megint ráesteledik az alkalmi táborra. A világ menetrendjén kívül rekedtek, a határozatlan időtartamú várakozás tanársegédei, docensei, egyetemi tanárai ülnek szutykos táskáikkal körberakva a pusztaságban.

Tíz óra tájban teherautó érkezik. Reflektorfényében sebtében műanyagsátrakat állítanak. Önkéntesek rakodják a küldeményt a gázolajfüstben. A lámpák előtt egy szálás, inas, egyenes tartású férfi áll, ősz haja fehérén lángol. Megkezdődik a vízosztás.

kép | Barbara Houghton, lenseculture.com

Jámborné Balog Tünde ÁR ELLEN, FELFELÉ

Kusztos Endre emlékére

Már vártalak, mondta a szakadék mélyén üldögélő egykori Hokusai – újabb nevén Gvakio Rojin, azaz a rajz vén bolondja – a fának csapódó autóból nagy ívben kivágódó emberkének, akit az ütközés ereje átrepített az út menti korláton, és a kövek közötti vastag mohaágyra ejtett. Molyrágta, rosszul szabott fekete öltönyében – éppen hatvan éve csináltatta anyja a makfalvai szabósegéddel, akinek szavajárása, *készen van majszter úr, lehet bontani*, szállóige a Sóvidéktől a Maros-partig –, muharral teli, gubancos fehér szakállával, kalimpáló végtagjaival nevetésre ingerelte a horgászbótjával bibelődő mestert. Szíve szerint hahotázott volna, de ezúttal beérte egy kis kuncogással, és türelmesen várta, hogy az égből pottyant vendég nagyokat nyögve feltápáskodjon fektéből, végigtapogassa magát, nem tört-e el valami, és fintorogva meghúzza az elvásott kimonó ráncai közül feléje nyújtott szakés palackot, amelyben már sokat vesztett ízéből és zamatából az ital, de annyi alkohol maradt benne, hogy magához térítse. A jövevény inkább hasonlított kóbor erdei szellemhez, mint emberi lényhez, mohón nyelte a rizspálinkát, és ahogy kezdett visszatérni belé a lélek, káprázó szemmel vette számba az ismeretlen tájat: a szikláról sziklára lépcsőzetesen zuhogó vízesést; a patakban felugráló, majd csobbanva visszaeső, fémesen fénylő halakat, amint újra és újra megkísérik a feljutást a szeszélyes formájú kövek között rejtőző forráshoz, *tébolyult ötlet, ár ellen úszni, felfelé!*, és a görbetörzsű, szélcsupálta fenyőt, amelynek szétterülő koronája éppoly ritkás volt, mint az alatta gubbasztó fogatlan mosolyú vénség tüskés haja tar koponyájának hátsó részén.

A szakadékot, ahová Jenő bácsi zuhant, meredek kőfalak határolták. Fent, magasan az ég keskeny sávja úszott a mélyben csordogáló patak tükörképeként. Nem lett volna meglepő, ha ott is halak ficáncolnak, de csak egy koronás daru lengett lassan, eltűnve, majd újra felbukkanva, mintha cikcakkban repülne, holott valójában a hasadék kanyargott zegzugosan, a madár röpte nyílegyenesen vezetett ismeretlen célja felé.

nagy volt a ribillió

Messze innen, az úton, ahol a szerencsétlenség történt, nagy volt a ribillió; rendőrautó, mentők, tűzoltók szirénáztak, kiszabadították a ripityára tört kocsis utasait – nem tudni, hogyan úszták meg, de a hajuk szála sem görbült, az ijedtségen kívül más bajuk nem esett –, és az egyenruhások elvezették a baleset okozóját, a mellékútról vaktában kihajtó, részegen gajdoló sofőrt, aki fel sem fogta, mi történt; a feltorlódott kocsisor vége beért a városba, kiabálás, dudálás, fékcsikorgás törte szilánkokra a táj csendjét. Fél óra is eltelt, mire a magukhoz tért útitársak – a tévések voltak és Hanna – észrevették az ünnepektől hiányát. Nem ijedtek meg az eltűnésétől, Jenő bácsi már csak ilyen volt, alighanem elbódorgott a várakozó autók között, vagy betévedt a patakpart fűzfái közé, lehet, rajzol valahol a füzetébe, mondták, és a rendőrökkel együtt keresésére indultak, de nem találtak rá, pedig ott kellett lennie valahol a közelben, többen látták, amint a leszakadt ajtóval kirepült az autóból nagy, egész íves mappájával együtt, amely nélkül soha nem tett egy lépést sem. Szemtanúk szerint a mappa szétesett, kizuhant belőle a művész szénfoltos rajztáblája, és finom, fehér rajzpapírok tucatjai szállkostak fölötte a levegőben széles karimájú, lapos, fekete kalapja körül. *Akár egy Chagall festmény*, jegyezte meg valaki, *soha nem láttam ilyen furcsát*.

Az összegömbült ajtó ott hevert az út melletti hóborította fűben, de a festőnek és mappájának nyoma veszett összes tartozékával együtt, egy árva papírfecni sem maradt utána. Kutyákat is hoztak, körülszimatoltatták velük az autóröncsöt, és úgy látszott, szagot fogtak, mert csaholva eliramodtak, de a rét túloldalát szegélyező rőt nádasnál

megtorpantak, majd szétszaladtak a szélrózsa minden irányába.

Bár a művész – akiért most tűvé tették az út menti lapályt, összetaposva a szűz havat, feldúlva a ligeteket és felzavarva a nádas vadkacsáit – még nem töltötte be kilencvenedik évét, néhány héttel születésnapja előtt, ezen a fagyos februári napon nyitották meg jubileumi tárlatát, és adták át a kitüntetést, mert az illetékes főember most ért rá a köszöntésére.

fájdalomtól kicsavarodó füzek

Rengetegen tolongtak a megnyitón, sokan az utcára szorultak, nem fértek be a termekbe, ahol a falakon körben őrt álltak Jenő bácsi nagy szénrajzain a fák. Bánattól földig roskadó, fájdalomtól kicsavarodó, derékban megtört, kiégett, lecsupaszított füzek, agyoncsonkolt akácok, földből kiforduló gyökerek, égbe fúródó ágak, egymásba kapaszkodó törzsek, fatorzók és fakorpuszok egy sosemvolt írás kalligrafikus jeleivé egyszerűsödve rótták jajongásukat a falakra, és nézői saját sorsukra ismertek bennük. *Ha az emberek hallgatnak, megszólalnak a fák*, írták kritikusai. *Végtelen panaszfalnak* nevezték életművét, és aprólékosan elemezték művészetének szimbolikáját, feketéinek kifejező árnyalatait. A szén, amivel rajzol, magába szívja a színeket, elnyeli a szívárványt, elvonságuk dacára attól olyan elevenek a rajzai, magyarázták, a tatárarcú sóvidéki festő pedig – kutya-macska módra marakodtak már ötven éve – belesápadt az irigységbe kiállított művei láttán, a sárga földig leitta magát, és napokig nem vett ecsetet a kezébe.

Te még mindig a fáknál tartasz? Hihetetlen!, szólította meg a tumultusban Jenő bácsit egy hozzá hasonlóan rozoga öregember, valaha délceg és sikeres évfolyamtársa a főiskolai időkből, akiről az a hír járta, hogy egy műkereskedő megbízásából sorozatban fest havas tájképeket özekkel és félmeztelen cigánylányokat. *Igen, a fáknál, még mindig a fáknál, és ott is maradok*, válaszolta lappangó mosollyal horpadásokkal teli arcán Jenő bácsi, türelmesen elmagyarázva, hogy csak most, a kilencvenedik évébe lépve kezdi megismerni őket igazán, és ha megéri a kilencvenötöt, talán sikerül kifürkészni legtöbb titkukat. Valójában százat gondolt, annyit szánt magának, és erre meg is volt az esélye – az anyja százegy évet élt –, de babonából nem mondta ki, a gyerekkori hiedelmek mélyen beivódtak tudatába; ha könyökét beverte az ajtófélfába, már készült a váratlan vendég fogadására, és ha fonákul vette föl hosszú alsógatyáját, a világért ki nem fordította volna, *hogysisne, oda lenne a szerencsém*, mondta, egyelőtte átszaladó fekete macska pedig elrontotta az egész napját. Hitt a jóslatokban, az álmokban, az előjelekben, és borzongva beszélt szerencsétlenségekről, amelyek pályatársait, rokonait érték, újra és újra visszatért szegény Nagy Paliék tragédiájára; festőbarátja autóbalesetben halt szörnyet feleségével együtt, nem messze a helytől, ahová találkozóra igyekeztek. Jenő bácsit egész életében kísértette a tragédia emléke, én magam is vagy tucatszor hallottam tőle az iszonyú részletességgel kiszínezett történetet, amit mindig olyan átéléssel adott elő, hogy lúdbőrözött tőle a hátam, és rendszerint avval fejezte be, hogy rá is ilyen vég vár, neki is ez a végzete. Nem is ült autóba, ha tehette, inkább vonaton utazott vagy gyalog járt, a születésnapj ünnepség után is hosszan kellett kapacitálni, mire kötélnek állt.

Alacsony, véznának tűnő emberke volt, de szíjas és erős, mint a havasok gyalogfenyői. Odavaló is volt, az égboltot pilléreként hordozó sziklacsúcsok birodalmába, onnan jött el nyaranta hozzánk, a síkvidék déli peremén, a semmi szélén egyensúlyozó, feltöltött holtágak, földalatti iszapfolyások, porrá omolt középkori faluk és elfeledett temetők ágyából kinőtt városkába, melynek főterén virágpompában terpeszkednek a fényes múlt monumentális középületei, szélső, vertfalu házai alá azonban bekúsznak az ártéri fák, gyökereik körbefonják az alapokat, kihajtanak az elhagyott portákon, felkúsznak a gazdátlan házak erkélyére, befutják a pusztuló polgárházakat, és mint a vezetékeken, áramlanak rajtuk az üzenetek a város szívéig. Ezeken a titkos utakon érkezett a hívás, amely arra készítette Jenő bácsit, hogy ne jódttól barna, meleg vizű gyógyfürdőben múlassa az időt a többi festővel a bikinis lányokat lesve, hanem minden áldott nap hajnalán nekivágjon a hosszú útnak, ki az örvénylő folyóhoz, amely nálunk tör ki a hegyek közül a lapályra, és megkeresse azt az ártéri fát, amelybe belelátja a görcsös ujjával hálóját húzó halászt, az Eurüdikét sirató Orfeuszt, a semmi fölött feszülő hidat, a támadni készülő vadkant, egy prófétát vagy a kereszten vonagló Krisztust és a kettétört sorsokat, melyekből annyi van ezen a huzatos tájon, mint sehol másutt a világon.

Egyenletes, se nem gyors, se nem lassú léptekkel haladt nehéz mappájával és foszló sarkú kis vulkánfíber

táskájával – ilyenekkel járt nagyapám is a nyomdába, ő az ebédjét vitte benne –, amelyben a különböző vastagságú és minőségű szénrudak dobozai mellett pasztellkréták lapultak megannyi változatban: vasporszínbe, éjkekbe, bíbor- és gyászfeketébe hajló árnyalatokban, melyek telítettebbé tették szénfestményeinek tónusait. És persze vele volt a két világháború harctereit megjárt, ütött-kopott katonakulacs – családi ereklye a gellert kapott golyó nyomával –, megtöltve azzal a fáintos vörösborral, amit egy öregedő állatorvos hordott demizsonszámba a Kárpát-medence távoli tájairól ideseregülő festőknek. Nagyszívű mecénás és jó emberismerő volt, kivált a művészfélek lelkéhez értett nagyon – talán éppen az állatokkal való foglalkozás miatt –, és tudta, hogy az alkotás feszültségét oldani kell valamivel, amire a vörösbőr a kisüsti pálinkánál is alkalmasabb: nem elszibbasztja az elmét, hanem éberré teszi, Jenő bácsi tapasztalata szerint élesíti a látást és lágyítja a szívet.

folytatta a rajzolást

Állványt, összecukható széket nem hordott magával, inas testét használta baknak. Jobb lábát egy kidőlt fatörzsre támasztotta, térdére állított rajztábláját baljával tartotta a megfelelő szögben, és a rajzolás hevében dereka elszibbadt, lába görcsöt kapott, lábujjai belesüppedtek az agyagos talajba, bőrét barnára égette a nap, olyanná cserzették a vad, déli szél rohamai, mint a fűzfák repedezett kérge, csak a harangszó ébresztette rá az idő múlására, s hogy innia kell egy kortyot a borból, ami még őrzött valamit a hűtőszekrény hűvösségéből, aztán folytatta a rajzolást, újra és újra nekifutva a témának, mígnem elkészült az utolsó, letisztult változat, immár esetleges részletek nélkül: a forma lelke hagyta ott lenyomatát a fehér papíron, látszólag könnyedén lebegve, valójában súlyosan és végérvényesen.

Né, mán, manó!, vihogtak a töltésoldalban füvező kamaszok, a vadkenderből csavart spangli gomolygó füstjén át látomásaik részének véelve alakját a kígyózó áomlányok között. Kavicssal, göröngyökkel dobálták, de nem törődött velük, ám amikor egy kődarab végigszántott a rajzpapíron, akkor dühödött fel, és megkergette őket a lába mellől felkapott husáanggal.

Máskülönben, ha nem zavarták, órákig állt mozdulatlanul, csak haja és szakálla nőtt közben észrevétlenül, mint a holtaké a föld alatt, és vérerekkel behálózott szemgolyója mozgott a táblára tűzött papír és az előtte csavarodó odvas fűz között: föl-le, föl-le, és jobb keze járt az ujjai közé fogott széndarabkával, ami ha elkopott, nem vett elő helyette mindjárt másikat, sajgó ujjbegyével simogatta papírra a finom tónusokat, amelyek lágyak lettek, mint a lelkét megülő bánat.

A madarak megszokták jelenlétét, rászálltak csontos vállára, rajztáblát tartó kézfejére, hosszú hajába vörösbegy költözött, napokig visszajárt hajlékát építgetni, de mielőtt lerakhatta volna tojásait, megérkezett Hanna, és a maga szelíden erőszakos módján megszabadította barátját a fűszálakból és tollpíhékből összerótt fészektől, hiába rimánkodott, *mit mondok majd reggel, ha jön a kicsi madár?* Hanna manikűrörlőjével megstuccolta az ősz bozontot is a fején, azután volt hajlandó végignézni a mappából előkerülő rajzokat, hogy kiválasszák a legjobbakat. Stílusosan hervadó vénkisasszony volt, divatjamúlt, mint nagyanyáink fehérneműs szekrényének aszúrozott ingei, pókhálós bőrből levendulaszappan illata áradt. Kiváltságos helye volt a festő barátnői között, művészettörténettel foglalkozott a főváros legnagyobb képtárában, és hozzáértése bőven pótolta hiányzó domborulatait.

Minden évben meglátogatta Jenő bácsit a dél-alföldi városka nyári művésztelepén, amit Gicával, valamikori tanítványommal vezettünk. A második emeleti vendégszobát adtuk Hannának a háború előtt fényűzően elegáns, de a szocializmus évtizedeiben kollégiumnak, irodaháznak turistaszállásnak használt, lepusztult bankpalotában, amelynek összenyíló, teremnyi szobáiban többnyire kettesével laktak a festők, így mindent tudtak egymásról, senkinek nem lehettek titkai a többiek előtt. Tudták, ki horkol, ki csikorgatja álmában a fogait; tudtak Zöld Péter alkalmi barátnőjéről, aki nem viselt semmit a ruhája alatt a sörfeszítváli utáni hajnalon, és hatására Zöld Péter megfestette élete legjobb műveit; tudták, kihez nyitott be és kivel töltött el egy viharos éjszakát a Király felesége, mert zárva találta férjével közös szobájuk ajtaját; s hogy kik engedték át műteremnek használt kamrájukat a fiatalságát szakállával kompenzáló Prófétának és gimnazista szerelmének, és bár az öreg művészt valamennyien tisztelték, ez nem akadályozta meg őket, hogy mulassanak bogarain. Szobatársa, a Próféta alvást tettetve

pukkadozott a takaró alatt, a többiek meg a résnyire nyitott ajtók mögül lesték, hogy oson fel – egy szál hervadt rózsát szorongatva – a sötét lépcsőházban Jenő bácsi a *pesti nőhöz*, akivel mások előtt magázták egymást, a *látzat végett*, magyarázkodott pislogva a Prófétának, *tudod fiam, milyenek a nők...*

Hát igen, a nők. Meglepő volt, mennyire ragaszkodtak hozzá, alig tudott szabadulni tőlük. A fiatalabbak tanítványnak ajánlkoztak; természetes, középkorú szomszédasszonyok főztek-mostak rá; vidéki kultúrházak igazgatónői ajnározták. A sokat tapasztalt sóvidéki festő szerint – a Duna-deltát is megjárta a forradalom után, és jól ismerte az emberi esendőséget – a pénzére pályáztak, úgy tudták, hogy a nyugdíjából él, a rajzaival keresett pénzt harisnyába kötve tartja a láda fiában vagy a szalmazsákja alatt, mert otthon azon aludt, az anyja szőtte, három szélből összevarrt kendervászon lepedővel letakart *duszán* – alatta diólevelekkel a bolhák ellen –, és heherészve nevetgélt látogatóba jött barátnői panaszán, hogy kidörzsölte finomabb gyolcsokhoz szokott hátsójukat a durva szőttes. Pénzt azonban nem találtak, ha keresgéltek is az asszonyok, és hiába törtek be ismeretlen gazemberek áradásoktól rogyadozó sóvidéki házába vagy városi műtermébe, hiába forgatták fel ágyát, borogatták ki a szuszékot a kamarában, a lopók sem leltek egy krajcárt sem, de *hálistennek a kertet felásták valami kincsek után, nekem már csak belé kellett rakni a pityókát*, örvendezett a festő, és összecsomagolta szétdobált rajzait, hogy biztonságosabb helyre menekítse őket.

Jó huzatod van, rázta meg odalent a szakadék mélyén a kiürült palackot a ferde szemével rövidlátóan hunyorgó egykori Hokusai, utolsó nevén Gvakio Rojin, a rajz vén bolondja – hát még ha ízlett volna, csúszott ki Jenő bácsi

száján, és csak udvariasságból nem mondta ki, hogy otthon az ilyen italt lóhúgyhoz hasonlítják a sóvidéki legények. Keze fejével kétfelé törölte szakétól lucskos szakállát, megfeketedett gyökérujjaival kigereblyézte hajából és szakállából a tüskés ágakat, és óvatosan útjára engedte az ősz szálak közé gabalyodott, nyakát csiklándó szöcskét. Kicsit szédelegve a huppanástól felszedte szétszóródott papírjait a kövek közül, és keresni kezdte mappáját, külön rekeszében azzal a tucatnyi rajzzal, a legjobbakkal, amelyeket Hanna segítségével válogatott ki utolsó találkozásukkor. *Ezekben van a halhatatlansága, Jenő*, mondta akkor a nő fátyolos hangon, egyszerre érezve magát Püthiának valamint múzsának, és óvatosan végigcírógatta a lapokat valaha szép kezével, melyet májfoltosra festett a kor, *ha csak ennyit alkotott volna egész életében, ez is elegendő belépő lenne a Parnasszusra*.

A rajz vén bolondjának ezalatt sikerült horogra húzni az ellenkező gilisztát, amivel idáig bíbelődött, megsuhogtatta horgászbótját, bevetette a csalit a patak vizébe, kitámasztotta a készséget, és félbeszakította az emlékek áradását, amelyek annyira lekötötték Jenő bácsit, hogy arról is megfeledkezett, mit is keres valójában. *Megnézhetném a rajzaidat? Jártak erre ismerőseid korábban, beszéltek rólad*, és kíváncsivá tettek művészetedre, szólalt meg, és lehajolt, hogy felemelje a lába előtt heverő mappát. *Ne keresd tovább, itt vannak a munkáid, nézd*, de meg se bírta mozdítani. *A nemjőjét, mi van ebben, hogy ilyen fene nehéz?*, kérdezte (valószínűleg nem pontosan ezekkel a szavakkal, de a veleje ez lehetett annak, amit kérdezett), és Jenő bácsi, visszatérve a révületből, egyetlen szóval válaszolt.

el ne maszatolódjanak

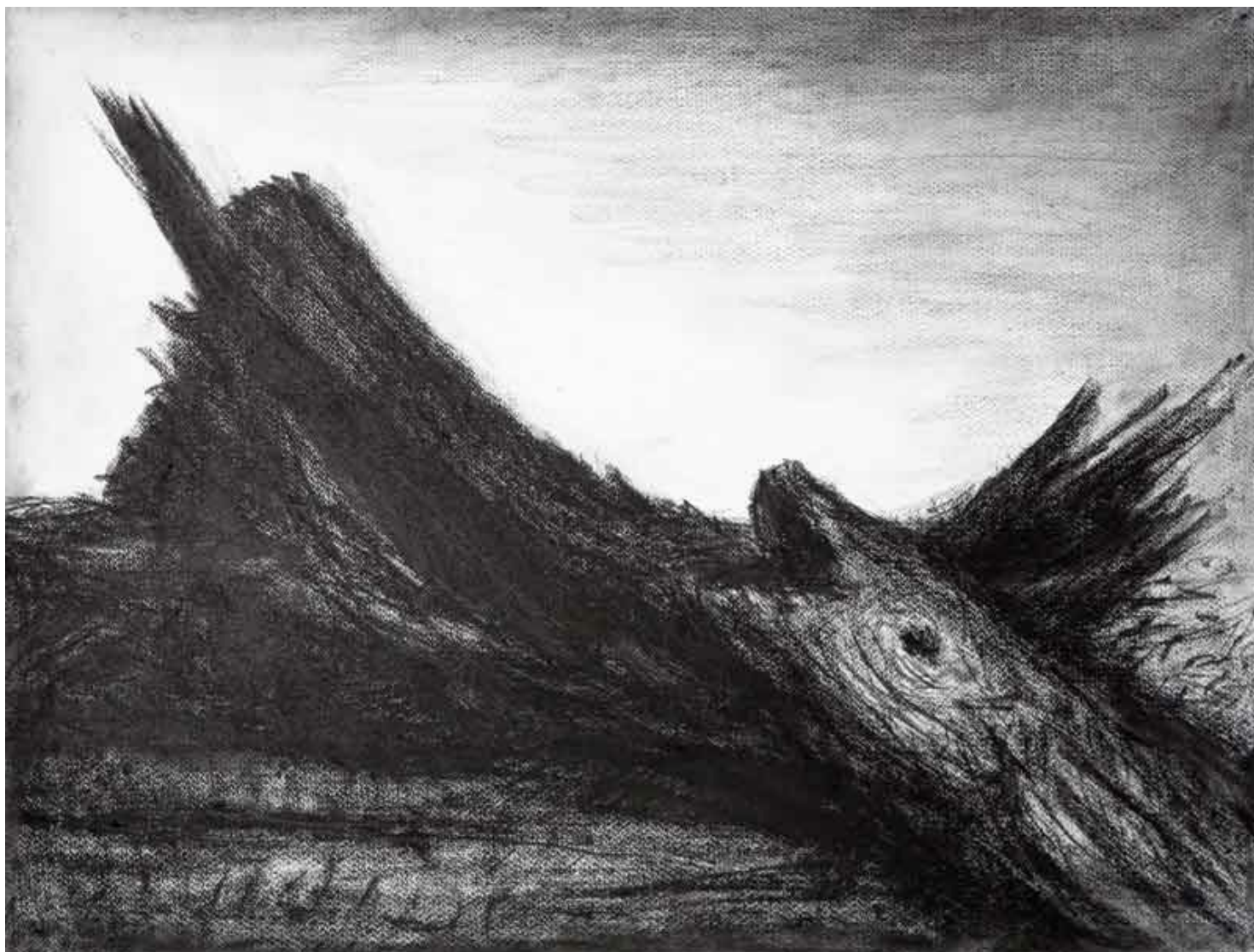
A sorsunk, mondta, és kioldva a mappát összetartó madzagokat, óvatosan elővette a belső rekeszbe helyezett rajzokat, mind a tizenkettőt, közöttük zizegő selyempapírral, hogy el ne maszatolódjanak, és amíg sorban lerakta a lapokat a hullámosra gereblyézett, tengert imitáló homokra, érezte, hogy reszket a térde és összeszorul a gyomra, mint növendékkorában terítéskor az akadémián, a negyedévenkénti osztályozások idején, mert bár bódult volt a fogadáson ivott pezsgőtől, a zuhanástól és a két évszázad alatt megpimpósodott szakétól, nagyon jól tudta, kivel áll szemben, és noha nemigen volt kétsége saját munkásságának jelentősége felől, ennek a kopott vászonkimonót viselő, mezítlábas vénembernek a véleményétől – akire az első korty után ráismert – erősen tartott.

Az egykori Hokusai mögött hatalmas had gyülekezett: rajzok és fametszetek tízezrei, a Fuji szépséges látképei, a hidak sorozata, a lenyűgöző kanagawai hullám, a halász polippal szerelmeskedő felesége, a ködös tájakba beleolvadó, velük eggyé váló halászok és vándorok, gésák és kurtizánok, szalmakalapos teherhordók, földművesek, kereskedők, hajósok, madarak, a varjak havas ágakon, a hold és a tigris, a barna íriszek, halak, virágok, gyíkok, bogarak sokasága, a világmindenség és a lét ezernyi jelensége egymás hegyén-hátán, nem válogatva, nem méricskélve, egy király, egy cigány – ahogy jön egyik a másika után.

Mögötte viszont nem volt más, csak néhány ár sodorta uszadékfa és az összeroncsolt, megnyomorított, villámsújtott, kiégett fák elszenesedett erdeje.

Sokáig álltak egymással szemben, mint két hadvezér a csatatéren, egymást méregetve, és Jenő bácsi még soha nem érezte ennyire kiszolgáltatottnak és megalázottnak magát. Talán akkor sem, amikor bozgornak, hazátlannak nevezték a saját szülőföldjén. Mit akar itt ezzel a tucatnyi pusztuló fatörzsszel, szemben a teremtés minden szépségével és gazdagságával, amit ez a másik felmutat?

A csend olyan hosszúra nyúlt, hogy a daru megállt, mintegy az égboltra szegezve felettük, és a vízesésen iszánkódó halak függve maradtak a levegőben; Jenő bácsi már a megfutamodáson gondolkodott, amikor a mester előrelépett, és két karját oldalához szorítva – amennyire fájós dereka engedte – szertartásosan meghajolt, majdnem olyan mélyen, ahogyan császára előtt hajlik meg egy japán, és bármilyen nehezére esett, néhány másodpercet kivárt, mielőtt felegyenesedett, és hangjára tovaszállt a daru, zuhogva megindult a vízesés és újra magasra dobálták izmos testüket a forrást kereső pontyok, a koik.

Igazat beszéltek az előtted járók, te behatoltál a dolgok misztériumába, és megközelítetted a csodálatos tökéletességet, amire én is vágytam. Egyetlen különbség van csupán közöttünk: az én tanítóm a szem volt, a tiéd a szív, de egyformán a rajz vén bolondjai vagyunk, mondta ünnepélyesen, de mielőtt Jenő bácsi megköszönhette volna a megtiszteltetést, csobbanás hallatszott a patak felől, és a mester visszalépett a vízhez, *bocsáss meg, kapásom van,* mondta, és egyetlen rántással partra vetette a jókora halat, amelyik csak színében különbözött a vízesés alatt tülekedőktől. Épp úgy csapkodott a farkával, mint azok, de nem sokáig. Alig rándult egyet-kettőt, miután a rajz vén bolondja egy kővel tarkón ütötte, aztán nem mozdult többet.

Éhes lehetsz ennyi tortúra után, állapította meg az egykori Hokuszaik Jenő bácsira nézve, aki még mindig némán állt rajzai mellett a varrások mentén foszladozó esküvői ruhájában, mintha fái egyike lenne. *Tudsz tüzet rakni?*, kérdezte, *segíthetnél,* és gyakorlott mozdulatokkal pucolni kezdte a zsákmányt.

A szakadék pereme fölött pirulni kezdett az ég, és mire rózsaszínből haragos vörösre váltott, a hal megsült a parázson. *Sohasem ettem jobbat,* mondta Jenő bácsi, és komolyan gondolta, kivált hogy kortyoltak hozzá az állatorvos borából, mert a bádoggulacs is előkerült. *Meg kell hagyni, ez jobb, mint az én szakém,* állapította meg tárgyilagosan az egykori Hokuszaik, és hunyorogva hozzátette, *itt maradhatnál velem, jól ellennénk egymással, szép ez a hely, a tücskök nekünk ciripelnek, és nézd, hogy világít a telehold lámpása is,* de Jenő bácsi ekkor már az igazak álmát aludta, elnyúlva a mohapárnán a nagy lapos kövek között, tucatnyi rajzát mellére szorítva, és álmában a hazafelé vezető utat kereste.

akik repülni látták

A kutatók csapata hajnalban talált rá a szakadékra. Túl a behavazott réten, túl a jeges szélben zörgő nádason, a hegyek lábánál húzódott a meglepően enyhe klímájú szűk hasadék, eddig senki sem tudta, hogy ott van patakostul, zuhatagostul, egyetlen térképen sem jelölték. Megtalálták a táskát és a mappát, benne a rajztáblát, a tiszta engrélapokat – a tanúk, akik repülni látták őket, minden bizonnyal képzelődtek a sokk hatására, írták a jegyzőkönyvbe –, de a rajzok, melyekről az öreg festőt kísérő Hanna állította, hogy az ünnepség után együtt tették bele a mappa belső rekeszébe, nem voltak sehol, mint ahogy a kulacs is hiányzott, és a fénylő, pikkelyes halak is eltűntek a patakból. Talán mégis feljutottak a forráshoz a vízesésen, a tűz hamuját meg elfújta a szél.

Jenő bácsit sose találták meg. Hébe-hóba hírek kaptak lábra, hogy vadőrök, favágók, madárlesre járók láttak egy furcsa lényt, kis aszott öregembert, derékig érő, csimbókos hajjal, melléig érő ősz szakállal, mutatóujjával jeleket rajzolva a levegőbe botladozott a kiálló gyökerek között, de mire utolérték volna, eltűnt. Egyesek remetének vélték, mások erdei szellemnek vagy hajléktalannak.

Utoljára a két kamasz találkozott vele. Az ártéri ligetben a tisztáson állt, ahol egyszer rajzolni látták, és ott, a szemük láttára – még mielőtt meggyújtották volna a spanglit –, hiszitek, vagy nem, a vén manus fogta magát, és fűzfává változott.

kép | Kusztos Endre művei, Banyó István fotói

Ágoston Tamás RENDES EMBER

Lezavar a pincébe,
mikor megtudja,
hogy elégtelent kaptam matematikából.

A pincében nem ég a villany,
nyáron is hideg van,
bokáig ér a talajvíz.

Fel-le sétál a szénporos ablak előtt,
őrzátozik,
időnként megáll, lehajol,
megkocogtatja az üveget.

Hangosan beszélget a szomszédasszonnyal,
aki ruhát tereget,
hogy én is halljam.

Ülök a kiégett televízió,
a nyílás alatt a sötétben,
felnyújtom a kezem,
mint az iskolában,
amikor jelentkezem,
hogy tudom a választ.

Nézem a fényt a tenyeremen.
Próbálom megfogni,
ujjaim közé zárni,
lenyelni,
mint egy apró, lángoló napot.

Lenyelni, mint apám ígéretét,
hogy rendes embert farag egyszer még belőlem.

kép | Nagy Gábor: Napfogyatkozás

Ágoston Tamás MINTHA SEMMI

Nem volt aljas ember.
Habár keresztapámat, aki burkoló volt,
feljelentette az adóhatóságnál,
amikor vásárolt egy használt BMW-t.
Endre bácsi a szakállas adóellenőrtől tudta meg,
ki volt a feljelentő.

Amikor nagyanyám házában később találkoztak,
keresztapám úgy tett,
mintha nem történt volna semmi.

Megölelték egymást,
meg is csókolták,
leültek a körtefa alá beszélgetni,
bort ittak,
szalonnát sütöttek,
énekeltek.

Keresztapám apám halála után mondta el anyámnak,
hogyan akarta tönkretenni őt a férje.

Anyám nem lepődött meg.
Ott volt, amikor apám a levelet írta a konyhában,
kockás papírra,
vastag keretes szemüvegben.
Könyörgött neki,
még le is térdelt,
de apámat ez nem hatotta meg: másnap feladta a levelet a postán.

kép | fortepan.hu

Ágoston Tamás AJÁNDÉK

Anyám mesélte,
hogy amikor a Vörös Hadsereg megszállta Derecskét,
a katonák betörték nagyapám házába,
s elvittek szinte mindent:
kacsát,
libát,
tyúkot,
tehenet,
lovat,
a búzát és a kukoricát.
Az éléskamrát is kifosztották,
miközben nagyanyám,
anyámmal a karján,
az ajtóban állt és könnyeit törölgette.

Anyám kétéves volt akkor.

Mikor mindent teherautóra raktak,
az egyik katona visszajött,
megsimogatta anyám fejét
és kezébe nyomott egy befőttet.

Anyám azt hitte, ajándékot kapott,
s talán valóban így volt.

De nagyanyám visszarakta az üveget a polcra,
és soha többé nem volt hajlandó kibontani.

kép | fortepan.hu

Ágoston Tamás MEGBÁNTOTT KAMASZ

Ágoston Tamás 1985-ben született Mezőkövesden, Debrecenben filozófiát tanult, utána egy ideig Németországban élt. Ágoston Tamás írásai

1.

albérletben lakom mint almában a féreg
nem látom magam a tükörben szépnek

nem láttam mások szemében
mikor a Fácán előtt a ruhámat
derékig letéptem
s mint egy megbántott kamasz
részegen azt hörögtem
valaki vigyen haza ölben

2.

apám anyám nem tudja hol lakom
nincs ágyam
csak egy szalmával tömött bolhás matracom
amit nagyapám fészereből hoztam Budapestre
lakótársam mákteát főz a konyhában
minden este

3.

húsz éves múltam
és még mindig szűz vagyok
mint a ház fölött kerengő angyalok
kik éjjel a havas tetőre lépnek
s a kéményen ülve hajnalig
betépnék
mert annyi borzalmat
éreznek látnak
hogyan az már sok
egy tökéletes lény gyémántból faragott agyának

4.

úgy élek mint egy zombi
nem tudom az ürességet
megszokni
didergő lábamon
lyukas zokni
van a pohos paplan alatt

5.

boldog szeretnék lenni mint a lottónyertes
de e rózsaszín pöcegödörben
csak a halottak boldogok
meg aki szerelmes

tegnap feljött egy lány
és megmutatta a mellét
száján nem volt rúzs
szemhéján festék
s bennem erő
hogyan magamhoz szorítsam
akkor már két napja ittam

feküdtünk a matracon mint a halottak
csend volt a függönyök ragyogtak

kép | Javier Corso, lensculture.com

Bíró Béla AGONIZMUS ÉS ANTAGONIZMUS

Mint egyetemi oktató már az indító fejezetet is nagyon a magaménak érzem: „Idehaza és a nagyvilágban – írja Tallár Ferenc – a humán- és a társadalomtudományok művelői, a tudás fellegvárát jelentő egyetemek oktatói – köztük magam is – már jó ideje egybehangzóan és folyamatosan ugyanarról panaszkodnak: az új generáció döbbenetesen tudatlan, de még ennél is döbbenetesebb, hogy mennyire nem törekszik tudásra, mennyire ódzkodik a kitartó és elmélyült munkától, sőt egyszerűen a gondolkodástól. [...] De a fenti panasz, s a panaszban hangzó számonkérés talán olyan tudás- és értékközösséget feltételez oktató és hallgató kapcsolatában, amire, könnyen lehet, ma nem lenne szabad hivatkoznunk. Nem normatív, hanem empirikus értelemben. Időközben ugyanis talán megváltozott *maga a tudás*, a tudás mibenléte és szerkezete, s vele persze a *tudás szubjektuma* is.

Meghalt a király, éljen a király? A folyamat azért ennél ellentmondásosabb. Nem arra gondolok, hogy a veszteségek mellett vannak nyereségek is. Nem hiszem, hogy az ilyenkor ajánlott 'józan mérícskéléssel', a nyereségek és a veszteségek gondos könyvelésével közelebb jutunk a folyamat *lényegéhez*. Azt kellene megérteni, hogy mi is folyik itt. Ami persze – s ezt jó lesz mindjárt az elején leszögezni – a süllyedő félben lévő metafizikai kultúra felől érkező kérdésfelvetés. [...]

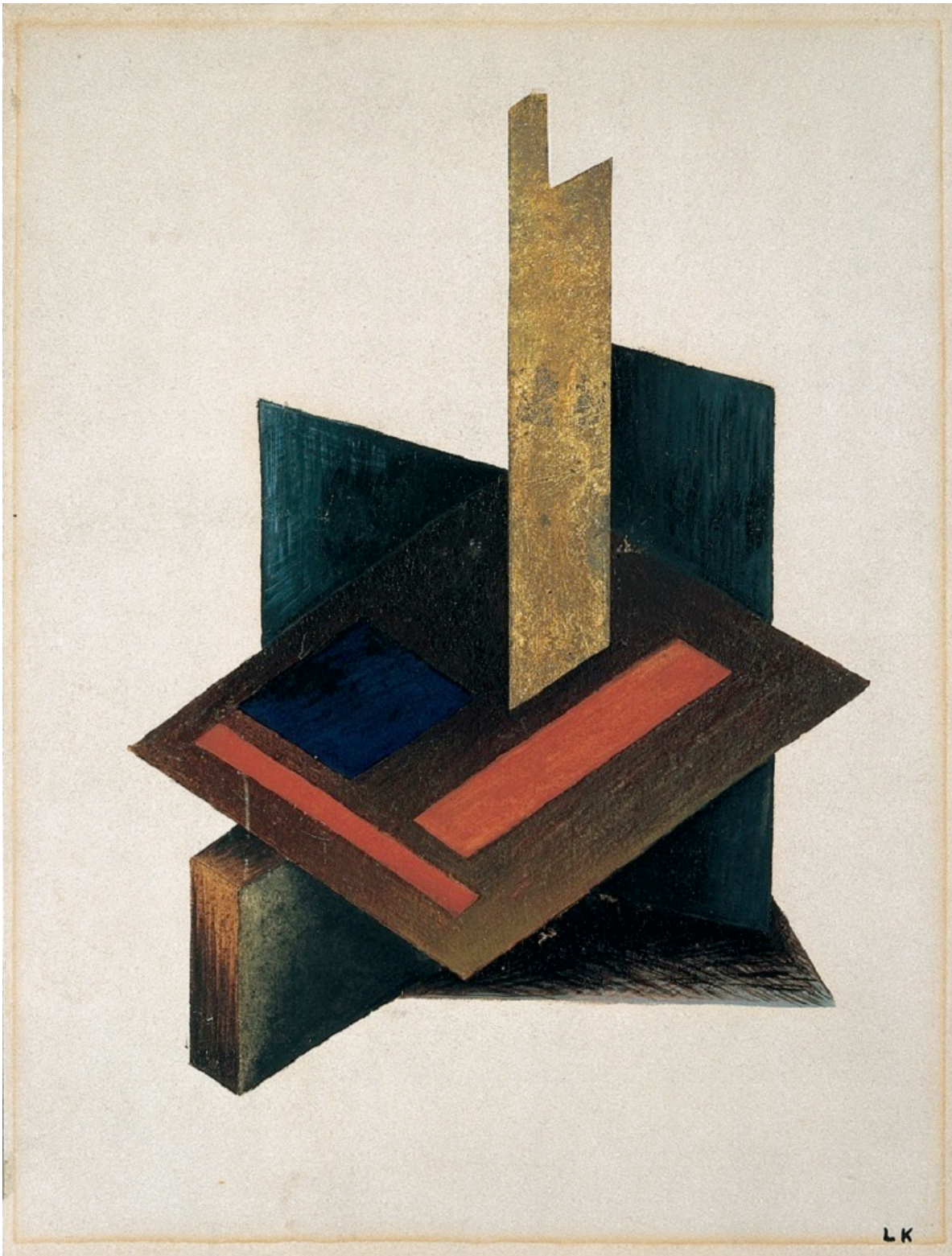
utat járunk be

A dekonstrukció vagy a posztmodern azért lehet sikeres köztünk (a mi fejünkben), mert a megszilárdult kánonok, a Nagy Elbeszélések, a metafizika alóli felszabadulás elméletei voltak. Bár negatív módon, de mégiscsak a metafizikáról, azaz az értékek hierarchiájáról szóltak és a történelem körül keringtek. Ám, ha a dekonstrukció gondolata győzedelmeskedik, egyúttal el is némul. Hallgatása maga a győzelem. Dekonstruálni ugyanis azt jelenti: nem *végiggondolni*, nem *lezárni* egy gondolatot, hanem megnyitni az elágazások, a semmire nem kötelező variációk végtelenbe vesző terét. Ha végiggondolunk valamit, utat járunk be, az elejétől a végéig, ahol a gondolat lekerekedik, és már zárt értelmi egészként áll velünk *szemben*. Rögzítve van ott kint, a kultúra kanonizált világában.

De miért volna föltétlenül érték, hogy lezártunk, befejeztünk, s ezzel tárgyiasítottunk valamit, hogy magunkról leválasztva hozunk létre egy gondolatot vagy művet, azaz egy kultúra áruszállítóivá válunk? Nem lehetne csak úgy kószálni, to browse, ráhagyatkozni a folyamatra? Nem szembe szállni vele, hanem benne lenni, sodortatni magunkat a hullámaival? Azaz: nem lehetne csak úgy *szörfölni*?"

Tallár Ferenc diagnózisa engem is évek óta foglalkoztat – annyira kíméletlen, hogy én talán ki sem mertem volna mondani. Még akkor sem, ha eltérő aspektusokban ugyan, de – a szintén egyetemi oktatóként is tevékeny – Spiró György szorongásaival is egybevág (lásd a *Mit ír az ember, ha magyar* című esszékötet 1996-os keltezésű írását, a *Betű* címűt...)

Erdélyiségemből fakadóan bizonyos dolgokat még borúsabban is láthatok, hiszen azok a jelenségek, amelyekről ők írnak, nálunk rövid távon is a kisebbségi létet fenyegetik. A kontrollmechanizmusok (államvizsga, mesteri fokozat, doktorátus) lazasága miatt a hallgatók jó ideje egyetemeken oktatnak, folyóiratok irodalmi rovatait szerkesztik, újságot írnak. Ráadásul gáttalanul áradhat a Christopher Lasch által még a múlt században, de máig érvényes precizitással leírt nárcizmus (lásd *Az önimádat társadalmá*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1996).

Kassák Lajos: Architektúra

Vannak szerzők, akik életük legintimebb, senki másra nem tartozó, s legtöbbször merőben véletlenszerű történéseit osztják meg olvasóikkal-hallgatóikkal. A tényanyag gyakorta sokkolóan jelentéktelen, igaz, még ezekből is adódhatnának következtetések, de nem adódhatnak, mert az (írott vagy hangzó) szöveg nem végiggondolni szeretne valamit, hanem a szerző személyiségének fontosságát, illetve (az öniróniától is megtisztított) nagyszerűségét, azaz a lemeztelenített nárcizmust hivatott megjeleníteni.

Nem teljesítmények eredményeként lesz valaki sztár. Különféle – határon túli meg inneni – divatokkal azonosulások révén (vagy ami még derekabb, azok ellenében) állítják elő és tartják karban önmagukat. A megjelenített történetek attól válnak nem jelentésekké, hanem jelentékenyekké, hogy *velük* történnek meg.

velem történik

A véletlen így válik szükségszerűvé. Ami velem történik, fontos, mert velem történik. Merthogy Én vagyok az, aki látványosan sodródik az általam (itt is, ott is Nyugatról, illetve nyugatabbról) importált árral. Azaz én vagyok az Ár. Én vagyok a Mi (ami egyébként nem is létezik). Legyetek ti is Én. És akkor korszerűek lehettek!

Sajnos – állapíthattam meg –, ma már a mi (Lucian Blaga által még mioritikusnak vélt) erdélyi (hullám)hegyeinken is lehet – csak úgy – szörfölgetni.

De nyilvánvaló, hogy a publicisztikai hangvétel dacára nem hangulatjelentést vagy zsörtölődést kapunk a világ visszasságai miatt. A kötet jól érzékelhetően eltérő időpontokban, sőt talán kontextusokban született írásaiból a kortárs magyar kultúra egyik legnagyobb szabású világértelmezési kísérlete bontakozik ki. Tallár szövege formailag is átütő erejű cáfolata annak a szellemi áramlatnak, melyet tartalmilag vitat. Az emberi tudás (szinte) minden területén jártas, olvasottsága és széleskörű érdeklődése lenyűgöző. Az olvasóban azt a (lehetetlensége ellenére is) határozott benyomást kelti, hogy gyakorlatilag mindent olvasott, ami arra méltó lehetne. S olvasmányai egyetlen következetesen végiggondolt, a jövőre is nyitott látomássá állnak össze.

A könyv négy nagy fejezetében a mai létállapot pontos (és bizonyosan nem csupán annak tűnő) diagnózisát nyújtja. A lényeg (továbbra is jobbra idézetek formájában) viszonylag röviden összefoglalható. Az első látásra legmeghökkenőbb megállapítás, hogy a kapitalizmusnak (a Tőkének) nem csupán a szakszervezeti ellenállást sikerült letörnie, hanem a 68-as diáklázongások során a művészet felől érkező ellenállást is maradéktalanul magába olvasztotta, és máig felhasználja. Egyre többen figyelnek föl rá (de hozzánk jellemző módon ez az információ nem igazán jut el), hogy alig érzékelhető feszültség a sokkolóan új művészet és a sokkhatásnak kitett társadalom között. Hiszen „miként a művészet, a Tőke sem létezhet anélkül, hogy ne szentségtelenítene meg, ne forradalmasítana mindent maga körül, hogy ne bomlasztaná fel a maga alkotta törvényeket is. A folytonos megújulásra ítélt művészethez hasonlóan a Tőke is abból nyeri dinamikáját, hogy a kritika minden formáját képes önmagába építeni.” Azaz „a kreatív, termelő tőke és a kreatív kulturális tőke közti testvérharc családi békével ért véget.” „A kapitalizmus és a kultúra, a művészet és a technológia antagonizmusa eltűnik a kreatív gazdaságban ugyanúgy, ahogy a polgári társadalom és a szubkultúra antagonizmusa eltűnik az új kreatív osztályban”, azaz Hollywood és a Szilícium-völgy szövetségében. Így születik meg „a posztmodern jóllakott, cinikus szellemtelensége”, s lép „a kontroll (azaz a hatalom ellenőrzésének helyébe – B. B.) az önkontroll”. A „piac szabadsága és az egyéniség szabadsága” közé, a 1968-as forrongások „eredményeinek” integrálása következtében egyenlőségjel kerül. Az eredmény: „a személyiség elbizonytalanodása, a politikai szféra semlegesítése, az állam nagyvállalattá való átalakulása, a köz és magánszféra egymásba csúszása”, s végül az atomizálódás, mely a társadalmat a Tőke törekvéseivel szemben teljességgel védtelenné teszi, a 99 százalékot kiszolgáltatja az Tőkét birtokló 1 százaléknak.

Kassák Lajos: Fekete krétakőr

„A felvilágosodás által felszabadított individuum mindjárt alá is vették az instrumentális racionalitás uralmának, amely megfosztja individualitásától és sajátos minőségétől. [...] Így a ‘felvilágosodás számára látszattá lesz minden, ami nem oldódik fel a számokban, végső fokon az egyben.’ Ez pedig ‘az istenek és a minőségek szétzúzásához, többek között az emberi minőség szétzúzásához vezet’” [A közbevetett idézetek Horkheimer-Adorno: *A felvilágosodás dialektikája* című

paradox igény

Az elemzés a szellemi élet szinte minden szféráját érinti, és mindig a leglényegesebb vonatkozásokra tapint. Egyetlen hiányérzetünk támadhat: a természettudományos perspektíva kimarad. Hiszen a dolgok gyökerénél nyilvánvalóan a természettudományok uralta modern tudományosság, főként a fizika és a biológia diadalmenete áll. Newton híres mondata a „Hypotheses non fingo” [nem alkotok hipotéziseket] mindenféle metafizika szétverésének nyitánya. Az emberi szellem végleges földre szállása. Az abszolút bizonyosság e mondatban kifejeződő paradox igénye és a tapasztalati igazolhatóság mára meglehetősen ingataggá vált feltevése vezetett el, a tudomány mindenhatóságának közjátékát követően (lásd a biológus Ernst Haeckel *Die Welträtsel, A világrejtély* című, épp 1900-ban megjelent, s önmagát monista filozófiaként prezentáló munkáját) mindenféle lezártág, teljesség elutasításához, azaz a posztmodernhez. A posztmodern legfontosabb alaptételei ugyanis a Newtont is meghaladó természettudományos forradalom továbbra is „kétségbevonhatatlan” eredményeinek (a darwinizmusnak, a termodinamikának, a relativitáselméletnek, a kvantumfizikának) alaposan félreértett és eredeti kontextusukból kiforgatott „esztétizálásán” alapultak. A visszaélések ellen maguk a természettudósok lázadtak fel elsőként. (Lásd A. Sokal és J. Bricmont: *Intellektuális imposztorok – Posztmodern értelmiségiek visszaélése a tudománnyal* című munkáját.) Az olvasó – e folyamattól egyáltalán nem független – szöveg-funkciójává alakítása nyitotta meg az utat az értelmezések végtelen és lezárhatatlan áradata előtt. Így születhetett meg „a diakrón és a szinkron tengely kettősségének elutasítása, a véletlenné lefokozott pillanat, a *most*”. A „végiggondolhatatlanná vált végiggondolandó” egyfajta „individuumok nélküli individualizmus” gyanánt magát a személyiséget, azaz „a sajátjaként egyben tartott szerepeinek és viszonyrendszereinek tulajdonosaként” definiált oszthatatlant, az individuumot számolta fel.

Mindennek alapja a kultúra paradox, mert a posztmodern művészetre alapozott felszámolása, azaz a kultúra alapvető sajátságainak: a „különbségtételnek”, az „értéktételezésnek”, a „rögzítésnek”, az „önmagára záruló műnek”, az „önazonosságára lelt individuumnak”, az „elejétől a végéig futó történetnek” és a „végiggondolt gondolatnak” az eltökélt és módszeres kiiktatása. A könyv tehát mindvégig a kultúra, más szóval a kultúra által szervezett társadalom eltűnéséről szól, hiszen „amitől az áramlások terében a projekt-rend – méghozzá az új antiesszencialista, relációs ontológiák módszertani segítségével – elsősorban megszabadulni igyekezett, az nem a hatalom volt, hanem minden szolidaritás-viszony alapfeltétele, a társadalom.”

Tallár megfogalmazásában a „felszabadítás így válik alávetéssé”, „a társadalmi státusz pusztá szerződéssé”, mely az önkéntesség jegyében nem felszámolja, pusztán hatékonyabbá bővíti a kiszolgáltatottságot.

Kassák Lajos: Képarchitektúra

„A feladat korábban a magánautonómia védelme volt a közsféra előretörésével szemben. Ma a feladat az eltűnőben lévő közsféra védelme.” Időközben ugyanis az egyéni szabadság helyébe a vállalkozás szabadsága, azaz a Tőzsde, a politikai hatalom helyébe pedig a pénz lépett. „A neoliberális berendezkedés nagy váltópártjai az ellentétek lehetőségét is kizáró ‘közeget’ megcélozva, csak kicsit átfestett zászlók alatt, csak kicsit módosított tálalásban mindig ugyanazt mondják, tudniillik, hogy nincs más alternatíva, mint amit a piac törvényei diktálnak.” Így aztán „talajukat veszítik az érdekek mentén szerveződő konszenzus (és igazság) helyett kompromisszumokat kereső plurális pártdemokráciák is”. „A nem tudni, miért” liberális demokrácia crouch-i „posztdemokráciává” és „posztpolitikává” fajul.

versenyt jelent

De Tallár nem marad meg az – ismétlem: imponáló következetességgel és leegyszerűsítésektől mentes

áttekinthetőséggel tető alá hozott – diagnózisnál. Az orvoslás lehetőségeit is megpróbálja feltárni. Carl Schmittnek és követőinek, illetve értelmezőinek nyomán így jut el a demokrácia újraértelmezésének egyfajta poszt-posztmodern igényéig. Minden baloldali vonzalma ellenére is fenntartások nélkül elismeri, hogy „amíg a nemzeti különbség az egyetemes emberi történelem Nagy Elbeszélésébe illeszkedett, a nemzetek viszonya lehetett agonális, de bizonyosan nem volt antagonisztikus. Ezeket az utóbbi – az adott összefüggésrendszerben Chantal Mouffe által felújított – fogalmakat azonban nem definiálja. Igaz, az agon az *Idegen szavak szótára* szerint a magyar nyelvben is versenyt jelent, s az antagonizmus „kibékíthetetlen ellentmondásként” értelmezése is a köznyelv része. A definíciók hiánya azonban a későbbiekben komoly félreértésekre ad lehetőséget.

Annál is inkább, mivel a szövegben „a szolidaritás közegeként” újra és újra felbukkanó „társadalom mint az állam ráhatásának potenciális tárgya egyúttal mint a demokratikusan egyesült polgárok öntörvénykezésének potenciális alanya, azaz démosz, szuverén nép” is ismét színre lép, legalábbis, ha a káoszt magunk mögött szeretnénk tudni, ismét színre kell lépnie. És egyáltalán nem lényegtelen, hogy mindez hogyan következhet(ne) be. Az persze Tallár számára is világos, hogy a globalizmus által létrehozott transznacionális intézmények uralmát csak transznacionális ellenállás törheti meg. A megnevezésből is következik, hogy ez a fajta transznacionalizmus csak a nacionális keretek megtartásával, azok magasabb szintű meghaladásával lehetséges. (Minthogy a nacionális és a transznacionális, akárcsak a nacionális és az internacionális fogalmai, kölcsönfogalmak, egymáson alapulnak, egymás nélkül értelmüket veszítik, csupán torz formációkat „eredményezhetnek”).

A Carl Schmitt által kidolgozott politikai fogalmának újragondolására tehát elkerülhetetlen szükség van. És Tallár erre tesz kísérletet. De éppen ez az a pont, ahol vitám is lenne vele. Schmitt „politikai” fogalmának alapja ugyanis a barát (Freund) és az ellenfél (Feind) megkülönböztetése. A németben az ellenség szónak két megnevezése van: a Feind és a Gegner. Schmittnél mindkét megnevezés előfordul. A Gegner jelentéstartományát a sachlicher, scharfer, tapferer, persönlicher, sportlicher, politischer, militärischer jelzők határolják be. A Feind jelentéstartományát a gefährlicher, erbitterter, unversönlicher jelzők írják körül. Ezért valóban indokoltnak tűnhet a Feind szót magyarra ellenségként fordítani. Sajnos, mégsem minden esetben. Nemcsak azért, mert Schmitt egyik legkövetkezetesebb kommentátora, a már említett Chantal Mouffe is jó intuícióval különbséget tesz a schmitti Feind agonista és antagonista értelmezései közt. Azért is, mert bár kisebb-nagyobb következtelenségekkel, de maga Schmitt is félreérthetetlenül sugallja ezt a megkülönböztetést.

Kassák Lajos: Formák zöld alapon

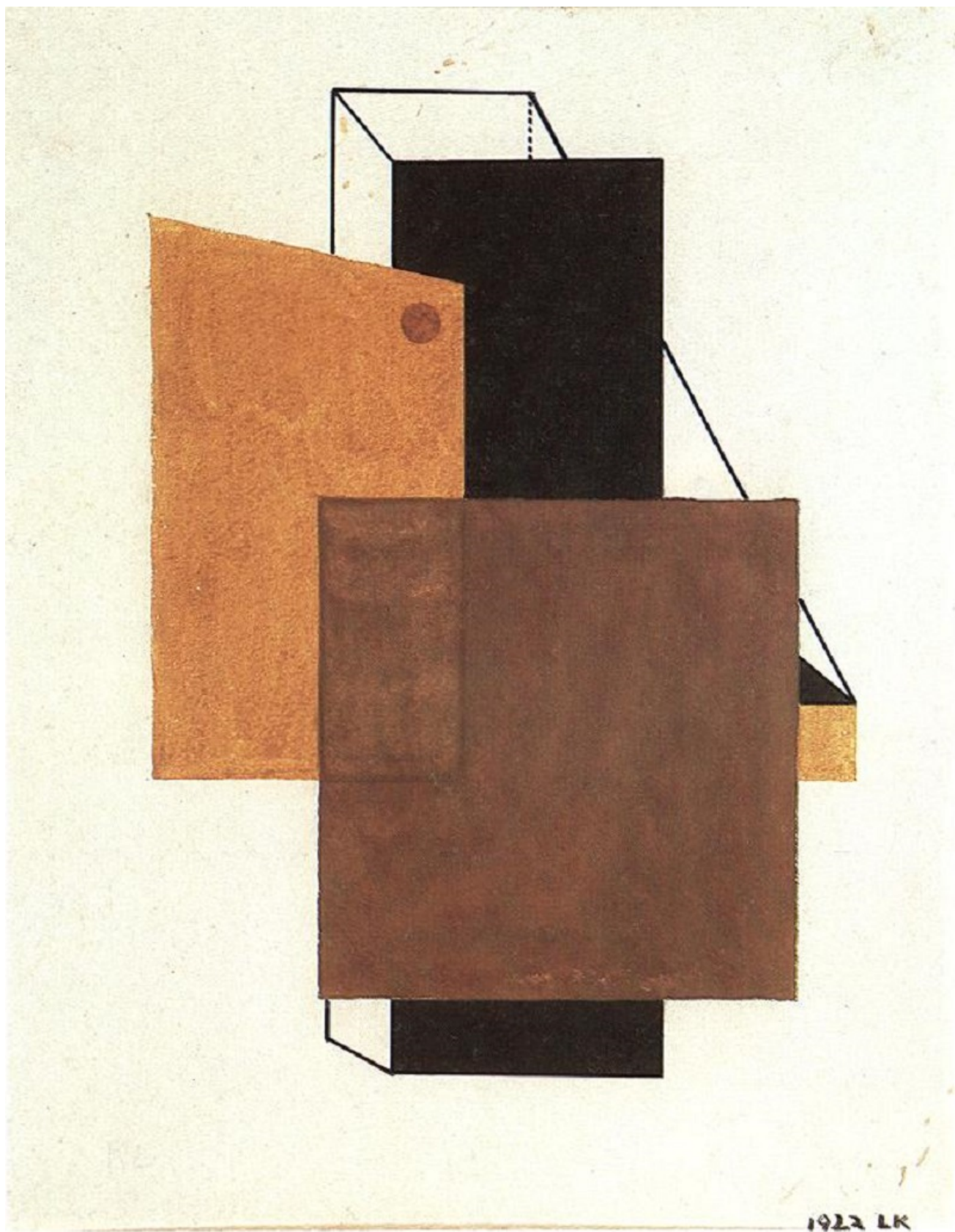
Az agonisztészt magyarra *ellenfélként* (eredeti jelentése szerint versenytársként), az antagonisztészt azonban valóban *ellenségként* fordíthatnánk. A magyar változat ugyanis a görög kifejezéseknél is markánsabban juttatja kifejezésre a lényegét, hogy az agonisztészek egy Egész egymással versengő Részei, mint a magyar feleség, felebarát, feles, felelős

stb., akik az Egészben összetartoznak. Úgy is mondhatnánk, hogy meghatározott játékszabályokat fenntartás nélkül elfogadó versenytársakként működnek együtt. Az antagonizmtészek azonban valóban ellenségek, akik a törekvéseik maradéktalan megvalósítását gátló játékszabályokat is elutasítják. S ez az ellenség-terminus már a háborút is implicálja. Mindkét jelentésében: polgárháború és államok közti háborúskodásként is. Az illúziótlan szakember Schmitt akceptálja a háborút. Igaz, rögtön meg is jegyzi, hogy „minden nem-értelmetlen háború végső célja a békekötés.” A plurális közösségek politikai mássága addig, amíg a globális viszony rendeződik, a szemben álló feleket potenciális ellenségekké teszi. Egy korlátozott (ingeschränkte) ellenségfogalom így azonban utat nyit a jog eszméjének is. Mert csak olyan szembenállóval lehetséges a békekötés, akit (potenciális) ellenfélnek (Gegner), és nem abszolút ellenségnek (Feind) tekintünk. Vagyis a háborúban az ellenfél számára is ugyanazokat a jogokat kell elismernünk, amelyeket önmagunknak megkövetelnénk. Schmitt már az 1935-ös *A politikai fogalma* című munkájában az ellenségesség három értelmezéséről beszél: a konvencionális, a tényleges és az abszolút ellenségességről. A *konvencionális* (értsd: egyezményes – B. B.) *ellenség* fogalma olyan – mind a két fél által tiszteletben tartott – keretek közt lefolytatott háborúskodáshoz kötődik, amelynek során a felek (a magyar szó ismételtén a hagyomány schmitti értelmezését segíti) csupán a közösen elfogadott keretfeltételek bizonyos aspektusait kérdőjelezzik meg. A *valóságos ellenség* már a keretfeltételeket mint olyanokat teszi kérdésessé. Az abszolút ellenség (tipikus képviselője a lokális kötöttségeitől elszakadt partizán, akit manapság terroristának neveznénk) a totális háborúhoz vezető átmenetet képviseli. Ennek a háború-típusnak, mely voltaképpen a napóleoni háborúkkal veszi kezdetét (bár Schmitt úgy véli, hogy csupán Leninnel), egyetlen célja van, a végső győzelem, azaz az ellenfél *teljes* megsemmisítése.

a cselekvés joga

Schmitt – Tallár által is kiemelt – véleménye szerint minden demokrácia azon a feltételezésen alapul, hogy a nép, azaz a szuverén „osztatlanul egységes, azonos és egész”. A homogenitásnak ez a koncepciója kizárja a kisebbségek és főként a kevésbé számos, szilárd és állandó kisebbségi csoport létét. De Schmitt azzal is tisztában van, hogy „az abszolút identitás és homogenitás lehetetlen”. Minden jog adott helyzetben érvényesülő jog. Hobbes szavaival *autoritas, non veritas facit legem* [a hatalom, és nem az igazság teszi a jogot]. Az autoritás pedig, amint azt Tallár szintén kiemeli, „a cselekvés joga felhatalmazás alapján”. Az ember által alkotott törvények csak akkor tekinthetők legitimnek, ha megfelelnek a hierarchikusan fölöttük elhelyezkedő autoritásoknak, azaz ha a *lex divina*, a *lex naturalis*, és a *lex humana* szerves egységet alkot.

A törvényhozás politikai aktus. Ha a barát és ellenfél–ellenség megkülönböztetése magában hordozhatja a másik fizikai megsemmisítésének veszélyét, döntő fontosságú a fogalmak tisztázása. A politikai vetélkedés csakis akkor teremthet „állandó háborús feszültséget”, ha a szemben álló felek megszűnnek ellenfelek, azaz agonizmtészek, egymással versengő, egymás törekvéseit korrigáló, kiegészítő, kiteljesítő társak lenni, s ezzel az egymás megsemmisítésére törő kizárólagosság (totalitás) képviselőivé, antagonizmtészekké válnak.

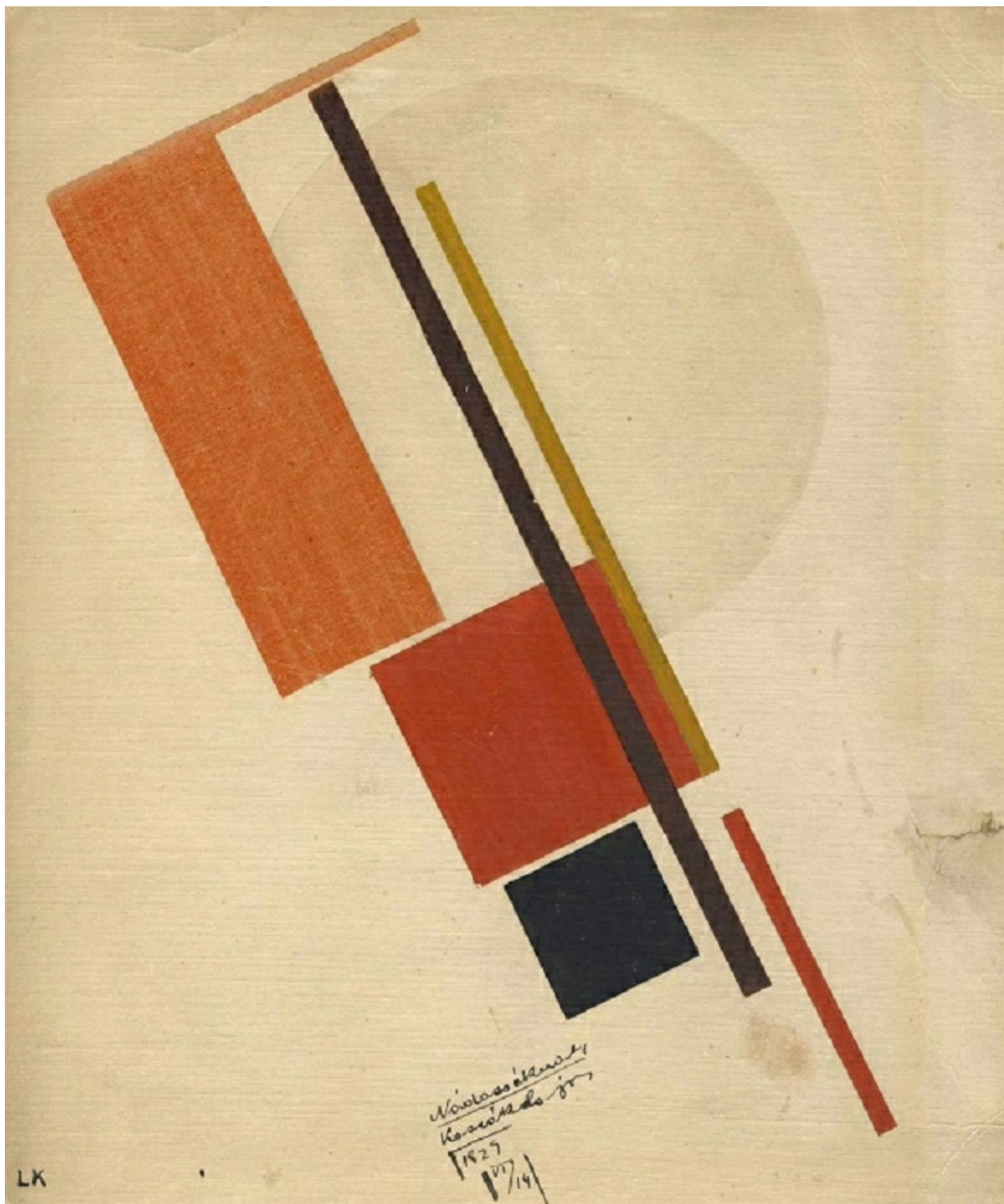
Kassák Lajos: Kompozíció

Tallár Ferenc is idézi Schmittet: „a háború egyáltalán nem a politikai célja és értelme vagy akár tartalma [...], de mindig adott előfeltétel [...], csak e legvégső lehetőség felől nyeri el az emberi élet a maga sajátos *politikai* feszültségét.” A „politikai harcias antagonizmusa”, amelyről Tallár beszél, korántsem szabály, inkább a politika elfajulása. A ludas itt az antagonizmus hegeli–marxi fogalmának reflektálatlan átvétele, amit Tallár „antagonisztikus komplementaritás”-fogalma is jelez, ez a fogalom ugyanis Schmitt és Mouffe fogalom-használata szerint önellentmondás lenne. Ami antagonisztikus, az pusztán a hegeli dialektika – Schmitt és Mouffe által is mellőzött – fogalom-rendszerében lehet(ne) komplementer. A hegeli ellentét (akárcsak Schmitt Feind-fogalma) nem kizárólagosság. Amit „az ellentétek harca és egysége” definíció is kifejez. (Ez a jelentés tényleg csak a leninizmusban torzul el véglegesen.) Mouffe és Schmitt is markáns különbséget tesz ellentét és ellentmondás közt. Schmitt a Feind-fogalom árnyalásával, Mouffe az agonisztés és az antagonisztés fogalmainak szembeállításával. Az ellentét a létezésnek nemcsak „feloldható”, de nyilvánvalóan strukturális összetevője is, az ellentmondás (logikai kategóriaként) azonban feloldhatatlan, s ekként destruktív, lét-ellenes tényező, pusztán a valóság félreértésén alapulhat. Ezzel Hegel is tisztában volt, hiszen az ő ellentét–fogalma Schmitt „valóságos ellenség” fogalmával analóg, azaz pusztán részleges tagadást („megszüntetve megőrzést”) jelent. A logikai ellentmondás azonban totális: A és Non-A maradéktalanul kizárják, sőt elvben kölcsönösen megsemmisítik egymást. (A gyakorlatban nem föltétlenül, hiszen bármikor kiderülhet, hogy csak egyikük hamis.) A posztmodern épp a logikai ellentmondás-mentesség tételét igyekszik hatályon kívül helyezni. Ezzel azonban önmagát mint értelmesnek szánt beszédet helyezi hatályon kívül. Tallár gondolatmenetei éppen a visszaélést vitatják. Teljes joggal.

politikai akaratok

A politikai fogalmához visszatérve: az egység (a politikai is) valóban veszélyes fogalom, de csak akkor, ha nem a szemben álló akaratok, identitások, nézetek egységét, azaz a pluralizmust értjük alatta. Politikai és kulturális értelemben egyaránt. Az egységnek fokozatai vannak. Más egységet kell jelentenie az egymással szemben álló politikai akaratok által képviselt homogenitásnak, és ismét mást az egymást korrigáló, kiegészítő, egymással váltakozó politikai akaratok képviselte (állami-nemzeti) homogenitásnak, mely a jogállam által garantált – a szó legtágabb értelmében vett, azaz csak kevés számú, ha nem is vitathatatlan, de sérthetetlennek tekintett – demokratikus keretfeltétel egyöntetű elfogadásán alapul. S ez vonatkozik a nemzetállamokra és a nemzetközi közösségre egyaránt. Hogy a nemzetközi életet fenyegető káoszunk elejét vehessük, vissza kell térnünk az egyezményes ellenségesség schmitti fogalmához. Ez ugyanis a fegyveres erőszak értelmében vett konfliktusok elkerülésének leghatékonyabb eszköze. Amint azt Ralf Dahrendorf teljes életművében bizonyította, a demokratikus játékszabályokkal kordában tartott társadalmi konfliktusok, és nem a háborús ellenségeskedések a „politikai” érvényesítésének természetes (és valóban nélkülözhetetlen) velejárói.

Ami Schmitt elméletében a leginkább meggondolkodtató, de Tallár Ferenc elemzéséből meglepő módon kimarad, hogy Schmitt szerint az *abszolút ellenségesség* akkor jön létre, amikor egy párt a *humanizmust* tűzi zászlájára. Mert amikor valaki az emberiség boldogításáért vagy épp megmentéséért száll harcba, ellenfelét (az egyes állam, kulturális közösség, vallás, helyhatóság stb. képviselőjét) az egész emberiség ellenségének, azaz nem-embernek kell tekintenie. Az pedig, aki az ellenségtől az ember-voltot is megtagadja, ellenfelét „magától értetődően” az (emberi, sőt bizonyos értelemben a manapság formálódó állati) jog keretein (is) kívülre helyezi, s ellene a legembertelenebb agresszivitást is „jogosultnak” tekinti.

Kassák Lajos: Dinamikus konstrukció

Az efféle háborúskodást Schmitt szerint olyan egyének kezdeményezik, akik csoportjuk céljaival totálisan azonosulnak, következésként e célok megvalósításában nem ismernek *törvényes* korlátokat. A totalitárius törekvések és az abszolút ellenségesség szférái átfedik egymást. Pierre-Joseph Proudhon szerint „aki istenre hivatkozik, az valami csaláson járhatja az eszét”, Schmitt ezt így parafrázálja: „Aki az emberiségre hivatkozik, az csalni akar.” (Mellesleg Kosztolányi *Édes Annájának* Movisztere is ugyanezen a véleményen van.) Ezeknek a törekvéseknek a jegyében a nagyhatalmak olyan befolyási zónákat alakítanak ki, melyekbe kívülállók nem hatolhatnak be. A terrorista (Schmittnél még partizán) „olyan világpolitikai célokat követő hatalmi központok eszközévé válik, mely őt nyílt vagy láthatatlan háború eszközeként bármikor bevetheti vagy a helyzet alakulásának függvényében visszavonhatja.” Schmitt elgondolásai évtizedekkel korábban (az Iszlám Állam kialakulásáig, illetve az amerikai elnökök titkosszolgálati és hadászati büntetőakcióiig, az orosz katonai beavatkozásokig stb.) előrevetítik a nemzetközi politika efféle elfajulásának veszélyeit. Chantal Mouffe az *On the Political* című munkájában részletesen kitér az amerikai univerzalizmus és az arab (de nem csak arab) terrorizmus szervesnek tartott kapcsolatára. Tallár Ferenc bár utal rá, hogy Mouffe demokrácia-fogalmával nem mindig ért egyet, mégsem száll vitába vele. Kár. Kíváncsi lennék az érveire.

sorskérdés

Mert nyilvánvalónak tűnik: valóban az univerzalizmusnak aposztrofált emberjogi partikularizmus az, mely gyakorlatilag nemcsak a nemzetközi életet, de az Amerikai Egyesült Államok egyre inkább antagonisztikus táborokra eső „politikai demokráciáját”, ahogyan Magyarországot is, megbénítja. A kérdés tehát lényegbe vágó, egyenesen sorskérdés. Hogy az emberi társadalom végre valóban az emberi szempontoknak fittyet hányó piac fölé kerekedhessen, csakis a szilárd jogi keretek közé szorított agonizmus teremthet lehetőséget. Ennek a ténynek a hangsúlyozása Tallár Ferenc gondolatmenetét, legalábbis a befejezésben ütőképesebbé tette volna.

Maradéktalanul igaz ugyanis, hogy csupán egy valóban demokratikus világtörténelmi fordulat állíthatja vissza a politika pénz fölötti uralmát, s szabhat gátat az áramlás, a permanens instabilitás gáttalanságának, s vezethet a *megkülönböztetések* következetes végigviteléhez, melyek Tallár szerint a kultúra lényegét alkotják, s teheti képessé fiataljainkat, hogy – a pillanat követelményeinek megfelelően legalább – bármit is következetesen végiggondoljanak.

S ezt már a magam (talán a magunk) nevében mondom, hogy több évtizedes Ady Endre-i „lelkendezések” nyomán, mégse pusztán a természet és történelem férgeinek gyönyörűségére nyúlunk ki a – manapság mindinkább egyetlennek tételezett – hűséges társ, „a halál oldalán”; s mégiscsak maradjon némi reményünk, hogy ez a lassan magunk mögött hagyott „förtelmes és gyönyörű” élet nem volt (lesz) teljesen hiábavaló...

TALLÁR FERENC | [AZ ÁRAMLÁSOK TERÉBEN](#)

Birtalan Ferenc ADVENTI LEVESKE

míg fő míg fő a csontleves
a szobában ülni kellemes
zöldség illata szálldogál
körbeking és megtalál

kép | [glasseyes view, flickr.com](https://www.flickr.com/photos/glasseyes/)

bors forgolódik fokhagyma
mondhatsz-e ennél jobbat ma
zeller krumppli és karaláb
egy csípős paprika legalább

időnként kimegyek megnézem
sósságot kóstolok feltétlen
lesz majd tészta is kisorsó
az egész délelőtt vigyorgó

s persze lesz benne aprólék
csirkefarhát hát nem jólét
tányérba merem szám tatom
sutyorog advent a naptáron

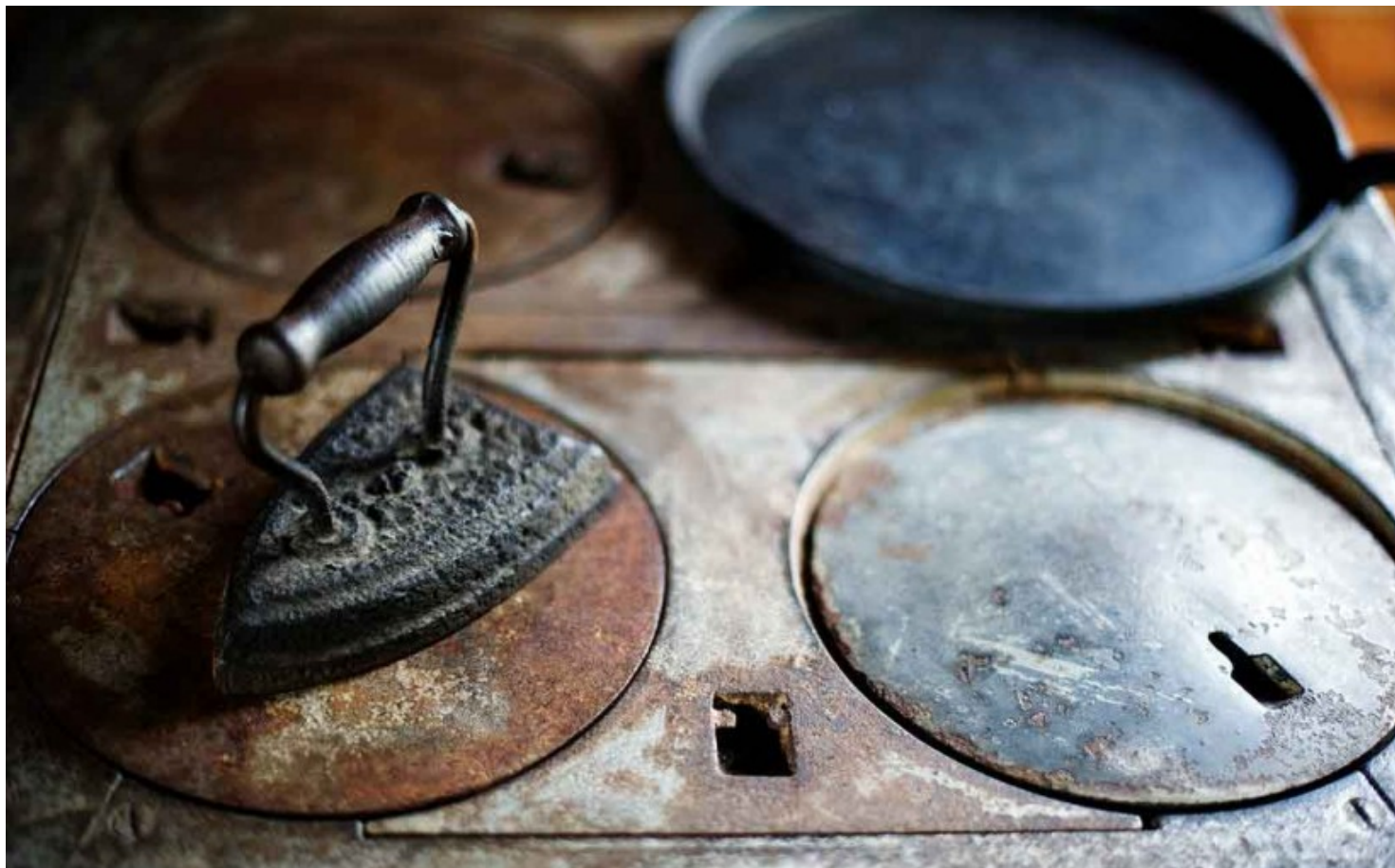

Jól sikerült kép. Egyre tágul a keret.
Körbe vesszük a gyereket:
az enyém. Ja, nem. A tied. Talán az övé is lehet.
Hozza-viszi a híreket. Valaki arcát, veszteségeit
– ők is valakinek a leendő exei.

Alkalomadtán majd újabb alkalom.
Azt is megörökítjük – van elég – fényes papíron.

kép | Marcela Paniak, lensculture.com

Czilczer Olga HAJSZÁL HÍJÁN

Megmentettem apámat. Aki eléje állt óriás – csak a testemen keresztül! – két gyenge karját magasra emelte. Puskás, nyilas, a hatóságilag ráküldött horda egészen a hegylábig rémült. Futottak is fejvesztve háttal lefelé. A fejek pedig gurultukban meg is előzték a menekülőket. Keresgethettek, melyik kié. Amelyiknek nem lett gazdája, a honi focipályákon talált kapufára.

A bűzölgő szeméthegyen a sparherd kihamvadt parazsa megkönnyebbülve fellángolt, lélegzethez jutott illatostól akácok nyarak sárba taposott avara, rothadt gyümölcs zamattal ízesült, dudva kizöldült, törött tojáshéjból pihés csipogások tipegtek sárgán elő, egy piros taréj hajnalt kukorékolt. S a többi – majdnem elfeledtem – elfújta a szél.

Apámat nem mentettem meg. Hiába volt minden igyekezetem.

Árnyékára fogyott testét kórházi vaságyba tették, melyet ujjaimmal rácsoztam, rémálmába ne zuhanjon. Kendőm homlokát borogatta. Hüvelykem az ütőerén, számoltam lélegzetét, melynek lépcsőin ötven fokig jutott a láz. Odáig ötévesen magam nem értem el.

Egyengöncök, levitézlett puskás fenevadak lakásunk küszöbén. Micsoda világ! A nulla fok Celsiusába dermedtek ártatlan leheletek és mérges gázokat okozó ragadozók. Egy ilyen vaskályha hajszál híján engem is elveszejtett. Elszállhat hetven év. Ami hiányzik, el sosem vész.

Tallár Ferenc CSATÁROZÁSOK KOMP-ORSZÁGBAN

Nem mondok újat azzal, hogy az Európai Unió válságban van. Olyan mély válságban, hogy még a hasonló esetekre tartogatott bölcsesség sem tűnik igazán megnyugtatónak: „az Unió mindig is válságokon keresztül haladt előre”. Mert hogy merre is lenne ez az „előre”, jelenleg egyáltalában nem magától értetődő. A sokat emlegetett európai szolidaritás, a felvilágosodás és a humanizmus hagyományaira épülő, szintén sokat emlegetett „európai értékközösség” viharos gyorsasággal épül le, s ami mögüle előbukkan, nem sok jót ígér. Az autoriter nacionalizmusok irányába mutató tendenciák ma már nem korlátozhatók Európa keleti felére, és nagyon úgy néz ki, hogy az ún. liberális demokráciák alkonya csak igen szűk rétegben, az elmúlt évtizedek bal- és jobboldali középpártjaiból álló politikai elitben, szóval csak az establishmentben vált ki riadalmat.

történelmi véletlen

Könnyebb lenne az establishment helyzete, ha mindezt a menekült vagy migrációs nyomás, azaz – úgymond – Európán *kívüli*, történelmi véletlenek számlájára írhatná. A menekültválság, továbbá az etnonacionalista indulatokat felszító politikai machinációk bizonyonnyal hozzájárultak, hogy a válság akut szakaszba lépett. De hogy mi közeleg, jó ideje látható volt. A nacionalizmussal vagy populizmussal aligha vádolható Habermas Európa alkotmányáról írott esszéje előszavában már 2011-ben leírta, hogy „a tagállamok nemzeti költségvetései számára közös megegyezéssel előírt stabilitási kritériumok ordoliberalis álma semmivé vált. A közös politikai akaratképzést feleslegessé tenni és a demokráciát kordában tartani hivatott 'mechanizmusok' gondolata működésképtelen... Ma már mindenki szerkezetileg hibásnak tartja azt a valutauniót, amelyben a politikának nincsenek meg a szükséges kormányzási kompetenciái.”

A válság jelenlegi formájában nem a 2008 óta tartó pénzügyi-gazdasági válság újabb állomása csak, hanem a *szolidaritás* válsága is, azaz politikai válság. Világosan jelezte ezt már a görög adóságkrízis rendkívül ellenszenves, csúsztatásokkal és zsarolásokkal teli uniós kezelése és a körülötte gomolygó mindenféle indulat. De ezt jelzi a „kordában tartott” demokráciából kitörő, szélsőjobb- vagy szélsőbaloldalinak, máskor populistának nevezett pártok térnyerése is. Ezek ugyanis – szemben az establishment pártjaival – hosszú idő után újra valami olyasmit művelnek, amit – függetlenül attól, hogy egyetértünk vele, avagy sem – politikának lehet nevezni.

Az Európai Unió országait évtizedek óta irányító, ún. bal- és jobbközép pártokat ezzel szemben tétováság és tehetetlenség jellemzi. A német kereszténydemokrata és szociáldemokrata pártok kormánykoalícióját, a nagykoalíciót nehéz másként értelmezni, mint e tétováság, a perspektívatlanság gyümölcsét. A program: csak nehogy bármi is megváltozzon. És tényleg. Az intő jelek ellenére az EU foglya marad egy valutaunió, amelyhez hiányzik az európai szintű politikai felhatalmazás és a kormányzási képesség. Az Európai Parlament és az Európai Bizottság erőtlen, a nemzetek állam- és kormányfőit összefogó, demokratikus politikai legitimációval nem rendelkező Európai Tanács szürke zónájában pedig átláthatatlan alkudozások során jogilag értelmezhetetlen megoldások születnek, amiket azután szankciós fenyegetésekkel igyekeznek – egyre kevesebb sikerrel – érvényesíteni. Az eredmény egy bürokratikus, politikai legitimációval alig rendelkező, kevésbé hatékony irányítási rendszer, ami mögött egyre inkább a nemzeti különérdekek érvényesítése a tét. A helyzetet csak tovább bonyolítja Nagy-Britannia kilépésének lebegtetése, vagy a visegrádi országok egyre nyilvánvalóbb „engedetlenkedése” és az ukrán válság.

Mindez Magyarországon, és tágabban Kelet-Európában annyiban kap különleges színezetet, hogy egy évszázadok óta tartó küzdelem dramaturgiájába ágyazva kerül terítékre, ami az igazi kérdéseknek még a felvetését is ellehetetleníti. Az idealizált Európával, az idealizált Nyugattal azonosított Európai Unió vagy valamiféle „szent tehén”, melyet csak csodálat és áhítat illethet, vagy az idegen hatalmak trójai falova, közénk csempészett szörnyeteg, melyet vicsorogva kerülgetünk. Az Unió krízise ezzel a köldöknéző belpolitikai küzdelem pusztá eszközévé vált. Aki baloldali, aki demokrata, aki elkötelezett a modernitás és a felvilágosodás értékei, a polgári és emberi jogok mellett, akiben még él a szabadság vágya, az az Uniót (Európát) támogatja. Akinek kétségei vannak, az áruló, a „civilizált világból” önmagát kirekesztő bennszülött, akit irracionális vágyak, történelmi révületek, a szocializmusból örökölt átkos mentalitás vagy éppen barbár, gyilkos szenvedélyek vezetnek a fasizálódás felé. És

persze hasonlóképpen a másik oldalon is. Aki az Unióra szavaz és „ejrópázik”, az a nemzeti szuverenitás és a magyar emberek árulója, kozmopolita és kommunista, a multinacionális cégek ügynöke és az ország kiárúsítója, hazátlan, önző, nemzetietlen bitang. Vagy egyszerűbben és rövidebben: mindkét oldal tolvaj gazemberek bandájának tartja a másikat.

harci kiáltások és csatadalok

Ebben a kölcsönös, a másik oldal (a másik Magyarország) megsemmisítésére törő acsarkodásban nem könnyű feltenni a kérdést, tulajdonképpen *mi is lenne* az Európai Unió, vagy *mit is jelentene* az elmúlt évtizedek liberális demokráciájában a demokrácia. A kérdéseket elnyomják a harci kiáltások és csatadalok. A legszomorúbb, hogy ez a – nem egyszer polgárháborúig fokozódó – küzdelem reménytelennek látszik. Talán emlékszünk még Cseh Tamás legendás sorára: „csak tíz év múlva ne ez a dal legyen”. Nos, tíz év, húsz év, harminc év után még mindig ugyanazt a dal halljuk-énekeljük. És már száz éve, kétszáz éve is ezt daloltuk, gondoljunk a kurucokra és a labancokra, Kossuthra és Széchenyire, Jászira és Tisza Istvánra, az urbánusokra és a népiekre, a kozmopolitákra és a nacionalistákra, a komp-ország két partján állókra.

De folytonosan riadót fújva hiába adjuk elő évszázadok óta ugyanezt a harci játékot, a jelek szerint még mindig nem értjük, vagy legalábbis úgy teszünk, mintha nem értenénk a lényegét, mert annak nem lenne közvetlen haszna abban a küzdelemben, amit itt és most végig kell harcolnunk, ha kő kövön nem marad is. Ameddig a megértésben elme gyűnk, az egyrészt valamiféle nemzetkarakterológiáról és „magyar sorsról” szóló beszéd: ilyenkor kerül elő a szabad keleti sztyeppék szárnyalásához szokott „volgai lovas” szerencsétlen találkozása a hegyek közé zárt Nyugat szűklátókörű pragmatizmusával. A másik oldalon úgy jelenik meg ugyanez, mint a „művelt Nyugat”, a „civilizált világ” szembeállítás a bennszülöttek szittyá nacionalizmusával, szóval mint egy felvilágosító elit gögösen leereszkedő, Kelet-Európára szabott orientalizmusa. Igényesebb változatban ilyenkor hivatkozunk a magyar – és kelet-európai – fejlődés megkésetttségére, a nyugatias minták hiányára vagy hiányos mintázatára, s a hiányzó polgárság, polgári életformák nem szerves, hanem *külső* eredetére. Ahol is persze kérdés marad, hogy az elmúlt századok miért nem voltak elegendőek a „késés” behozására, az időközben azért csak beérkezett nyugatias struktúrák szervessé tételére. Mégis vissza a magyar karakterhez? A magyar fátumhoz? Az éretlen „magyar emberekhez”?

Komp-ország metaforája, melyben az elbeszélő nézőpontjának megfelelően a gonosz erők hol a nyugati, hol a keleti parton tűnnek fel, igen tanulságos. A metafora képi sugallatát csak annyiban kellene kiegészíteni, hogy a Kelet és Nyugat között húzódó folyó, amin kis komp-országunk imbolyog, nem egymástól független partokat választ el. De ezt most értsük szigorúan úgy, hogy nem *itt* van Magyarország (vagy Közép-Európa), *ott* meg, a túlsó parton a Nyugat, és az egyik fejlődik az egyik oldalon, a másik meg elmarad a másikon. Vagy másként fogalmazva: nem arról van szó, hogy a keleti parton *megkésett* a fejlődés, azaz csak össze kéne most már kapnunk magunkat végre, közben bizton számítva a nyugati part jóindulatú segítségére. Nem. Magyarország egy *félperifériás* régióban helyezkedik el, melynek elmaradottsága (relatív szegénysége) szorosan összefügg a nyugati *centrum* fejlődésével (gazdagságával). Mondhatnánk: az egyik azért tud fejlődni, *mert* a másik elmarad.

Vagyis arra teszek javaslatot Braudellel, Wallersteinnel és sokakkal – például a Helyzet Műhely illetve a Fordulat folyóirat kitűnő, 21. számának szerzőivel – egyetemben, hogy változtassuk meg az elemzés keretét. Magyarországot ne önmagában vizsgáljuk, ne önmagában hasonlígtassuk a „civilizált Nyugathoz” vagy a fejlett Európai Unióhoz, hanem tekintsük a kettőt az egységes *világrendszer*, a kapitalista *világgazdaság* részének. És ha már baloldalinak (nota bene *európai* baloldalinak) tartjuk magunkat, tegyünk eleget a baloldaliság minimális feltételének, és engedjük meg magunknak a kapitalizmus legalább szerény kritikáját: a kapitalista világgazdaság működési elvéből következően a versenyelőnyök a centrumban éppúgy akkumulálódnak, mint a versenyhátrányok a periférián, s a létrejövő különbségek a *longue durée* (hosszú időtartam) tanúság szerint szinte behozhatatlanok.

a profit

A piaci szabad verseny ideológiája mögött meghúzódó sporthasonlat ugyanis félrevezető. Persze, hogy egy fair futóversenyen a leggyorsabb és legkitartóbb futó győz. Amit a győzelméért kap, az egy medál, de ettől ő még nem lesz gyorsabb, ahogy a vesztes sem lassabb. Nem így a piaci versenyben, ahol a győztest nem medál jutalmazza, hanem a profit: a befektetett tőkén felüli, további gazdagság (további befektethető tőke), míg a vesztes veszít beruházható tőkéjéből. Így a következő körben az esélyek már nem egyenlők, és a győztes, növekvő ereje birtokában, mindent meg is tesz azért, hogy az akkumulálódó egyenlőtlenségeket fenntartsa. Braudel is határozott különbséget tesz piac és kapitalizmus között. Mert a tradicionális, helyi vagy merkantilista módon szabályozott piac „transzparens cseréjével” szemben a kapitalista világgazdaságot éppenséggel a kvázi-monopóliumok kiépítéséhez vezető, a szabályozás alól kibúvó, *egyenlőtlen cserék* jellemzik.

A kapitalizmus, mondja Wallerstein, olyan küzdőtérén működik, mely hatalmasabb annál, semhogy bármilyen politikai entitás képes lenne teljes egészében ellenőrzést gyakorolni fölötte, s egységes birodalomra szervezni. Hogy nincs átfogó politikai struktúra alá rendelve, nem hiányossága, hanem feltétele a kapitalista világgazdaság működésének. Egy társadalmi berendezkedésbe ágyazott, átfogó politikai struktúra azzal fenyegetne ugyanis, hogy saját, *társadalmi* szükségletei alá rendeli a tisztán *gazdasági-piaci* logikát követő, s ezzel minden társadalmi rendet folytonosan aláásó („forradalmasító”) tőke egyetlen prioritását, a vég nélküli felhalmozást. A kapitalista gazdaságnak ugyan szüksége van az államokra, az államközi rendszerre és a hegemon hatalmak periodikus megjelenésére, de a tőke alapvető célja nem ezeknek a struktúráknak a fönntartása. A prioritás mindig a tőke vég nélküli felhalmozása marad, és e cél megvalósításának kiváló közege a politikai és kulturális dominancia szüntelenül *áramlásban* lévő, *hálózatos* rendszere. Ennek keretén belül a tőke szabadon manőverezhet, megszerezve az államok támogatását, de ugyanakkor kibújva túlzott dominanciájuk, a tőke szempontjából másodlagos, társadalmi elkötelezettségeik követelményei alól.

A szabad piac és a szabad verseny liberális elmélete, konkrétan ennek klasszikusa, Adam Smith nyugodtan kiindulhat a kapitalizmus olyan képéből, melybe csak individuális versenyzők, tőke- és munkaerőtulajdonosok férnek bele, és éles kritikával illethet minden politikai-állami beavatkozást. Adam Smith és a szabad piac *ideológiája* ezt tényleg nyugodtan megtehetette, mert a háttérben ott volt a brit világbirodalom, a gyarmatok, gyarmati adminisztrációk, hadseregek és flották, meg az olyan intézmények, mint a Brit Kelet-Indiai Társaság, vastagon kistafírozva monopóliumokkal, melyekhez később kormányzati és katonai előjogok is társultak. És ugyanígy: a centrum vezető államai bármikor megkövetelhetik a piacok megnyitását (liberalizálását), miközben protekcionista eszközökkel védelmezik saját piacaikat.

A félperifériának – szemben a perifériával – persze kétségkívül ugyanúgy származnak előnyei a centrumhoz fűződő kapcsolatából, mint ahogy származnak hátrányai is. Ezzel vissza is érkeztünk komp-országhoz és Kelet-Európa önmagával állandó harcban álló, *kettős társadalmi*hoz.

Arrighi nyomán azt mondhatjuk, a „rendszerkonform”, azaz a tőkés fejlődés útján járó félperifériák, így Magyarország előtt is, lényegében két lehetőség nyílik.

1) Vagy igyekeznek elkerülni *kirekesztésüket* a világpiacról, azaz egy többé-kevésbé biztos helyet találni maguknak a világ munkamegosztásában, s vállalják ennek negatív következményeit. Liberalizálják piacaikat és megnyitják a külföldi tőke jelentős beáramlása előtt, ami természetesen osztalékok és kamatok formájában a profit kiáramlásával jár együtt, valamint vállalják a szakosodást olyan alacsony jövedelmű munkát megtestesítő áruk exportjára, melyek fejében magas jövedelmű munkát megtestesítő árukat importálnak.

2) Vagy a félperiféria *kizsákmányolását* igyekeznek elkerülni, és ezért – nem törődve a komparatív előnyökkel – belső fejlődést erőltetnek. Ennek beruházásaihoz azonban nem áll rendelkezésre a megfelelő tőke, így az csak az állam túlsúlyával és a saját lakosság kizsákmányolásával, továbbá a belső kizsákmányolást kompenzáló nacionalizmussal válik elérhetővé. Mindkét út – teszi hozzá Arrighi – magában hordozza saját korlátait. A

kirekesztés elleni küzdelem a félperiférikus országok intenzívebb *kizsákmányolásához* vezet, míg a *kizsákmányolás* elleni küzdelem a gazdagabb piacokról, illetve a csúcstechnológia innovációiból való *kirekesztéshez*.

Ha a kuruc–labanc, népi–urbánus csetepaték porfelhőjéből egy percre kidugjuk fejünket, nem tűnik különösebben kockázatosnak azt állítani, hogy a *longue durée* tanúsága szerint Magyarország – legalábbis a „második jobbágyság” óta, amikor a nyugati centrumországok, elsősorban a Habsburg Birodalom mezőgazdasági beszállítójává vált – mindig e két út egyikén bukdácsolt, s e két lehetőség mentén alakult ki (Erdei Ferenc kifejezése ez) Magyarország „kettős társadalmá” is: egy „bennszülött történeti nemzeti társadalom”, és mellette a modern polgári társadalom „gyarmatias képződménye”. Hogy aztán ez a „kettős társadalom” milyen konkrét formát ölt, s melyik úton indul éppen el, az messzemenően függ az éppen adott külső keretektől (Habsburg Birodalom, dualizmus, német orientáció, szovjet birodalom, Európai Unió). Az is nyilvánvaló, hogy a társadalom különböző rétegei és osztályai vallási és etnikai hovatartozásuk, kulturális tradícióik, továbbá saját érdekeik és lehetőségeik szerint tartanak az egyik vagy a másik irányba, hogy ott építsék fel a magyar nemzet általuk „elképzelt közösségét” – mely következetesen kizárja a másikat.

kettős társadalom

De akárhogy is, a „kettős társadalom” mindig újra visszatér. Magyarországon a gazdaság és a társadalmi szerkezet – írja Szalai Erzsébet – a kapitalizmus újkori szakaszában is „kettős jelleget ölt: szemben áll egymással egy, a világgpiachoz kötődő, külföldi dominanciájú, koncentrált tulajdonosi és szervezeti struktúrájú centrumkapitalista szervezési modell és életstílus – és egy döntően a belső piachoz kapcsolódó, hazai dominanciájú, dekoncentrált tulajdonosi és szervezeti struktúrájú, rendies, paternalista vonásokat felmutató termelészervezési modell és arra épülő életstílus.” De miközben ez a két társadalom politikailag és kulturálisan egymásnak feszül, komp-ország fedélzetén – a kiváló, ám jórészt elfeledett ifj. Leopold Lajos kifejezésével élve – csak egy *színlelt kapitalizmus* jelenik meg, melyben „egy-egy kormányférfi jövése-menése... iránytszabó koefficiens” a tőke számvetésében: a „politikai konstellációnak nagyobb fontosságot tulajdonítanak, mint a gazdasági konjunktúrának.” *Nota bene*, Leopold mindezt nem ma írta, hanem az I. világháború idején, a hazai modernizáció aranykorának tartott dualizmus világáról.

Újra hangsúlyozni kell azonban: a „bennszülött történeti nemzeti társadalom” konzervatív, rendies jellegét, vagy a magyarországi kapitalizálódás „gyarmatias” és „színlelt” vonásait nem tekinthetjük minden további nélkül megkésettységnek vagy elmaradottságnak a kapitalizmus nyílegyenes fejlődési útján. Ha a modern világgazdaság *egészében* értelmezzük az „elmaradottság” hasonló jelenségeit, Braudel nyomán olyan magyarázathoz jutunk, amely gyökeresen eltér a megszokott, *időbeli egymásutániságot* tételező modelltől (feudalizmus, kapitalizmus, illetve rendies és polgári társadalom).

A kapitalista világrendszer dinamikáját – mondja Braudel – éppen a különböző, fejlett és elmaradott, centrumhoz és periferiához tartozó elemek „szabályos rétegzettsége” biztosítja – a *szinkronizmus*. A különböző elemek egyetlen totalításba történő bevonása lesz annak a „világméretű egyenlőtlenségnek” az alapja, mely egyúttal az egyenlőtlen csere feltétele. Jó példája ennek a kelet-európai második (vagy örökös) jobbágyság, azaz az allódiумok bevonásával kialakuló, jobbági robottal művelt nagybirtokrendszer, az aulikus arisztokrácia és a rendies társadalomszerkezet. Értelmezhetjük persze ezt a jelenséget a feudalizmus maradványaként is, ám valószínűleg közelebb járunk a valósághoz, ha azt mondjuk, Magyarország ezen a módon, mezőgazdasági termékek szállítójaként tudott beépülni a kapitalizálódó Európa munkamegosztási rendszerébe: így – és ezekkel a társadalmi következményekkel – válhatott a *kapitalista* világ gazdaság részévé.

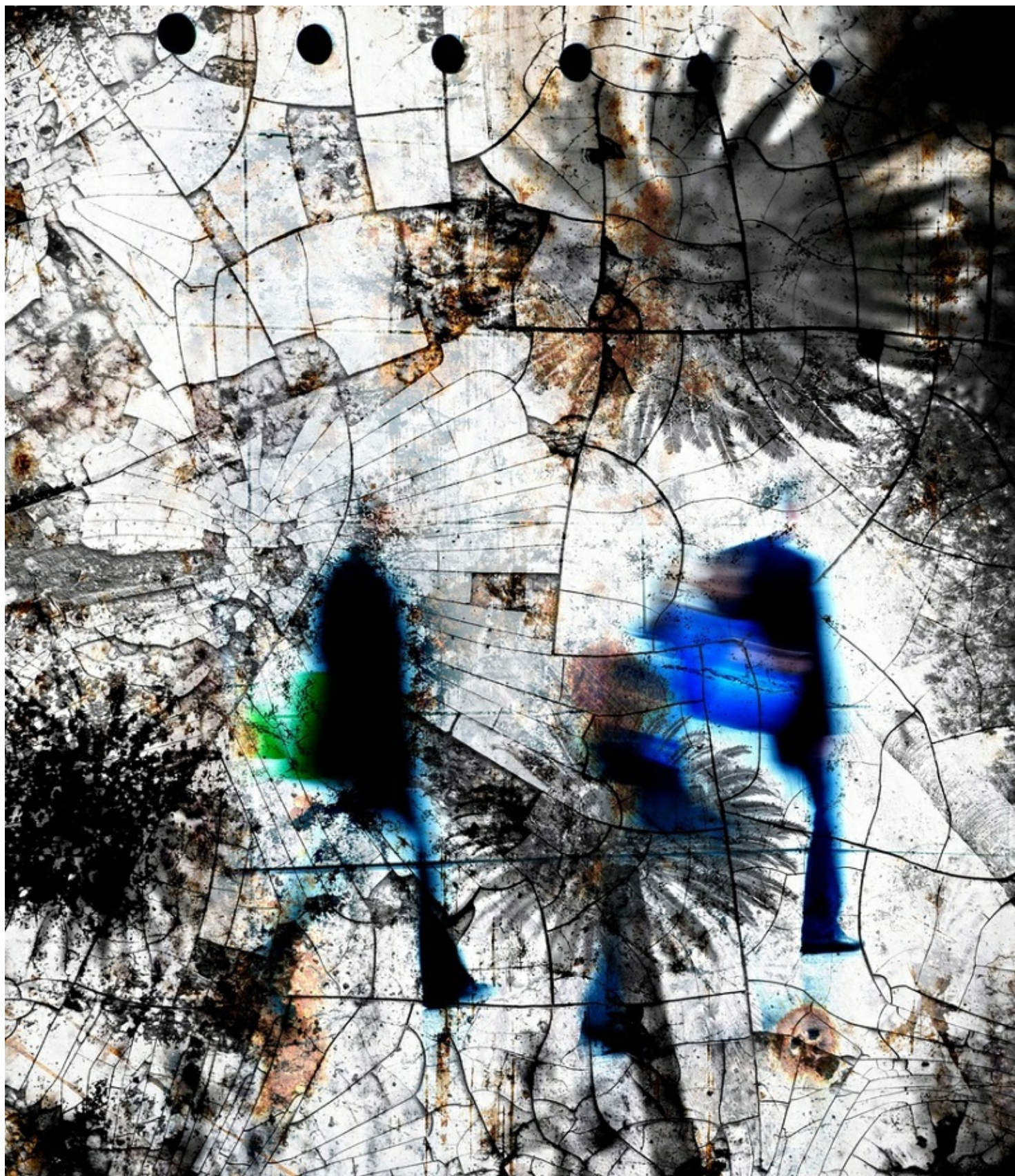
hihető és élhető perspektívák

Ha egy megújuló baloldali gondolkodás végre nem a szokásossá vált, köldöknéző magyar belterjességből, hanem a kapitalista világrendszerből indul ki, a fenti centrum/periféria viszonyra nagyobb figyelmet kell fordítania. Nem a kurucokra vagy a labancokra, hanem az *egészre*. Nem mintha azt gondolnám, hogy egy *magyar, nemzeti* baloldal önmagában megoldást tudna találni a (fél)periféria problémáira. De szemben az ún. balliberális, valójában neoliberális táborral, mely a „szabad piac” tiszteletébe ájulva mindmáig nem volt hajlandó szembenézni sem a kapitalista világrendszer természetével, sem az EU – mára súlyos válsággá fokozódott – belső problémáival, tehát egy baloldali baloldalnak lehetne sansza hihető és élhető perspektívák felvázolására. Vagy legalább a harci trombiták recsegésének lecsendesítésére. Legalább nézzünk már józanul körül!

A józanságnak sansza lehetne a Fidesszel szemben is, mely kétségtől számot vetett a félperifériális helyzet és a kettős társadalom realitásával, de kizárólag a Nyugattal és az EU-val indulna harcba, méghozzá nemcsak gazdasági, de kulturális és politikai téren is. De nem ám valamiféle igazságosság, netán a kapitalizmuskritika jegyében. A Fidesz csak a kettős társadalom másik útjára lépett, és a *nemzeti tőkét* erősítené. Ezt a nemzeti tőkét a szegények tökéletes negligálásával („útszélien hagyásával”), a nemzeti középosztályt tekintélyuralmi, rendies társadalom kiépítésével teremtené meg, s tenné mindezt olyan agresszív, homogenizáló neonacionalizmus zászlaja alatt, mely a modernizáció és a felvilágosodás egészét kérdőjelezi meg, arról nem is beszélve, hogy véres etnikai háborúk rémét vetíti előre. A Fidesz „rendszerátalakítása” ebből, és csak ebből áll. Most Magyarország kizsákmányolása ellen küzdünk, de ennek az árát is a társadalom fizeti meg, ahogy a megelőző rendszerátalakítását is. Akkor az Unió „keleti bővítését” a multinacionális cégek számára helyet teremtő dereguláció és privatizáció követelménye, munkahelyek tömeges felszámolása előzte meg, majd követte a rendkívül alacsony bérszínvonalra, azaz az olcsó munkaerőre alapozott termelés, a munkavállalói és szociális jogok megkurtítása, továbbá olyan egykori vezető iparágak keletre telepítése, melyek exporttermelő képességét a gyártáshoz szükséges nyugati import szinte lenullázza.

A baloldali válaszok megtalálásához, sőt a releváns kérdések felvetéséhez persze sok mindent végig kellene gondolni. Szóval dolgozni kellene, s nem olyan szösszenetekkel-röppentyűkkel előállni, *amilyen ez is itt*. Szükséges lenne átgondolni például a viszonyt az Unió szent tehenéhez. Nem gondolom, hogy az Unió felesleges teher, amitől szabadulni kellene. Szó sincs róla. De reformokra szorul, és reformja bizonyosan nem technikai kérdés immár.

Vessünk először egy pillantást az új, globális világrendre. A tőke, az áruk, a munkaerő és a szolgáltatások szabad áramlása egy decentralizált és deterritorizált, „kormány nélküli kormányzáson” (*governance without government*) alapul: szerződéseknak, megegyezéseknek, kompromisszumoknak, üzletkötéseknek, feltételekhez kötött kölcsönöknek, továbbá állami, diplomáciai és katonai nyomásgyakorlásoknak, helyi háborúk szövevényének olyan nem intézményesült, egészében mégis kényszerítő erejű együttesén, mely fokozatosan az egész glóbuszt bevonja nyitott és folyamatosan terjeszkedő határai közé. Terjeszkedése nem azt jelenti, hogy anektálja vagy megsemmisíti a hatalmakat, amik útjába kerülnek, épp ellenkezőleg: megnyílik előttük, és bevonja őket a világgazdaság hálózatába.

Egyre nehezebb megmondani, hogy ebben a totális és folytonos áramlásban *hol* lenne pontosan, továbbá *miként* lenne azonosítható a centrum. Ez azonban nem a centrum erejének gyengülését jelzi. Az fejeződik csak ki benne, hogy az új, globális világrendben a mobilitás, az alkalmazkodás képessége, ha tetszik a megfoghatatlanság, a

kockázatok és a felelősség áthárításának képessége vált a siker forrásává. Ez pedig óhatatlanul a *territoriális, azaz helyhez és polgárai (választói) iránti felelősséghez kötött, demokratikus államok meggyengüléséhez vezetett*. Mára a kapitalista világ gazdaság folytonos áramlása által körbemosott államok olyan nagyvállalatokká alakultak, melyek versenyt futnak egymással, melyikük tud kedvezőbb feltételeket nyújtani a bármikor továbblépni képes, mobil tőke számára. Ha elfogadjuk Polányi tézisét, hogy a modern világnak két szervező elve van – egyrészt a *szabad piaci verseny* intézményi keretének létrehozása és fenntartása, másrészt a *társadalom védelme* a szabad piac társadalom- és emberpusztító következményeivel szemben –, akkor nagyon úgy tűnik: jelenleg a tőke ünnepelheti önpusztító, mert rövidesen káoszba forduló győzelmét a társadalom, a társadalom állampolgárainak demokratikus politikai berendezkedése fölött.

a megvalósult neoliberális álom

Élesre akkor vált a kép, ha ezt megpróbáljuk rávetíteni az Európai Unióra. Láttuk: az, hogy nincs átfogó politikai struktúra alá rendelve, feltétele, nem pedig hiányossága a kapitalista világ gazdaság működésének. És ez még inkább így van a világ gazdaság mai, globális szakaszában. Talán kimondhatjuk: az egységes valuta és vámunió, az egységes piac a tőke, az áruk, a munkaerő és a szolgáltatások szabad áramlásával, gyakorlatilag egy territoriális állam állam nélkül, egységes politikai struktúra az állampolgárok demokratikus nyomásának kitett költségvetés nélkül, zárt ajtók mögötti tanácskozásokkal, átláthatatlan egyeztetésekkel és kompromisszumokkal – *ez maga a megvalósult neoliberális álom*, a kapitalista világrendszer tökéletesített modellje.

Neoliberalizmus helyett beszélhetnénk persze – ahogy Habermas tette – *ordoliberalizmus*ról is. A többek között Walter Eucken, Franz Böhm, Wilhelm Röpke és A. von Rüstow nevéhez köthető ordoliberalizmus ugyanis nemcsak az NSZK, de az EU kialakulásában is alapvető szerepet játszott, s játszik ma is további alakulásában. Mivel megalkotói a náci Harmadik Birodalom rémségeit a Kommandowirtschaft, az állami túlhatalom és a politikai intervencionalizmus végső következményének tekintették, a vele szemben megfogalmazódó új berendezkedés alapját a szabad vállalkozásban és a szükségképpen velejáró szabad versenyben látták. De ellentétben a klasszikus liberalizmussal, az ordoliberalizmus olyan *szervezett liberalizmus*, melyben az állam feladata megteremteni az úgymond torzulásmentes verseny feltételeit, az esélyegyenlőséget biztosító szilárd kereteket. Ám az állam aktivizmusa a keretek megteremtésével befejeződik. Tevékenysége a továbbiakban arra korlátozódik, hogy felügyelje a gazdasági alkotmány betartását, ám magukba a folyamatokba nem avatkozik be, és tartózkodik az állami intervencionalizmus hagyományos eszközeitől is: az árak rögzítésétől, meghatározott gazdasági ágazatok támogatásától, a szisztematikus munkahelyteremtéstől vagy a gazdaságélénkítő állami intervencióktól.

Kétségtelen, hogy az NSZK „gazdasági csodáját” megalapozó erhardi gazdaságpolitika jórészt ezeken az ordoliberalis elképzeléseken alapult, de szó sincs arról, hogy a szervezett liberalizmus töretlenül érvényesült volna az NSZK történetében: a szabad piaci verseny intézményi keretének létrehozása és fenntartása mellett érvényesülni tudott a másik Polányi említette elv is: a társadalom védelme a szabad piac társadalom- és emberpusztító következményeivel szemben. Az ún. „rajnai kapitalizmus” konkrét társadalmi és politikai erőviszonyok terméke. Különösen a 60-as évek végétől, az SPD kormányra kerülésétől jól érzékelhető az ordoliberalizmus és a keynesi politika keveredése: a gondoskodó, jóléti állam működése, a szakszervezetek bevonása a vállalatirányításba, a Tőke és Munka között politikai eszközökkel létrehozott kiegyezés elképzelhetetlen lett volna a politikai küzdelmek és az állam intervencionalizmusa nélkül.

Hasonló kettősség volt megfigyelhető az EU történetében is. A Jean Monnet vezette föderalisták és az ordoliberalisok kezdettől másként ítélték meg a közös Európa tervét. A föderalisták a gazdasági integráció útján a politikai egyesítés, azaz a *társadalmi integráció* felé haladtak volna, az utóbbiak csak európai piacgazdaságot, az egységes piac és vámterület megteremtését célozták, azaz tisztán *piaci integrációt*. Ennek az eldöntetlen kettőségnek vetett véget a neoliberalizmus (globális) győzelme. Az új körülmények között az EU rigorózusnak tetsző, a nemzetállami intervenciókat tiltó versenyszabályozása csak azt jelentheti, hogy a „torzításmentes”, fair versenyben az európai centrum erősebb és hatékonyabb vállalatai szabadon érvényesíthetik érdekeiket a félperifériás régiókban, tekintet nélkül a társadalmi következményekre. És persze az EU versenyszabályozásának rigorozitása is kétséges. Mivel az Európai Bizottság versenyhatósága és a nemzeti versenyhatóságok közötti kompetenciaelosztás tisztázatlan, a tőke lobbicsoportjainak nyomása döntő szerepet játszik abban, mely vállalatfúziók megengedhetők, hol lép fel a kartelltevékenység gyanúja, és mikor állnak fenn azok a kritériumok, melyek mégiscsak lehetővé teszik az állami támogatásokat, adókedvezményeket vagy állami garanciákat. Így aztán ma már nem is annyira arról van szó, hogy az ordoliberalizmus elvei szerint az európai törvénykezés teremti a versenyalapú rendet, hanem hogy a szabadon áramló tőke mintegy versenyezteti az „áruba bocsátott” nemzetállami szabályozásokat, hogy közülük a „legolcsóbbat” vásárolja meg.

Hozzáteszem, egyáltalában nem volt szükségszerű, hogy a kép ilyen sötétté váljon. Az Unió „alapító atyái” még tisztában voltak a kockázatokkal és a politikai-társadalmi felelősséggel. Már az 1957-es Római Szerződés preambuluma célként fogalmazza meg a különböző régiók közötti különbségek csökkentését, az elmaradott régiók felzárkóztatását, azaz a „harmonikus fejlődést”. A 60-as és 70-es évek fordulóján a monetáris unió tervének felmerülésével újra fokozott jelentőséget kapott a regionális fejlesztés intervencionalista, azaz nem tisztán piaci alapú megoldásának szükségessége, az 1973-as, ún. Thomson-jelentés pedig leszögezte: „Egyetlen közösség

sem tarthatja fenn magát és nem bírhat értelemmel a közösséghez tartozók számára, amíg sokaknak nagyon különböző életszínvonal adatik, és okuk van kételkedni abban a közös akaratban, hogy mindegyik tagállamnak segítünk javítani polgáraik életfeltételein.” Végül – nem kis mértékben Delors tevékenységének köszönhetően – az Unió Regionális Fejlesztési Alapja mellett létrejött a Kohéziós Alap, és például a 2014–2020-as pénzügyi keret előirányzatai szerint ezek az alapok az Unió költségvetésének 33,9 %-a felett rendelkeznek. Ez azonban csak addig hangozhat meggyőzően, amíg nem tudjuk, hogy az Unió költségvetésének legnagyobb része, hozzávetőlegesen 75 %-a abból adódik, hogy mindegyik tagállam évente átutalja bruttó nemzeti jövedelmének (GNI) bizonyos százalékát. Ez a „bizonyos százalék” még soha nem haladta meg az 1 %-ot, míg az egyes tagállamokban átlagban a bruttó nemzeti jövedelem 49 %-a kerül újraelosztásra – (elvileg) a *társadalom* szükségletei szerint.

összeurópai érdek

Nyilvánvaló, hogy ez a helyzet csak az *uniós polgárok* demokratikus politikai nyomása következtében változhat meg. De az is nyilvánvaló, hogy az Unió demokratizálása ellentétes a zárt ajtók mögött egyeztető politikai és gazdasági elitek érdekeivel, és konfliktusba kerül a *nemzetállamok polgárainak* érdekeivel. Magyarán: egyáltalában nem biztos, hogy komp-ország partot érése összeurópai érdek.

Ami a „két egyenrangú alkotmányozó szubjektum” habermasi elképzelését, az *uniós polgár* és a *nemzetállami polgár* perszónálunióját illeti, ez az elképzelés immár kevésnek tűnik. Habermas, akinek éppúgy vannak óvatos fenntartásai az „Európai Egyesült Államok”-kal, mint a „nemzetállamok Európájá”-val szemben, világosan látja, hogy Európa tartós politikai fragmentálódása ellentmondásban van a globális világrendszer hálózatos egységével.

De – talán pragmatikus, reálpolitikai megfontolásokból – nem megy tovább annál, mint hogy megkísérli alkotmányjogi megfontolások éteri magasába emelni a tényszerűen adott kettősséget. Meg lehet fogalmazni a normatív követelményt, hogy az alkotmányozó szubjektum az igazságot egyszerre tekintse két különböző perspektívából: „az uniós polgárából, illetve egy meghatározott államnemzet tagjából. Ami egy nemzetállamon belül a közjót szolgálja, az európai szinten átváltozik partikuláris, a saját népére korlátozódó érdekáttalánosítássá, mely konfliktusba kerülhet... [az] európai léptékű érdekáttalánosítással.”

civilizatorikus vívmány

Egy szolidaritásra építő, nem a *munkaerőn*, hanem a *polgárok* demokratikus társadalmi integrációján alapuló európai állam minden bizonnyal civilizatorikus vívmány lenne. Olyan vívmány, melynek például lehetősége volna a jelenlegi menekültválság emberi kezelésére. De ami *van*, az sajnálatos módon másra utal. Európa egymással összefonódott politikai és gazdasági elitje semmilyen hajlandóságot nem mutat, hogy képviselje az európai *társadalom* „érdekáttalánosítását”. Az új nacionalista, jobboldali politikák térnyerése pedig arra utal, hogy ilyen

szándék a nemzetállamok polgáraiban sem buzog. Egy baloldali baloldalnak lenne tehát miről gondolkodnia és végre őszintén beszélnie.

Hogy az elmúlt évtizedek ideológiai sivataga után ilyen baloldali baloldalnak sikerül-e összeállnia, nem tudom, ahogy nem tudom azt sem, a kelet-európai félperifériáknak sikerül-e valaha is kilépniük félperifériális helyzetükből. Amiből akár azt a következtetést is levonhatja a tisztelt olvasó, hogy az egész eddigi felbuzdulás hiábavaló okoskodás volt. Talán igaza is van. Ám egy nem kevésbé merész, de legalább saját kompetenciánkhoz tartozó következtetés mégiscsak adódik. Lehet, hogy Kelet-Európa, jelesül Magyarország *gazdasági* értelemben nem tud kilépni félperifériális helyzetéből, lévén ez számtalan külső, a kapitalista világ gazdaság egészéből adódó mozzanat függvénye. De ha – mondjuk egy új generáció – képes lenne őszintén számot vetni a félperifériás helyzettel és gazdasági-társadalmi következményeivel, talán enyhíteni tudnánk legalább az önsorsrontó politikai és kulturális csatározásokat.

Farkas Attila Márton tanulmánya (*Szittyá nacionalizmus vs birodalmi progresszizmus. Az öngyarmatosítás két formája Magyarországon*, Replika, 2011/2.), végigzongorázva a magyar nemzettudat kialakulásán és történetén, meggyőzően érvel amellett, hogy Bécs jozefinista kiszolgálója és a nemzeti-rendi ellenálló, a labanc és a kuruc, haza és haladás egész áldatlan honi kettőssége az európai centrum felől érkező kihívásra adott válasz. Mindkettő, „birodalmi progresszizmus és szittyá nacionalizmus”, egyaránt „jellegzetes *gyarmati* gondolkodásmódot és viselkedési mintákat képvisel”. Az előbbi „azért, mert az erőltetett kulturális importtal és a centrum szolgai utánzásával a provinciális tudatot (és vele a tényleges provincializmust) erősíti és tartósítja, az utóbbi pedig azért, mert 'bennszülött tudatot' reprezentál, és az országot egyfajta rezervátummá változtatná.”

És akkor idézzük még röviden Alekszandar Kjoszevet, akire az öngyarmatosítás kapcsán Farkas A. M. is támaszkodott. A kelet-európai kultúrák identitását – mondja Kjoszev – eleve a fájdalom és a szégyen, egy *globális hiány traumája* jellemezte. A trauma abban a váratlan felismerésben jelentkezett, hogy ami *érvényes* létezéssel rendelkezik, az nem Mi vagyunk, hanem a Másik: a felvilágosult Európa. Nem konkrét kulturális-civilizációs vívmányok hiányáról van itt tehát szó, hanem „mindennek” a hiányáról: az érvényes kulturális-civilizációs modell hiányáról. Azokban a kultúrákban, melyek ennek a hiánynak a megtapasztalására épültek, a modern, felvilágosult Európa szociális és szimbolikus rendjének átvételét nem az erőszakos gyarmatosítás eszközeivel kényszerítik tehát ki, de nem is a belső fejlődés eredményeként jön létre, hanem a centrum–(fél)periféria viszony termékeként. Európaiak *akarunk* lenni, megszüntetni a hiányt, amik *vagyunk*, szóval önmagunk ellenében, önmagunkat traumatizálva akarunk önmagunkká válni. Mindig újra szembesülve a hiány felszámolhatatlan voltával és a trauma terhével, mindez kiváltja a dühödt „csak azért sem” szittyá mentalitását.

A hiány nyomása alatt vagy az ígéret földjeként idealizáljuk Európát, vagy ránk nehezedő Idegenként, akivel szemben létrehozuk az idealizált Keletet, az épp elveszni látszó „gyökereket”. De akárhogyan is, végül mindig két szék között, a pad alatt találjuk magunkat – ha szabad ezt ilyen profán módon kifejeznem.

gyűlöletkultúra

Bibót idézve a „zsákcás magyar történelmet”, az „eltorzult magyar alkatot” a „közösségi hazugságok rendszere” jellemzi, ez pedig – ahogy Kovács Gábor esszéjében olvashatjuk (*Traumák, vereségek és a nemzeti jellem*, Liget, 2015. március 31.) – létrehozza a frusztrációt és a frusztrációból származó *gyűlöletkultúrát*. Amihez csak annyit

tennék hozzá, hogy a gyűlöletkultúra lovagjai *önmaguknak* is hazudnak, vagy talán épp önmaguknak hazudnak elsősorban. Ha egy brit gyarmati tisztviselő a civilizáció és az egyetemes emberi fejlődés képviselőjének mondja magát a bennszülöttek között, akkor ezt bizonyos jó lelkiismerettel és mély meggyőződéssel teszi. Lehet, hogy nincs igaza, de biztosan nem hazudik. Nem mondható el ugyanez a liberális progresszió vagy a szittyá nacionalizmus kelet-európai képviselőjéről, aki mindig két szék közül, a pad alól kénytelen hirdetni igazát.

A világrendszer-elmélet biztos nem csodafegyver. De perspektíváját és kritikai szempontját átvéve a baloldali gondolkodásnak esélye lehet, hogy átmetsze a „közösségi hazugságok”, a – végül egészzé kerekedő – féloldali vakságok és süketségek évszázados rendszerét. Ez az esély, szó se róla, csekély. Nem kevesebbet feltételezne, mint egy új közbeszéd, egy új kultúra kialakulását.

kép | Steven Irwin, lensculture.com

Z. Karvalics László EGY MÁSIK MAGYARORSZÁG FELÉ

Tegyük egymás mellé három nevet: *Sándor Mária, Hosszú Katinka, Pilz Olivér*. Róluk szól ma a mese. De egy pillanatra Ádámmal és Évámmal is vissza kell ugranunk.

X-fertőzés

Pontosan tíz évvel ezelőtt, mielőtt egy időre az Egyesült Államokba költöztem, rövid publicisztikában próbáltam felállítani az X-és az Y-világ képletét. Tézisem az volt, hogy a jövő sorskérdéseinek elemzésekor nem a politikai szekértáborok mentén tagozódik az ország, hanem annak megfelelően, hogy kik testesítenek meg az ipari korszakba visszahúzó működésmódokat, gyakorlatokat és elveket, a Múlt erőiként, és kik azok, akik már az információs korszak embereiként a Jövő öntőformáira emlékeztetően alakítják a maguk és mások sorsát. Ha így tekintünk gazdaságra, politikára, kultúrára, társadalomra, a választóvonal egészen máshová kerül, mint rendszeren. A magyar politikai elit azóta is szinte teljes egészében az X-világot képviseli, pártállástól függetlenül, cinikus hatalomtechnikává züllesztve a legnemesebb küldetést és szolgálatot, amit a joggal együtt megszerzett felelősség jelent: megoldásokat adni az ország akut problémáira, és autentikus jövőkép mentén, a minőség-elvet szem előtt tartva, professzionális kormányzati munkával építeni, javítani, használni, segíteni, korszerűsíteni. S mivel az állam az újraelosztás és ennek révén a fejlesztési prioritások kezelésének egészségtelenül túlsúlyos és korrupt szereplője, a mai napig mindenütt fenntartja és erősíti az X-fertőzést, ameddig a hatalma és a keze elér – a felsőoktatástól az egészségügyön át a kultúráig vagy a sportig egyetlen óriási, Ady Endre tollára illő televénnyé duzzasztva a magyar X-lápvilágot.

Az X-iskolában megalázott és unalomba kényszerített gyerekek és ehhez asszisztáló, tekintélyelvű szülők,

nemtelenül kinevezett igazgatók, tartalmi és szemléleti korszerűsítés helyett lélektelen szervezeti kvázi-reformokkal, előremutató jövőkép nélkül. Az X-ellátórendszerben szakértelem és szív nélküli hivatalnokok, akiknek a lojalitás vagy a pozíció fontosabb az ügynél, amit szolgálniuk kellene. Bürokráciába menekülő X-felsőoktatás tétova kvázi-elittel, a megkapaszkodás esélyét kínáló stratégiai horizont és elköteleződés nélkül. Az értéket és a minőséget az ideológia és a törzsi hovatartozás mögé helyező X-kultúra. Felkészületlen, zavaros gondolatokkal terhelt, ciklusának kitöltését vagy meghosszabbítását a közérdek elé helyező városvezetők. Képmutató egyházi notabilitások. S végül a magyar társadalom talán legzüllöttebb szeglete, ahol az egy négyzetméterre eső X-ek száma a legmagasabb: az élsport és a nagy sportklubok világa, ahol a politika, a gazdaság, a média és a sportszakma kontraszelektált erői keverednek évtizedek óta gigantikus X-hibridekké, az egyik legnagyobb élményforrásból állatorvosi lóvá betegítve maguk körül szinte mindent.

Ha azonban lelátunk a kis méretekig is, hirtelen azonosíthatóvá válnak az ipszilonok. Alternatív, gyerek-központú és a gyermeket tisztelő iskolák, pedagógusok és pedagógiai kísérletek. Civil szervezetek, elkötelezett, sokszor hősiessé aktivistákkal, akik az ellátórendszer hiányosságait ellensúlyozva terjesztenek hiteles szemléletet és mutatnak példát. Kistelepülések polgármesterei, akik életüket teszik fel arra, hogy kis közösségüket előre vigyék. Utánpótlás-edzők, külföldön tanult sportszakemberek, sajtókészítők, gazdák és környezetvédők, a hit terjesztését áldozatos és hívságokról lemondó segítségnyújtással hitelesítők. Öntudatos fiatal vállalkozók, akik képesek innovatív cégeket felnevelteni a semmiből, tudásuk és versenyképességük, és nem kapcsolataik révén. Művészek és tudósok, akik a legmagasabb nemzetközi standardek alapján is nehéznek találtnak, és akik a maguk szűkebb világában értékvezérelt normakörnyezetet építenek.

Az ipszilonok felhajtóereje óriási, az ország sokkal többet köszönhet nekik, mint az öntelt, stílusváltásra képtelen, stallumaik mögé menekülő X-eknek.

csendes háború

E két univerzum azonban nem válik szét egymástól. Az X-ek rendre belenyúlnak a kisvilágokba, hogy azokat is a maguk képére formálják, az ipszilonok törekvése pedig nem szűnik, hogy a makrokörnyezetben is szemléletváltást és viselkedésváltást érjenek el. Egyfajta csendes háború ez, amelynek számtalan frontját és hídfőállását látjuk nap mint nap. S ebben a harcban van óriási jelentősége azoknak, akiket nem lehet megtörni sem ármánnyal, sem pénzzel. Aki már elért annyit, hogy nem lehet félresöpörni, ha mond vagy teremt valamit. Akik komolyan veszik a társadalmi felelősségvállalást, és nem rafináltan közügynek átcímkeztet eladásösztönzést értenek alatta. Kétfarkú Kutya.

Akik nem hagyják, hogy Mutyimagyarország altassa, lehúzza, befedje őket, hogy ugyanúgy történjenek a dolgok, ahogy korábban. Akiknek a fellépése reményt ad és irányt mutat, s talán másokat is hasonlóra buzdítanak, még akkor is, ha mögöttük kisebb teljesítmény vagy kisebb közéleti súly áll. A szervilizmus és a beletörődés iszap-szagú kultúrája helyett a méltóság és autonómia félelmetes, de varázslatos és reményt adó tér-idő kapuinak nyitogatása már korábban elkezdődött: az egészségügyben tapasztalható visszasságok ellen szót emelő, „fekete ruhás nővéreként” elhíresült Sándor Máriával, a felsőoktatásért tüntető diákokkal, s most folytatódik a közoktatás minőségéért csatába induló tanárokat megtestesítő Pilz Olivérrel, és mindenki, aki egy esős szombaton demonstrál és szolidaritást nyilvánít.

a kultúraváltás aprómunkája

Félreértés ne essék: az X és az Y-világ csatája nem a Rossz és a Jó mitológiai küzdelme. Az X-oldal szemléletét és

intézményi logikáit hatalmas történelmi erők alakították. Mindkét oldal ugyanabban a meggyötört, megnyomorított, kivézt, becsapott, elárult országban nőtt fel és szocializálódott. A tét nem az ellenségképzés, az X-világ „legyőzése”, száműzése, megsemmisítése. Hanem egy olyan kultúraváltás aprómunkája, ahol a régi világból egyre kevesebb van, az újból pedig egyre több. Ne óriásfrontokat lássunk, hanem hétköznapi helyzeteket, ügyeket, egyedi sorsokat, ahol nem a megszokás és az erő, hanem az érvek, a józan belátás, a tanulás és a külvilágra függesztett tekintet eredményeként történnek döntések vagy beavatkozások.

Még nagyon sok víznek le kell folynia a Dagály-uszodánál, hogy szép lassan az ipszilon-mintázatok kerekedjenek felül. Ám jó, ha az ipszilonok tudnak egymásról. Hátha erősebbek együtt. Hátha gyorsabban kirajzolódnak egy Másik Magyarország kontúrjai. Kövessük a fejleményeket. Ha kell, szólaljunk meg. Ha kell, segítsünk, ahol tudunk.

kép | [Pedagógus tüntetés a köznevelés helyzetének javításáért!](#)

Kállay Kotász Zoltán CSILLAG ÉS KAPU

Semmi sem ugyanúgy, de egy meglassult,
esti trillákkal fodrozott madárdalnyi különbséggel megismétlődik.
Eldöntheted, rólad szól-e az ének.

Követed az ösvényt – vagy az ösvény nyújtózik eléd ezúttal is? –,
a házhoz érsz, ahol sohasem jártál, ahol ott élsz már időtlen idők óta.
Idegenül ismerős, kopottas, zegzugos szegletek.

A kapuja zárva.
A hosszan nyitva tartott kaput is beteszik egyszer, behajtják és elreteszelik.
Nem jött, aki beléphetett volna?

„Ott vagyok” – gondolod –, „egyedül. Ezért húztam magamra az ajtót”.
És mintha a gondolat kettészelné az embert, benn bóbiskolsz a búbos padkáján,
miközben kinn ácsorogsz a kerítés előtt,

száguldó felhők alatt. Gazda és vándor.
A szomorúság szívedig mar... Nyúzza, húzza... Magadat fájod, a bentit,
aki zörgetésre sem moccan.

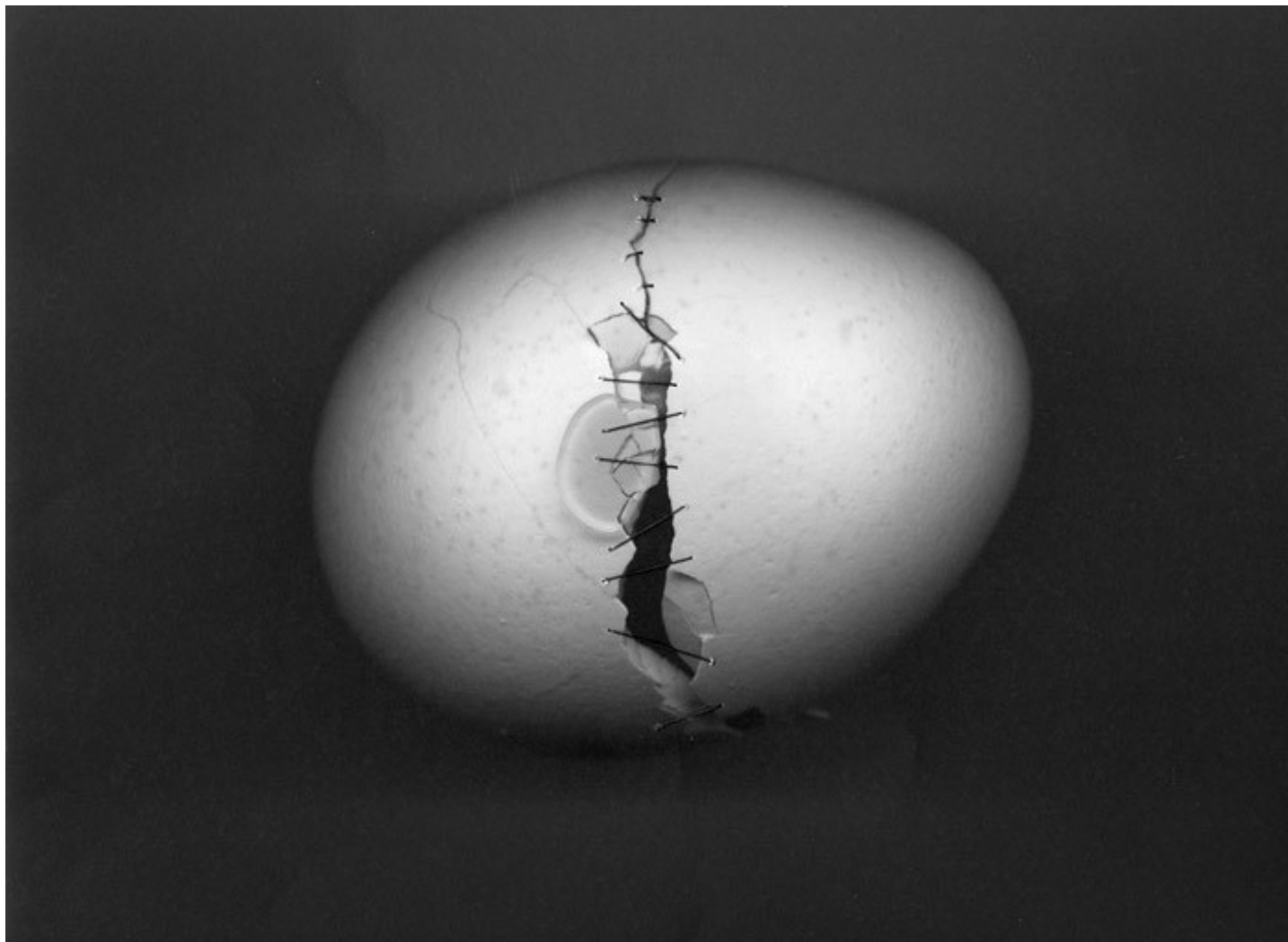
„Lelkem rajta”, súgod, és a kanyargó útra lépsz, mely rengetegen át
szántóföldekig visz. „Hogyhogy ezeket nem hajigálták vissza?”, kérded
a lepottyant csillagok láttán, melyek

szétgurult nyaklánc-gyémántokként hevernek az ázott göröngyökön.
„Éppen fordítva? A fénylőbb, keményebb és mivesebb testek keverednek
végül a csorbák, kényesek és kihunytak közé?”

Lehajolsz, felcsippentesz egyet. Fejed fölé emelve még tündöklőbb.
Benn, a házban összerezzen, jól hallottad-e:
„Érkezett valaki?”

kép | Nádas Alexandra: Lábas fürdőház II.

László Eszter RÉSEK

Hallottam, ahogy felém csoszog, kezében ütemesen remegett a kulcscsomó. Kireteszelte az ajtót, és kérges hangon sürgetett, hogy kimegy a meleg, vagy bejön a meleg, éppen ami nem jó. Míg levettem a kabátom, halk „jó napot, anyuká”-val köszöntem, ahogy szoktam, ő gondosan visszazárt minden lakatot. A legnehezebb a heveder átfordítása volt, ellenállt anyám gyenge noszogatásának. A házipapucs előkészítve várt. Aztán igyekeztem nem sokszor megszólalni, lehetőleg teljesen kerülni a beszédet, nehogy a pokol tornácáról egyenesen a mélyébe zuhanjon a délután. Bármit mondtam volna, abból ügyet csinál, és ebbe már nem mentem bele. Negyven év alatt megtanultam, hogy így kommunikálunk. Anyám meg én. Jobb, ha nincs felület, nincsenek szavak. Mindkettőnk számára kellemetlen volt a látogatás, mint mindig. Megkérdezte, hogy van a feleségem, ilyenkor tudtam, az elsőre gondol. Kár, kérdezhetne egyszer valami újat, de őt egy ideje csak a lakatok érdeklik, a betörők a szekrényben, a portörles, a leselkedés az ablakból, rettegése a nyitott ajtóktól és a pia. Legutóbb egy éve történt valami az életében, amikor megvettem neki a riasztót. Hónapokig el-elcsóztam magam, lassan adagolva a technológiai fejlesztés gondolatát: van megoldás a félelme elűzésére, hogy rányitnak és elveszik az életét. Már feladtam a hadjáratot, amikor váratlanul előállt az ötlettel: szerinte a legjobb egy riasztó volna. A szerkezet végül ott villogott a bejárat felett, az ablakpárkány alatt, az előszobában és az ágya mellett.

még reménytelenebb

Rövid látogatásomnak ezúttal komoly célja volt, háromszor nagy levegőt vettem, hogy végre ki merjem mondani, pénzre lenne szükségem, most hogy megnyitom az üzletet, csak annyira, hogy a kéthavi kauciót letegyem. Rám nézett, feltápáskodott, elővette a konyakot, amit rendkívüli alkalmakra tartogatott, két műanyag poharat. Gondolhattam volna, hogy ez ilyen nagy horderejű dolognak számít. Konyakos esemény. Először villanyt gyújtott, nem értettem, hiszen alig múlt két óra. Behúzta a vastag szövetfüggönyöket, gondosan össze is kapcsolta. A megváltozott fényviszonyokban minden még reménytelenebb lett. A műanyag tányérok és poharak, a hatalmas lelakatolt ruhásszekrények, amikben valószínűleg a rendes porcelán meg az ezüst eszcájg lapult. Inkább hasonlított a lakás a bentlakásos intézmények puritán és feleslegmentes világára, ahol legfeljebb egy-egy fotó adja a világ tudtára, hogy a lakónak vannak, vagy legalábbis voltak emberi kapcsolatai. Itt viszont még a képeket is keret nélkül celluxozta a tapétára. A lakás minden nyílását gondosan elzárta anyám, függönyök, reluxák ontották a port a levegőbe. Feltekerte a rádiót, olyan hangerőre, hogy gyanakodtam, talán ettől romlott meg a hallása az utóbbi időben. Ellenőrizte, mindenhol villog-e a riasztó. Furcsa bizalmatlansággal nézett, és megkért, hogy amíg előveszi a kért összeget, legyek szíves a fürdőben várakozni. Nem mozdult, míg be nem csuktam magamra az ajtót, akkor átcsoszogott a szobába, valamit maga elé morgott.

A kád szélén ülve a lakatokra gondoltam, és hogy hamarosan anyámat otthonba kell költöztetnem, mert ez így pokoli. Túl könnyen ment, azt hittem, elutasítja a kérésemet, de simán feláll, talán már ő is belátja, minél kevesebbet beszélünk, annál kevésbé fáj. Mennyi időt töltöttem itt gyerekként a WC-n ülve! Akkor ezek voltak az intim és privát perceim. Tizenhat évesen kollégiumba menekítettem magam. Pár évig még tűrtem az érzelmi terrorakciókat, nem tudtam teljesen megszakítani vele a kapcsolatot, túl függő voltam. Végül kialakult ez az üres tér köztünk, néma

játék. Semmilyen. Se harag, se szomorúság. De most megéreztem valamit a félelmeiből, és hogy minek a végállomása ez. Megszántam. Hosszú idő óta a legerősebb és egyetlen érzés, amit kiváltott belőlem. A pénzére gondoltam. Eddig sosem kértem. Az első esküvőre önként adott, a másodikra el sem jött. Mennyi készpénz lehet ki tudja, hol elrejtve a lakás számtalan zugában, évek óta rejtegetett nyugdíjak, egy egész élet begyömöszölve a fiókokba. Bennem sem bízok, különben nem küldött volna be ide. A rádiótól nem hallottam semmit, a fürdőnek se ablaka, se szellőzője nincs, vagy volt, csak valahogy eltakarta, betömködte az utolsó rést is. Remegtem. Az új üzletre gondoltam, és szorongtam. Éreztem, hogy már most bukta, mivel semmi lelkesedés, semmi lendület, mint régen, csak a rutin, az adó, a bérleti díj, a legjobb lenne becsődölni, de az engedélyezés már folyamatban, az áru úton van Angliából, felvettem két embert. Talán, ha a konkurencia nyitna egy boltot a környéken. A feleségemre gondoltam, felhívtam, hogy elmondjam neki a hírt, megvan a pénz, de nem vette fel, talán éppen a babával volt elfoglalva, pár perc múlva visszahívott, zokogott. Tudom, hogy nehezen indul el a gyerekekkel, múltkor az utcán teljesen lefagyott, hogy mit szólnak az emberek. Szégyellte a sírást, a plusz kilókat, a sok cuccot, az anyaságát, nem tudtam, mit kezdjek a szorongásaival. Állítólag visszhangzott a metrót a csecsemősírástól, ezért egy nyilvános WC-be menekült, hogy megetesse. Lassan érthetőbbé váltak a szavai, valaki mellette pisilt, betétet cserélt, a gyerek szuszogva ivott, minden hallatszott a telefonban. Közben bejöttek, a lábával próbálta az ajtót betámasztani, és kérte, hogy azonnal menjek érte.

negyven éve gyűlő harag

De anyám kint volt. Egyszeriben már nem érdekelt a pénz, vagy anyám elmeállapota, ki akartam jutni az ajtón, nem érdekelt, hogy megkért, és hogy mennyire bele van gabalyodva a mániájába, nem érdekelt, hogy ez most az ő játszma. Amire viszont egyáltalán nem számítottam: rám zárta a fürdőt. Ettől annyira elfutotta lelkemet a negyven éve gyűlő harag, hogy betörtem az ajtót. Meglepően könnyen ment, a régi, szúette fa szálkásan tört le a keretről. Ő a szobában a szőnyegen térdelt a komóddal szemben, egy levesestálat helyezett éppen vissza. Felnézett rám, nem hallotta a rádió zajától, hogy előjöttem. Félelmében, hogy rányitottam, hozzám vágott egy mélytányért, aztán záporozni kezdtek a porcelánok, poharak. Nem láttam értelmét a kulcsokkal és zárrakkal babrálni, felkaptam a cipőmet, s miközben anyám tombolásától védtem magam, ablakot nyitottam, és kiugrottam a gangra, futottam, menteni, akiket érdemes. Le kell falazni a réseket – ezek voltak az utolsó szavak, amiket kaptam tőle.

kép | Charles Grogg, lensculture.com

Oberczián Géza SZATÓCS

Valami koppant, talán a zár nyelve. Vagy valami eltört itt belül – tán a vákuum az oka, az üresség. Valami koppant, és kész! Koncentrálok, támpontokat keresek, a kinti fényt. Érzem, hogy megszűnt a tér és az idő. Valami koppant, bezárultam: bizonytalanság idebent. Mint sűrű gélben, úgy tapogatózom, súlytalanul. Nincs hová mennem, nem szabadulok. Valami koppant. Rög a koporsón. Magamra maradtam.

Kis bolt, színüket vesztett áruk a kornyadozó polcokon. Piszkos, dohos. Villogó kékes neon. Pulton poros pénztárgép, mögötte ül egy alak. Én. Eladó vagyok. Tessék csak, tessék! Megvehetnek. Ki fizet értem? Olcsón adom, ami még megmaradt. Végkiárúsítás!

avítt, fakó mind

A bolt üres, a vevők messzire kerülnek. Volt, hogy sokan jöttek, egymásnak adták a kilincset, csilingelt a kis csengő minden ajtónyitáskor. Amíg frissek voltak az emlékek. Ma már csak állottak vannak, avítt, fakó mind, akár a hely maga. Senkit nem érdekelnek.

Azelőtt választékos népek jártak ide! Gazdag férfiak, jó munkahely, kiemelkedő fizetéssel, elfoglaltak. De emlékeik nem voltak, mert folyton dolgoztak, idejük sem maradt élni: kapósak voltak közöttük a nyári túrák képei, a patakcsobogás, az erdő zúgása, a vadvízi evezés izgalmi, a jó nők illata és a jó kocsik robaja, az italok ízei és a sült szalonnáról lefolyó zsír csurgása a torokban; ebből nekem bőven volt, eladtam nekik, hadd meséljék.

Jöttek nők is, babakocsikkal, drága ruhákban, telefonjaikon semmiségekről csacsogtak: vettek romantikus naplementéket tengerparti szállodák teraszán, kacér flörtök izgalmát, zaftos pletykálkodást egy cukrászdában, páran

színházi élményeket is kerestek nagy színészekkel, hozzá korabeli kritikák hírért, hogy büszkélkedhessenek vele a csetszobában – adtam, amíg volt, tolongtak, körülrajongtak, kifizettek. Mert valaha éltünk.

Thomas Edwards, flickr.com

Legelőször a szerelem emlékeit adtam el, azok kínoztak a legjobban. A felismert hiány olyan, mint a nikotinéhség, egy idő után másra sem tudsz gondolni, a vágy felőröl, a sóvárgás elapaszt. Ha egyedül akarsz élni (ha akarsz még élni egyáltalán), szabadulj meg tőlük mielőbb. A temetés utáni héten nyitottam meg a boltot.

Elkeltek a családi élményeim is: a gyerekeink első lépései, a nyaralások felszabadultsága, a megnyugvás, ha lement a lázuk, és ahogy mi szülők meghatódtunk a ballagásukon, az elfogódottság, mikor bemutatták szerelmeiket, a lakás üres kongása, miután elköltöztek.

Mikor emlékeztem, minden szép volt. Szerencsések voltunk, jól éltünk. Mintha sosem lett volna semmi rossz, elmosódtak a viták, veszekedések, az ingerültségek hetei, hónapjai, évei váltak nélkülözhetetlenné: az is a miénk volt, közös. Most csak az enyém, de nem akarok kínlódni vele, inkább eladom. Ezért nyitottam a boltot.

Öregasszonyok felnőtt gyerekek gondoskodását keresték, régi karácsonyok terített asztalának büszkeségét, vagy csak egyszerű hétköznapi telefoncsörgést, várták, hogy felhívják őket. Én pedig eladtam mindent, amim csak volt, és ők repeszek.

Egy telefonnak én is örülnék. A gyerekeim külföldön élnek, nem látogatnak haza. A régi együttléteket már eladtam olyanoknak, akinek ennyi sem jutott.

semmim nem maradt

Eladtam a könyvek, a filmek, a kedvenc zenéim emlékét. Ráadásnak középük dobtam az egyetemi barátok ragaszkodását, a sörözések mámorát. Odaadtam a munkám sikereit, a kollégáim biztató szavait, a méltatások boldogságát, a díjak érintésének bizsergését, mindent, amit csak fel tudtam idézni, míg végül szinte semmim nem maradt. Mihez kezdenék velük egymagamban?

A polcokon már csak régi apróságok pókhálósodnak: nagyapám, az öreg suszter kalapácsütéseinek koppanása – talán sarkalt éppen –, vagy a régi ház konyhájának illata a sütőben pörkölődő kávé erős zamatával. Manapság már senki sem csinálja így.

Egész nap a pult mögött ülök. Erőltetem az agyamat, mi maradt még, ami bárkinek is eladható. De semmi sincs.

Tűnődöm, miért vagyok még itt. Várok.

Lassan feltápáskodom, odabicegek az ajtóhoz, ellenőrzöm a zárat (sokadszorra ma már, mint ahogy tegnap is, és tegnapelőtt és azelőtt és...), nehogy zárva legyen. Hátha benyitnak.

Birtalan Ferenc JÉGSZONETT

Tekintettel a hóhelyzetre, télre,
leengedem a redőnyöket, ne fázzak.
Mondjuk úgy, készülök a szegénységbe.
Nem engedek a termosztátnak.

Nem tekerem följebb az elérhetőnél.
– A kényelem nem költőknek lett kitalálva. –
Hiába ordít csontörölő szél,
csak a lekvár emlékezik a nyárra.

Minden rendszerűen kegyetlen.
A mínuszokat nem üti el a tik-tak.
Léptek alatt sír a hó, reccsen.

A lélek elkóborol, itt hagy.
Menjen. Az ajtót csak betettem,
nem zártam kulcsra, hátha benyitnak.

kép | Tim, flickr.com

Albert-Lőrincz Márton TIZENKÉT ÓRÁN ÁT

Este pontosan kilenckor bezárja a kaput.
Körbejárja az udvart.
A macskát kiteszi.
Bezárja az ajtót.
Bekapcsolja a tévét.
Ha beleébred, kikapcsolja.
Reggel pontosan kilenc órakor kinyitja az ajtót,
beereszti a macskát,
kizárja a kaput és
körbejárja az udvart.
Bekapcsolja a tévét, (amikor bemegy).
Tizenkét órán át nyitva a kapu.
Hátha bejönne valaki.

kép | Pálffy Péter: Csendélet üveggel, tállal, hegedűvel és maszkkal

Lipták Ildikó DÉNES MÁR ALSZIK

Mint amikor száraz ág reccsen, olyan hangja van, ahogy eltörik az orr. Anyám mellett ültem a konyhaasztalnál, amikor Dénes odavágott az ornyergére. Először megállt a levegő, aztán anyu egy pillantására az öcsémrel együtt némán lefolytunk az asztal melletti székekről, és leültünk a tévé elé. Úgy ismertük a legkisebb rezdüléseit, úgy olvastunk a szemvillanásnyi utasításokban, mint kedvenc képeskönyvünkben. Ő sem szólt semmit, csak némán kitántorgott a fürdőszobába, és hosszan folyatta a vizet. Nyilván a hideget. Egyszer, kevéssel az előtt mondta nekünk, hogy a vérzést hideg vízzel kell csillapítani. Abból gondoltuk, hogy így tesz. Anyánk akkortájt sokszor mondott nekünk ilyen praktikus dolgokat. Azért, hogy tudjuk.

Az égésre is az a legjobb. Ha mondjuk, megsüt a vasaló. Meg a duzzanatra. De arra még jobb a jég.

mindenki tudja

Szerettük Dénest. Amikor hozzánk költözött, mondta is a nagyink, aki nem is a nagyink, csak a Dénes anyja, hogy összetehetitek a kezeteiket, meg a lábatokat, hogy ilyen embert fogott ki az anyátok, pláne azok után, hogy mindenki tudja, miért hagyta ott az apátok. Mondjuk, mi nem tudtuk, de reméltük, egyszer majd azt is elmondja. Meg hát kinek kell egy elvált asszony két ilyen taknyos fiúval? Nem bántuk, hogy ilyeneket mond, a lényeg, hogy most már nekünk is van nagymamánk, mint a többi gyerekeknek az osztályban.

Először a parkban találkoztunk. Anyánk mondta, vegyük föl a tornacipőnket, ránk adott egy-egy focis pólót, szám is volt rajta, az egyikben ágyú, a másikon ördög. Nem értettük, hogy jönnek ezek a focihoz, de ott voltak a mezeken. Nejlomból voltak, pattogtak az elektromosságtól, mikor belebújtunk. Akkor épp nem volt bőrlabdánk, de találtunk a

játszótéren egy vadonatúj pöttyöset, az is jó volt.

Megfésült minket, le is vizezte a fejünk tetejét, hogy megmaradjon oldalt a választék, a saját haját meg összehorzolta, mintha a szél fújta volna össze, és lakkot szórt rá.

Magassarkú cipőben jött, mondta is, mikor odaértünk a murvás ösvényre, hogy a kurva anyját ennek a sok kis kavicsnak. Jó, nem így mondta, soha nem mondott volna ilyet, inkább csak odanézte a szemével.

Nem volt kedvünk focizni, mert a gumilabda túl pattogós és könnyű volt. Inkább másztunk volna a sziklára. Volt ott a parkban egy műrom, amit úgy hívtunk, Szikla.

Anyánk előbb megengedte, aztán magához hívott, és azt mondta, focizzatok, drága kincseim, szépen kérlek, nagyon kicsit, csak pár percet, a kedvemért. Úgy tudta mondani, olyan kedvesen és ellentmondást nem tűrően, hogy meg kellett tennünk.

Alig kezdtünk bele, anya felpattant a gyeppel melletti padról, és elindult a park kapuja felé. Nem is ment, lebegett, mint egy angyal.

még annál is szebb

Amikor visszatért, még annál is szebb volt, mint szokott, pedig az nagyon nehéz. Vele volt Dénes. Világos öltönyt meg kifényesített, hosszú orrú cipőt viselt, a hóna alatt pedig egy igazi focilabdát tartott. Fekete-fehéret.

Rögtön tudtuk, hogy a miénk. Amikor anyánk bemutatott minket, elvörösödtünk – mindketten a pöttyös miatt. Nem adunk szart a gyerek kezébe, mondta anyáknak, és egy laza mozdulattal a kukába nyomta a gumilabdát.

Két nappal később megállt előttünk egy autó. Olyan, amelyikben csak ketten ülhetnek, és van egy puttonya. Egy órán át hordtuk befelé Dénes holmiját.

Estére anyánk rántott csirkét csinált, bőrös-csontosat, pedig mi csak a mellét szeretjük filézve. Így is elfogyott.

Vacsora után Dénes kihúzott a cuccai közül egy Takarékoskodj okosant, és játszott velünk. Ugyanolyan volt, mint a gazdálkodj, legalábbis nagyon hasonló, csak nem az ótépébe kellett vinni az eurót, hanem a takarékbba a forintot. Mi már rég nem játszottunk ilyenekkel. Anyánk, mivel matektanár, már óvodás korunkban kiokosított a számolás játékokról. De most jól esett, apánk nemigen játszott velünk annak idején.

Gyorsan átalakult a lakás. A gyerekkönyvek és minden játék beköltözött hozzánk a gyerekszobába. Minket nem zavart a zsúfoltság meg a rendetlenség. Úgysem volt kedvünk a nappaliban játszani, az nem is nappali, csak étkező, a nagy asztal is alig fért el benne, és nem is lehet úgy játszani, hogy közben rend legyen. A gyerekszoba az más, ott szabad.

Anyu például a konyhában azt csinálhat, amit akar, mert az a nők helye, de a nappaliban meg a hálóban nem kellene játszani a bazári majmot, mert normális emberek vagyunk, vagy nem? Az a baj, hogy az iskolában csupa nő van, és a sok hülye tyúk telebeszéli egymás fejét, aztán csoda, ha a gyerekek, akik a jövő generációt adják, mikor kikerülnek onnan, csak lesnek, mint a moziban. Na, jó, azt az egy szerencsétlen tornatanárt kivéve, aki csak az ostoba nők között érzi magát férfinak. Nagyon sokat tanultunk Dénestől. Mondjuk, szerintem nem mindegyik tanár hülye, például az anyu sem, de az István bácsit, azt tényleg nem szeretjük.

És akkor az anyu többé nem vasalt a nappaliban, inkább a konyhában csinálta, de nem baj, rádiót is lehet közben hallgatni, nem kell föltétlenül a tévé.

Amikor délutánonként Dénes hazajött, mi az öcsémrel úgy csináltunk, mintha ő lenne az apukánk. Úgy, ahogy pár osztálytársunknál láttuk, akiknél olyankor voltunk, mikor megjött az apjuk. Ledobod a játékot, felugrasz, és odaszaladsz, hogy apu, mit hoztál? És akkor lesz, mondjuk, gumicukor.

Az aput nem mondtuk, de megöleltük, ő meg, hogy jól van, na, nem kell a felhajtás, de úgy mondta, hogy tudtuk: kell.

Pillecukrot hozott, ami a kedvence volt, és azt mondta, minden normális gyerek azt szereti.

egész jól eltelt az idő

Az anyunak néha hozott egy csokor virágot, főleg ha előző este veszekedtek, és minket beküldtek a szobánkba, és anyu zenét is bekapcsolt, hogy ne halljuk, mit kiabálnak, de főleg Dénes, mert anyu inkább csöndben volt. Az öcsém olyankor mindig sírt, én vigasztaltam, és ezzel egész jól eltelt az idő. Amikor odaadta a virágot, mondta, hogy aztán most már elég legyen a duzzogásból.

Egyszer, mikor anyu kivett egy szabadnapot, hogy elintézzon valamit, az igazgató néni behívott az irodájába, azt

mondta, én már nagy vagyok, és okos, és ne mondjam otthon, hogy beszélgettünk erről, de talán fontos lenne, hogy szóljak neki, ha anyám bajban van, hátha tudnának segíteni. Tudtam, mire gondol, mert tényleg nem vagyok kicsi, jövőre már felsős leszek.

Csak hogy anyu szerint ezek olyan dolgok, amikről nem illik másoknak beszélni. Megígértem, hogy szólok, de magamban azt gondoltam, hogy nem fogok. És visszamentem az osztályba, pontosabban előtte még be kellett futnom a vécébe, mert hirtelen nagyon kellett hányynom, és csak utána mentem be.

A tanító néni kérdezte, jól vagyok-e, mert nagyon sápadtnak tűnök, és nyugodtan hajtsam le a fejem a padra, ők épp a hazugságról beszélgetnek, ha jobban leszek, kapcsolódjak be.

Amikor hazamentem, anyu otthon volt, ragtapasz volt a szeme mellett, de kissé kilógott alóla a felrepedt bőr. Nagyon megijedtem, de mondta, hogy lefejelte a konyhaszekrényt, és meg is mutatta, hogyan, és mindig vigyázzak, mikor becsukom a szekrényajtót, mert gyorsan megvan a baj. Akkor majdnem elmondtam, mit mondott az igazgató, de épp megjött Dénes, és neki is ugyanazt mesélte, mint nekem, csak hozzátette, hogy látod, milyen egy szerencsétlen hülye vagyok, és picit nevetett is, Dénes meg azt mondta, hogy tényleg.

Elmentem az öcsém elé, mikor jött haza a fociedzésről, mondtam, hogy anyu beütötte az arcát a konyhaszekrénybe, és ne kezdjen el nyavalyogni, mert arra senki nem kíváncsi, főleg nem a Dénes. Megfogtam két oldalt az arcát, ahogy anyu szokta, és a szemébe néztem, úgy, ahogy kell, és értette.

Ezen a napon jött hozzánk másodszor a nagymama, mert a Dénes születésnapját ünnepeltük. Csak másnap lett volna, de kicsi kora óta az előestéjén ülték meg, mert mindig úgy várta.

És hozott tortát, azt csak ő tudja úgy elkészíteni, ahogy kell, mindenki sajnálja belőle a vaját, pedig az a lelke. Anyu mondta, hogy semmi gond, amit ő csinált, majd megeszik a gyerekek, és kitálalta a rántott csirkét, a nagymama meg, hogy ő már evett otthon, neki senki se szólt, hogy vacsorára várják. Anyu meg, hogy de igen, szó szerint azt mondta a telefonba, a Dénes pedig, hogy egy rohadt vacsorát se tud rendesen megszervezni. És onnantól végig úgy voltunk, ahogy a Dénes tanította, hogy magyar ember evés közben nem beszél.

Már rég aludtam, mikor az öcsém odabújt hozzám az ágyba. Bántja. Megint bántja, hallod? Nem bántja, akkor is mondta anya, mikor eltört a tévé távirányítója, hogy nagyon szereti őt a Dénes, ne aggódjunk miatta. De most akkor is bántja. Mentsük meg!

Kilopakodtunk a szobánkból, és odakúsztunk a hálósobához. Tényleg bántotta. Leteperte, és ütemesen püfölte. A takaró alatt, hogy mi ne halljuk meg.

mi a faszt csináltok itt

Azt találtuk ki, hogy egyszerre sírni kezdünk. Vagy inkább bömbölni, mert nem volt könnyünk, csak csináltuk, mint mikor kisebbek voltunk, és összeverekedtünk, és mindketten meg akartuk győzni anyát, hogy nagyobbat kaptunk, mint a másik. Addig ordítottunk így, míg a Dénes ki nem jött a szobából, hogy hülye gyerekek, mi a faszt csináltok itt ilyenkor, takarodjatok a szobátokba. Jó, nem pont így mondta, mert a Dénes soha nem használt csúnya szavakat, ő egy rendes állami hivatalban dolgozott, ahová nem vesznek fel akárkit, és ha valakinek, akkor neki aztán biztosan lesz normális nyugdíja.

Akkor jutott eszembe, hogy amit a férfiak és a nők a takaró alatt szoktak csinálni, az a szex, és azt a gyerekek csak a tévében nézhetik, és izgultam a reggel miatt, hogy mit mond majd anya. De nem mondott semmit, még azt sem, hogy jó reggelt, legszebb bogárkáim.

Dénes nem jött haza este. Hallottuk, hogy anyu sír a hálósobában, beleszipog a telefonba, de nem vele beszélt, hanem a barátnőjével, aki szintén az iskolában dolgozott, az ő férje is Németországban volt, mint a mi apánk, csak ő küldött haza pénzt, nem úgy, mint apu, akinek kínai felesége van, a gyerekei a mi testvéreink, de még nem láttuk őket.

Másnap mégis hazajött, és nagyon lassan, olyan lassan, ahogy a futball közvetítéseken a szabálytalanságot játsszák vissza, úgy pakolta le a könyveit a polcra, közben a szeme sarkából néhányszor anyánkra nézett, aki húst szeletelt a konyhában.

Tudtam, hogy a mi hibánk, és nekünk kell kijavítani, ezért odamentem Déneshez, azt mondtam, soha, de soha többé nem csinálunk ilyet, csak bocsásson meg nekünk meg anyának, aki nem tehet róla, hogy ilyen hülyék a gyerekei, de tényleg, fogalmam sincs, hogy lettünk mi ilyenek. És nemsokára az öcsém is odajött, nem mondott semmit, de átölelte a lábát. Anyu meg elejtette a kést, megint sírt, azt mondta, menjünk be szépen a szobánkba, játsszunk okosan, és ki ne jöjjünk, amíg nem szól.

Beszélgettek, de egyre hangosabban, szinte kiabáltak, mi meg énekeltünk a gyerekszobában, mert anyu elfelejtette felkapcsolni a rádiót. Nagyon sok dalt tudtunk, az összeset elénekeltük, amit kiscsoportos korunktól tanultunk az óvodában meg a zeneiskolában. Közben magas tornyokat építettünk legóból. Nemcsak építettünk, hanem bontottunk is: föl és le, föl és le.

Az öcsém elaludt a szőnyegen, már azt hittük, fogmosás nélkül feküdhettünk le, mikor anya bejött, és azt mondta, soha életében nem látott ilyen kedves és okos kisfiúkat, mint mi vagyunk, de jegyezzük meg, hogy a felnőttek dolgába egyáltalán nem kell, sőt nem szabad beavatkozni, mert abból csak baj lesz. És megölelt minket, úgy ölelt, olyan melegen és szorosan, hogy egyáltalán nem fáj, mégis olyan érzés volt, mintha újra benne lennénk a

testében, mint mikor még annyira kicsik voltunk, hogy nem is voltunk kisfiúk, csak magzatok, aminek anyu mostanában is gyakran szólít minket, drága magzataim, így.

Mégis elment a Dénes?, kérdeztük, nem, nem ment el, ő már alszik, feküdjetek le szépen ti is, és igen, ma nem kell fogat mosni, és ígérjétek meg, hogy jó kisfiúk lesztek mindig.

Lefeküdtünk, gyorsan el is aludtunk, csak a szirénázásra ébredtünk, kipattantunk az ágyból, kinéztünk az ablakon, mert ritkán lehet felénk olyat látni, hogy egy ház előtt egyszerre megáll három rendőrautó, meg két mentő, egy pillanatra megörültünk, már fogalmaztam magamban, másnap hogyan mesélem majd a többieknek az iskolában, de akkor láttuk, hogy azok az emberek mind a mi kapunk felé tódulnak, és pár pillanat múlva a hangjukat a lakásunkban hallottuk, a mi szobánkba is benyitottak, de addigra az anyu keze össze volt bilincselve. Az öcsém ordított, én megöleltem, és mondtam neki, hogy maradjon csendben, mert ez a felnőttek dolga, amibe a gyerekeknek nem szabad beavatkozni.

A szomszéd nénit is felébresztették, mert anyu mondta, hogy éjszaka ne vigyenek minket sehova, hanem bízzanak rá. És mi átmentünk vele, pedig a nevét sem tudtuk, vagyis csak annyit, hogy özvegy valamilyen néni, de azt sem anyutól, hanem a postaládájáról, rá volt írva, sokszor elolvastuk már, de nagyon furcsa név volt, így nem jegyeztük meg.

nem pont így

És mikor másnap kijöttek a gyámügytől, a néni mondta, nyugodtan maradhatunk pár napig, de azt mondták, nem lehet, mert a törvény nem engedi. Kérdezték, ezért mi elmondtuk, hogy van apukánk, csak Németországban, és megígérték, hogy megkeresik. Küldtek is neki levelet, az apu meg azt írta vissza, hogy azonnal hazautazik, kiszabadítja anyut, és mindannyiunkat magával visz Németbe. Nem pont így, de erre gondolt, mikor megkapta a hatóságok levelét, csak nem volt ideje ilyen hosszút válaszolni, mert most születik a harmadik kistestvérünk, és nagyon sok a teendő. A kicsiket nincs kire hagyni, míg az anyjuk a kórházban lesz a legkisebbel. De majd helyrerázódnak, és akkor.

Ezért vagyunk most itt, a Joli néninél, ahol van még rajtunk kívül öt másik gyerek, és a Joli néni a nevelőnk. Nevelőanyánk, de ezt mi nem mondjuk ki. És tudjuk, mert a Joli néni is mondta, hogy mi csak átmenetileg jöttünk ide, mert bármikor értünk jöhet apu. Kicsit aggódunk, nehogy elsüllyedjen az autója a sáros úton, itt nincs aszfalt, és ha tudnánk a címét, megírnánk neki, hogy terepjáróval jöjjön.

Anyu egy csomó levelet írt már nekünk, mi meg néhányszor meglátogattuk, és mindig mondja, hogy nem lesz bent sokáig, és ne haragudjunk rá. És mi nem haragszunk.

kép | Tytia Habing, lensculture.com

Teklesz Botond VÁRAKOZÁS

Zord idő van itt, hideg,
rakni kell a fát, didereg a kályha is.
Az elhagyott falu fölött mintha
oldódna a téli zúzmara,
keskeny sávon kívül az ég.

Ablakom előtt a tavalyi édes szőlő
tőkéje akár megaszott, öreg kar
öleli körül az ereszt, alatta
a fecskék emléke sincs már.

A kis kápolna
üres oltárával
konok magányba süppedve várja
hátha benyitnak.

kép | Szatmári Zoltán, fotolesen.hu

Győri Orsolya HORROR VACUI

Egy lelakott lakás, tátongó hodály. A tiéd.
Az ajtók mögött testetlen üresség, s lesben áll,
évtizedek óta várakozik. Nem rád, de megkísért.
Tükrözi a csenedet, s ez visszhangra lel benned,

uralja a szobák sorát, majd kergetne messzire el,
mert őrizi magát, mint fal a téglát vagy törött
kémény égett poklát. Vársz, míg erősödik a neszezés,
s ahogy pereg a festék, s mállik a fal,

a vakolat repedéseiből tetszhalott mondat surrog
elő: megállj, te ott! Ne tovább! Vagy tán tudod,
hogyan hol van a tavalyi hó? S hol a szépség? S hogy
örülni a mai pocsolyáknak ma, s ne holnap tessék?

Mert ami aztán marad, csak sár, atomizált szén,
fáradt kellék e föld felszínén, fedni a pusztát valót;
mert nélküled olvad el a hóban a nyom,
s lapát, faforgács a latba nem sokat nyom,

mert nem konzerválja a tetteidet semmi.
Az éhes salétrom lemarja a múltat,
s nem kell hozzá egyéb méreg-oldat. Ennyi.